4. Praktikum ze speciální patologie

PATOLOGIE HEPATOBILIÁRNÍ, PANKREATU, ENDOKRINNÍCH ORGÁNŮ

Základní projevy jaterních poruch

- funkce jater a jaterní testy
  - porucha syntézy plazmatických proteinů (albumin, fibrinogen, protrombin, proteiny koagulační kaskády,…)
  - snížená detoxikace
  - vzrůst hladiny jaterních enzymů (ALT, AST, ALP, GGT)
- etiologie
  - genetická, metabolická, toxická, imunologická, vaskulární, infekce, …
- široké spektrum etiologických agens → ale limitovaný počet reakcí jaterní tkáně na poškození

Klinické projevy jaterních poruch

- ikterus
  - žluté zabarvení tkání (hl. kůže, sliznice, oční bělmo)
  - hyperbilirubinémie nekonjugovaná/konjugovaná/smíšená
  - klinicky se rozlišuje prehepatální/hepatální/posthepatální
- cholestáza (viz dále)
- jaterní selhání
  - akutně vzniklý stav s poruchou jaterních funkcí (akutně / dekompenzace chronického onemocnění)
  - morfologicky:
    - Masivní nekróza jater/hepatocytů – otravy (houby, paracetamol); hepatitidy A,B,E; šokové stavy
    - Metabolická dysfunkce hepatocytů bez nekrózy – dekompenzovaný DM, Reyův syndrom
    - Exacerbace chronického onemocnění – nejčastější – onemocnění vedoucí k jaterní cirhóze

Základní mechanismy poškození jater

- hepatocytární degenerace a/nebo patologická intracelulární akumulace různých substancí (steatóza, cholestáza, Fe…)
- apoptóza, nekróza hepatocytů
  - individuální buňky, přemosťující, zonální, submasivní, masivní
- zánět
- regenerace
- fibróza a cirhóza

Hepatobiliární patologie

- vývojové vady
- metabolické vady
- záněty
- toxické poškození jater
- fibróza
- cirhóza
- pseudotumory a tumory

Vývojové vady

Ciliopatie

- genetické abnormality cilií („antény“ epitelií důležité pro signalizaci – při poruše vznik cyst s retencí obsahu ve vícero systémech)

V játrech zahrnují skupinu fibrocystických syndromů:

- biliární hamartom (von Meyenburgův komplex)
  - malá povrchová léze, světlá, ohraničená
  - pseudotumor (dif.dg. x metastáza)
- polycystóza ledvin a jater
- Caroliho choroba
- kongenitální fibróza

Hepatobiliární patologie

- vývojové vady
- metabolické vady
- záněty
- toxické poškození jater
- fibróza
- cirhóza
- pseudotumory a tumory

Hemochromatóza

Hereditární (primární) hemochromatóza

- nejčastěji na podkladě poruchy genu HFE na 6. chromozomu (→ porucha regulace hepcidinu)
- primární defekt regulace intestinální absorpce železa z potravy → ↑ absorpce Fe
  - variabilní projevy – od asymptomatického průběhu až k rozvoji cirhózy

Sekundární hemosideróza

- opakované transfúze
- nadměrná suplementace Fe
- chronické jaterní choroby (alkoholická hepatitida - ↑ absorpce Fe)

Hemochromatóza

ukládání hemosiderinu

- v játrech, pankreatu, myokardu (hnědé zabarvení orgánů)
- endokrinních žlázách, kloubech (artritis)
- zbarvení kůže

→ klinicky tzv. bronzový diabetes

chronická hepatitida → mikronodulární cirhóza → HCC

pankreatická intersticiální fibróza + atrofie → DM

terapie – venepunkce, dieta, chelátové sloučetiny Fe

Hnědé zbarvení jater, pankreatu, LU u hemochromatózy

Hemochromatóza – barvení Perls

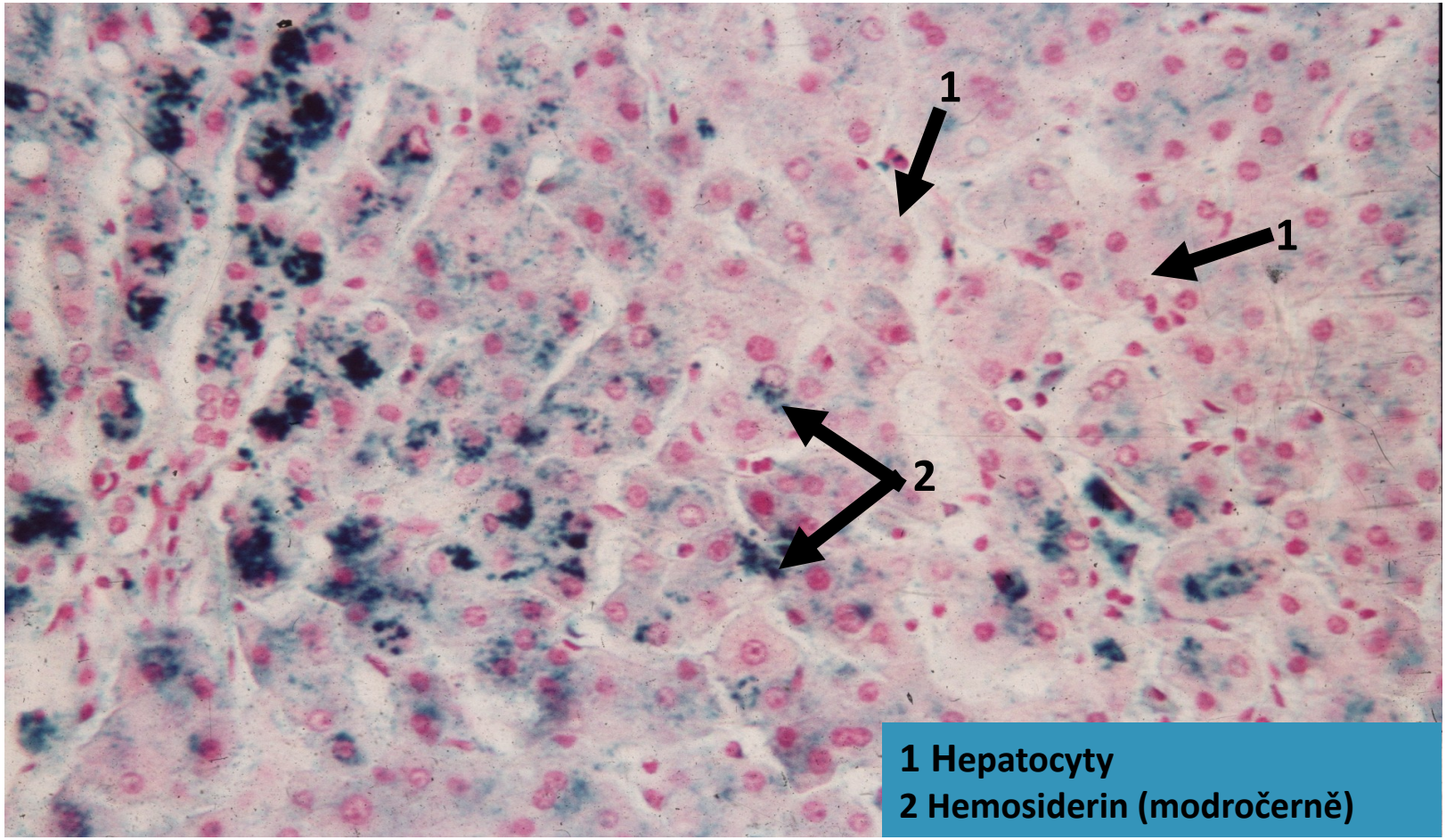

Wilsonova choroba

= AR onemocnění s akumulací mědi v játrech, mozku, očích,…

- mutace genu *ATP7B* kódojující ATPázu transportující měď
  - ↓ vazba na ceruloplazmin + ↓ vyloučení přebytečné mědi do žluče
  - volná měď vede k oxidačnímu stresu a poškození tkání
  - velmi variabilní morfologie
    - steatóza s jemnou fibrózou a cholestázou až po rozvoj chronické hepatitidy a cirhózy
    - neurologické příznaky (změny chování, psychotické stavy,…)
    - Kayser-Fleischerův prstenec (akumulace mědi v Descemetově membráně oka)

Steatóza

= patologické hromadění lipidů v podobě intracytoplazmatických kapek (vesikul)

bez zánětlivé reakce je reverzibilní

malokapénková x velkokapénková

- různá distribuce (difuzní, zonální, ložisková), může přispět k etiologické diagnostice
  - velkokapénková – obezita, DM, alkoholismus
  - malokapénková – toxiny (otrava houbami, alkoholový exces,…)

Steatóza

etiologie:

- hypoxie
- toxické poškození (alkohol, ředidla, houby….)
- záněty (některé genotypy HCV)
- metabolické (non-alkoholická steatóza NASH/NAFLD)
- ….

Steatóza ze zvýšené nabídky lipidů (resorpční) x steatóza z poruchy metabolismu buňky (retenční)

- viz POP1

NAFLD (non-alcoholic fatty liver disease)/NASH (non-alcoholic steatohepatitis)

- nejběžnější jaterní onemocnění

- může progredovat do steatohepatitidy, fibrózy či cirhózy

- nejběžnější důvod vzestupu jaterních testů kryptogenní cirhózy
- pacienti s metabolickým syndromem
  - obezita „mužského typu“
    - intraabdominální – obvod pasu
  - hyperlipidémie
  - DM II typu, inzulínová rezistence

Masivní steatóza u 30-leté alkoholičky

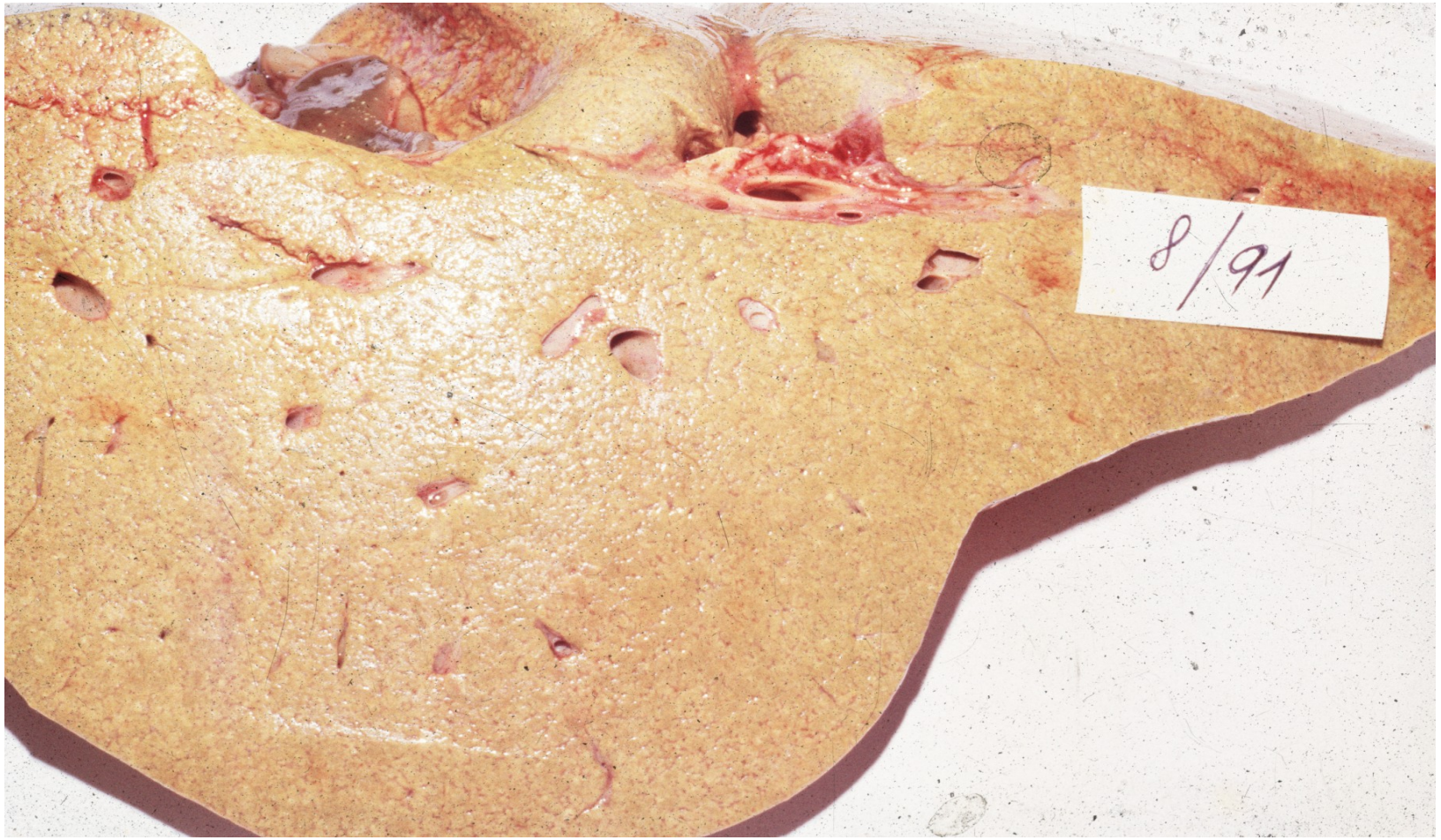

Makrovezikulární steatóza jater, centrální zóna, detail

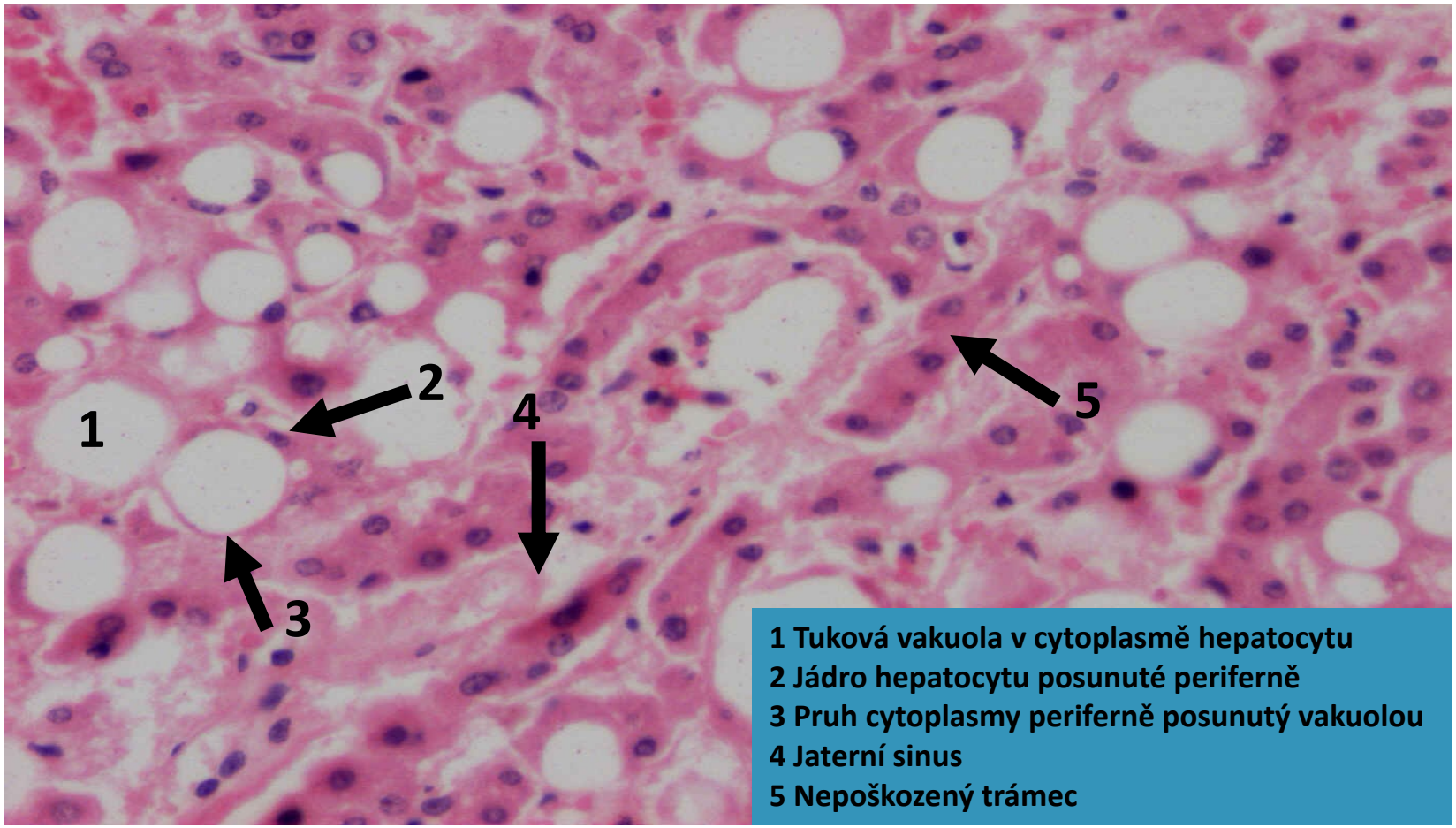

Cholestáza (= městnání žluči v játrech)

Příčiny:

- hepatocelulární dysfunkce (vrozená, získaná)
- biliární obstrukce (intra- i extrahepatální)

Známky:

- pruritus (↑ žlučové kyseliny v séru)
- hyperlipidémie → kožní xanthomy (fokální akumulace cholesterolu)
- malabsorpce → ↓ vitamínů rozpustných v tucích (A; D; K)
- ↑ ALP (alkalická fosfatáza v séru)

Cholestáza

MAKRO:

- hnědozelené zbarvení

MIKRO:

- hromadění žlučového pigmentu v hepatocytech / kanálcích („žlučové tromby“)
- edém, periduktální neutrofilní infiltráty v portálních polích
- chronická obstrukce → portální fibróza → biliární cirhóza

- histochemický průkaz (Fouchet)

Cholestáza v HCC

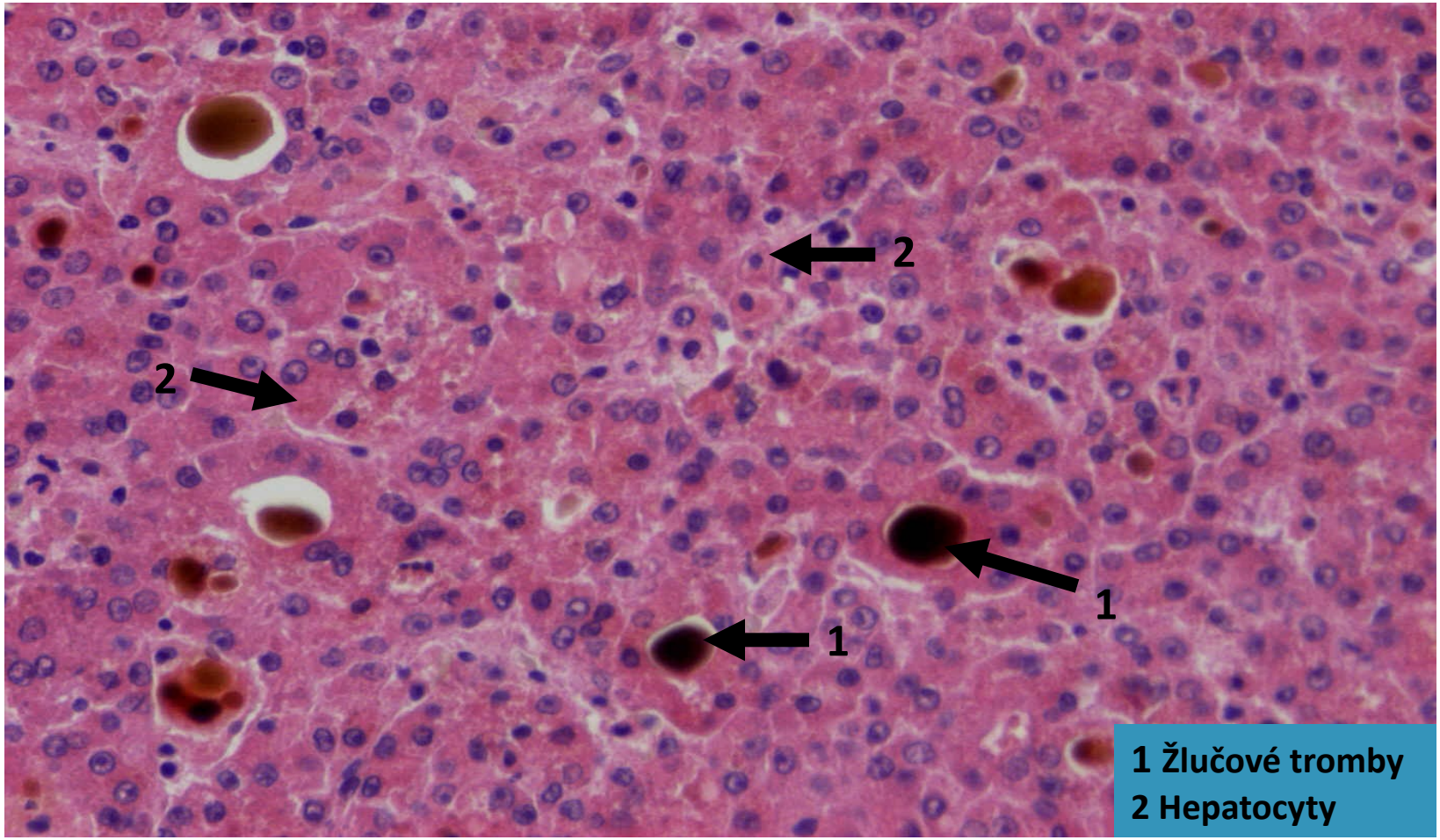

Hepatobiliární patologie

- vývojové vady
- metabolické vady
- záněty
- toxické poškození jater
- fibróza
- cirhóza
- pseudotumory a tumory

Hepatitidy

infekční (akutní x chronické)

- virové
  - nejčastější
  - primárně hepatotropní - viry hepatitid A,B,C,D,E
  - systémové – EBV, CMV, HSV, žlutá zimnice, enteroviry, …
- bakteriální
  - pyogenní bakterie, TBC, salmonely - tyfus, leptospiróza,…
  - riziko jaterního abscesu
- parazitární
  - echinokokus, schistosoma, …
- protozoární
  - améby

Hepatitidy

neinfekční (akutní x chronické)

- autoimunitní (AIH)
  - průkaz autoprotilátek (antinukleární, proti cytosolu hepatocytů,…)
  - vazba na jiné AI choroby (SLE, RA, IBD,…)
  - ženy mezi 40-50 lety
  - u dětí často současně primární sklerotizující cholangitida – „překryvný syndrom AIH/PSC“
- metabolické
  - hemochromatóza, Wilsonova choroba, NAFLD/NASH
- toxické (př. alkoholická steatohepatitida) + polékové
- kryptogenní

Chronická hepatitida

klinicky manifestní i asymptomatická

laboratorní známky pokračující či relabující jaterní choroby (> 6 měsíců)

etiologie:

- viry
  - HBV, HBV+HDV, HCV
- AIH
- metabolické
- toxické
- kryptogenní

Chronická hepatitida

MAKRO:

- necharakteristická, často zvětšená játra, tužší konzistence

MIKRO:

- aktivita léze:

  = stupeň nekroinflamatorních změn v portálních polích i lobulech

  - interface aktivita; typ a rozsah nekrózy; rozsah zánětlivého infiltrátu
- stadium léze:

  = stupeň fibrózy a architektonických změn

  - rozšíření portálních polí, přemosťující fibróza, nodularita → cirhóza

Chronická hepatitida

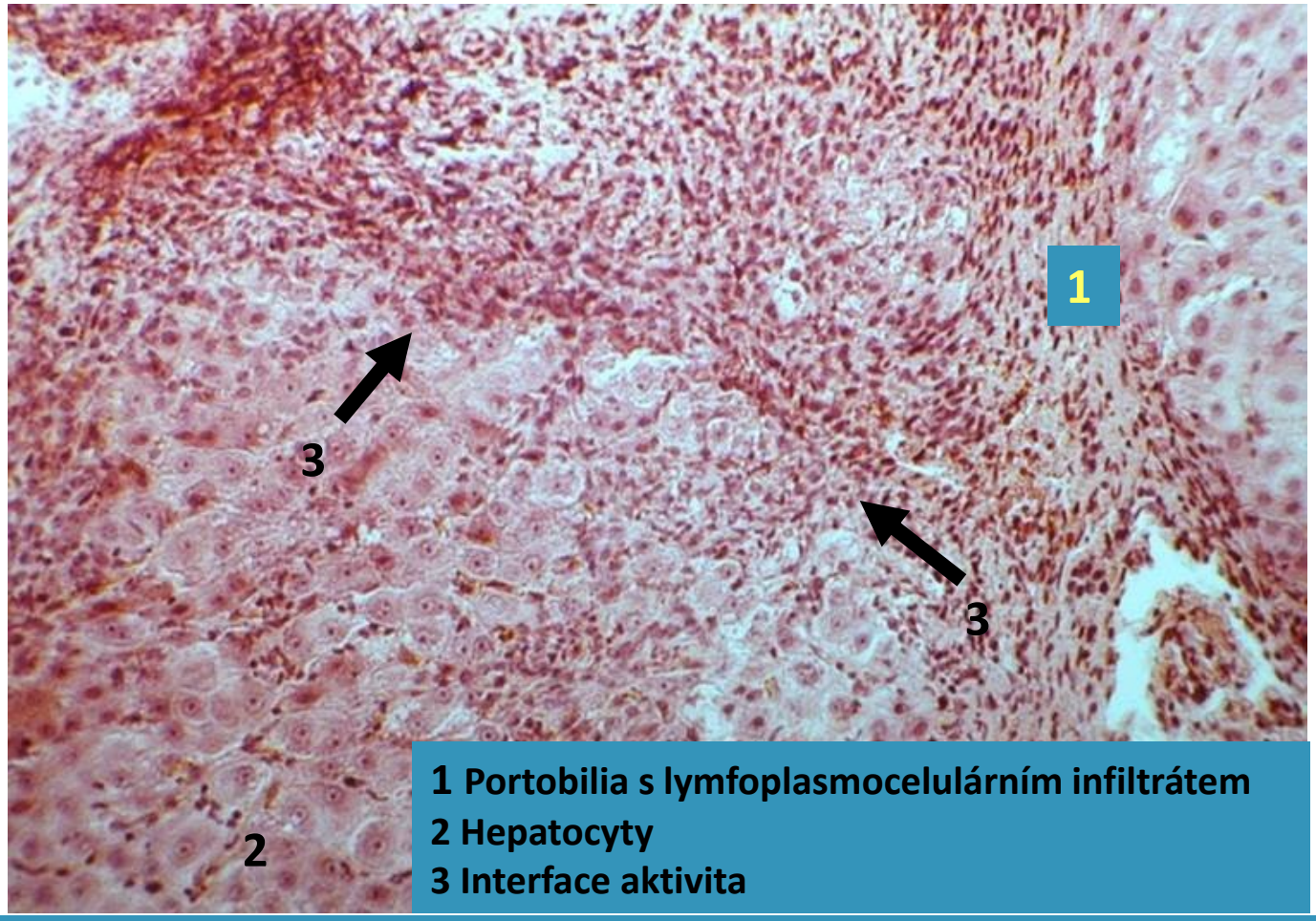

1 Portobilia s lymfoplasmocelulárním infiltrátem
2 Hepatocyty
3 Interface aktivita

Hepatobiliární patologie

- vývojové vady
- metabolické vady
- záněty
- toxické poškození jater
- fibróza
- cirhóza
- pseudotumory a tumory

Toxické poškození jater

- nejčastější příčiny nemoci jater v rozvinutém světě
- alkohol
  - nejběžnější příčina jaterní cirhózy
  - velkokapénková steatóza → alkoholická steatohepatitida → cirhóza → HCC v terénu cirhózy
  - poškození dalších orgánů (chronická pankreatitida, gastroduodenální vřed, kardiomyopatie; malnutrice (deficit vitamínů B → sideroblastická anémie, Wernicke-Korsakův syndrom, poruchy paměti, beri-beri))
- léky
  - paracetamol, nesteroidní antiflogistika, atb
- houby
  - muchomůrka zelená (*Amanita phalloides*), aflatoxiny (*Aspergillus species*)

Alkoholická steatóza

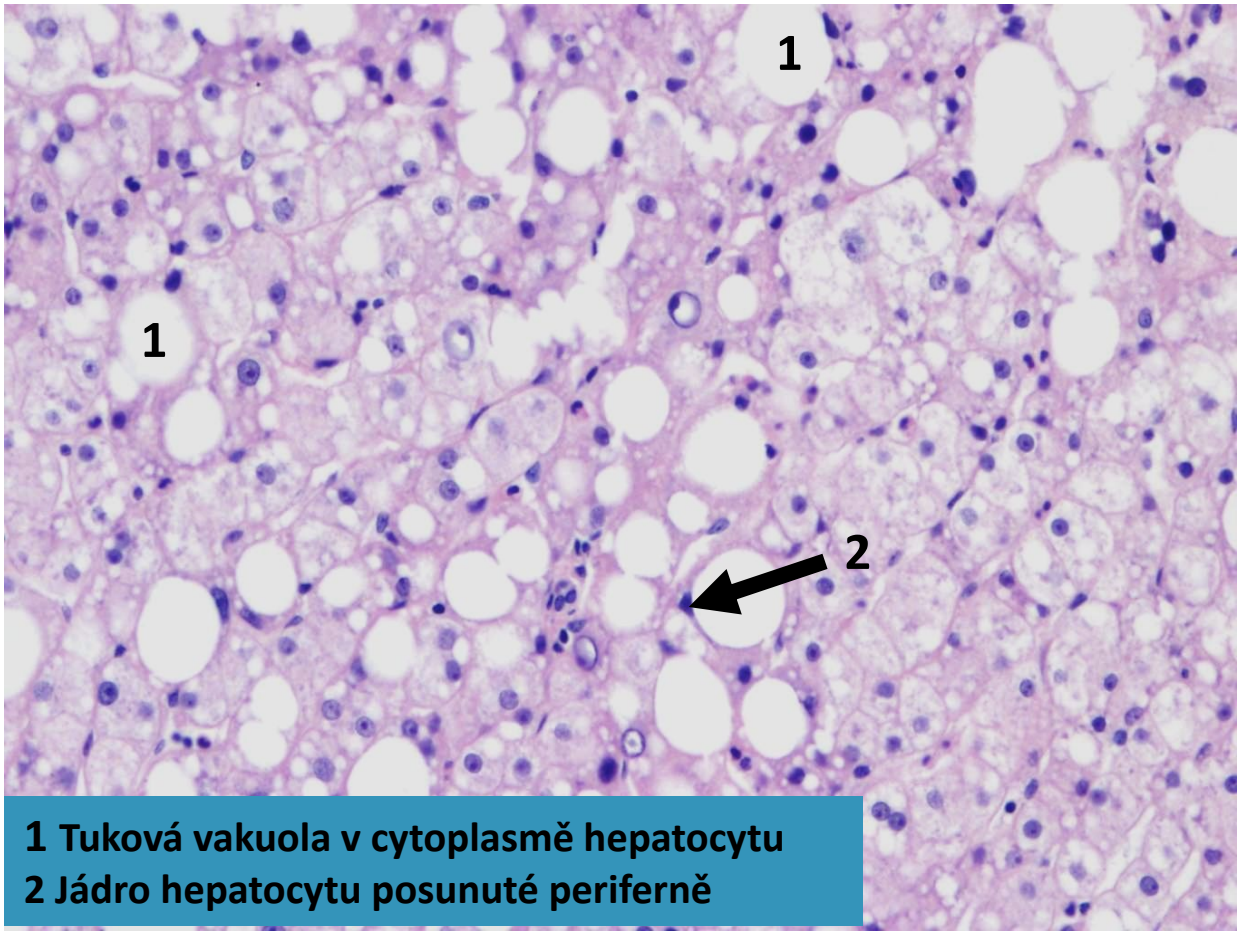

1 Tuková vakuola v cytoplasmě hepatocytu
2 Jádro hepatocytu posunuté periferně

Alkoholická steatohepatitida

steatohepatitida, cholestáza, Malloryho hyalin

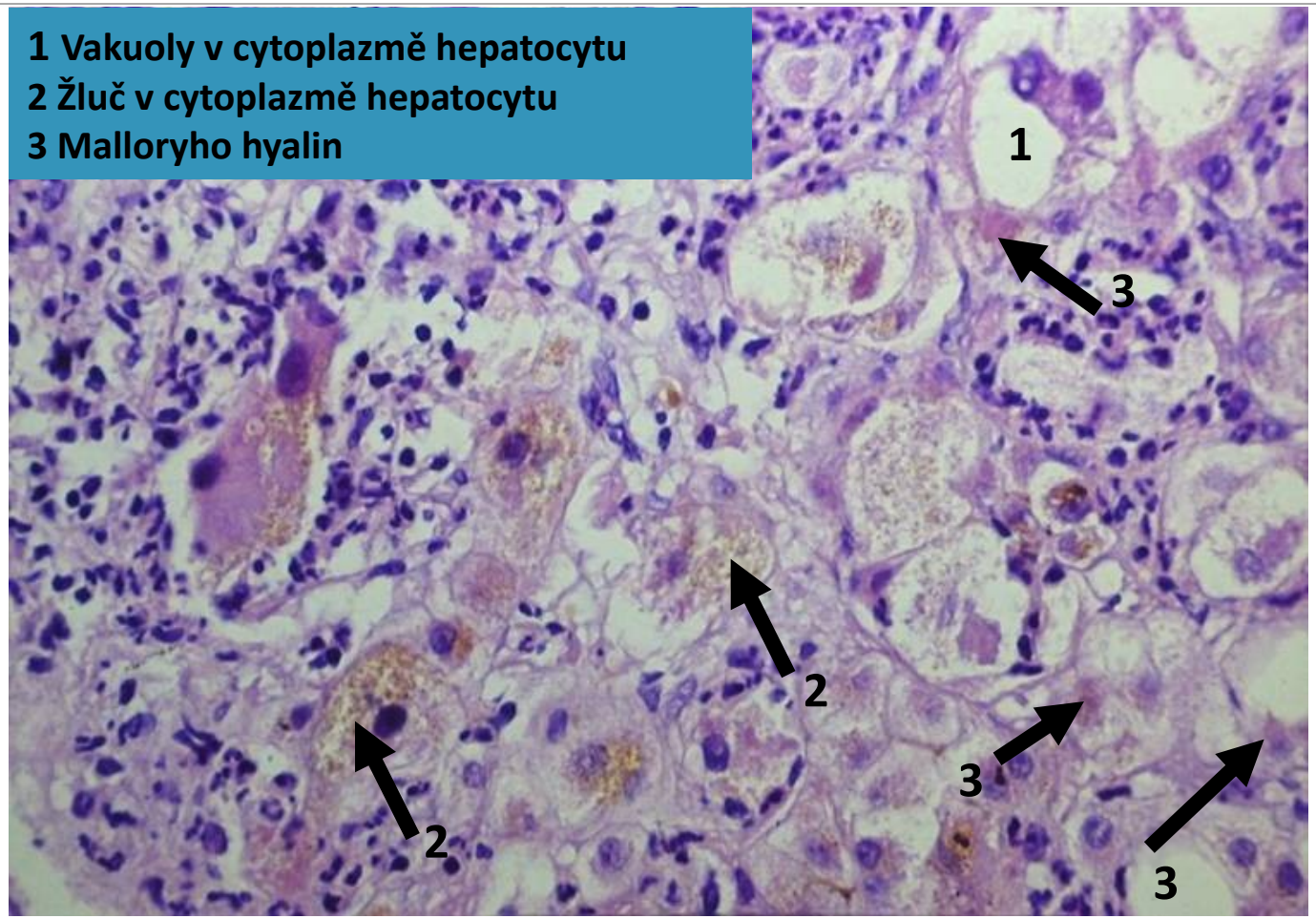

Hepatobiliární patologie

- vývojové vady
- metabolické vady
- záněty
- toxické poškození jater
- fibróza
- cirhóza
- pseudotumory a tumory

Fibróza jaterní

reakce na poškození, probíhající zánět, toxickou noxu

těžká fibróza většinou ireverzibilní

- za příhodných podmínek do určitého stupně reverzibilní – remodelace jaterní tkáně s resorpcí fibrózy

základní lobulární architektonika

- částečně zachována

Fibróza jaterní

- fibróza začíná okolo portálních polí či centrolobulárně → postupně se spojuje (= přemosťující fibróza) → až vytvoří septa (septální fibróza)

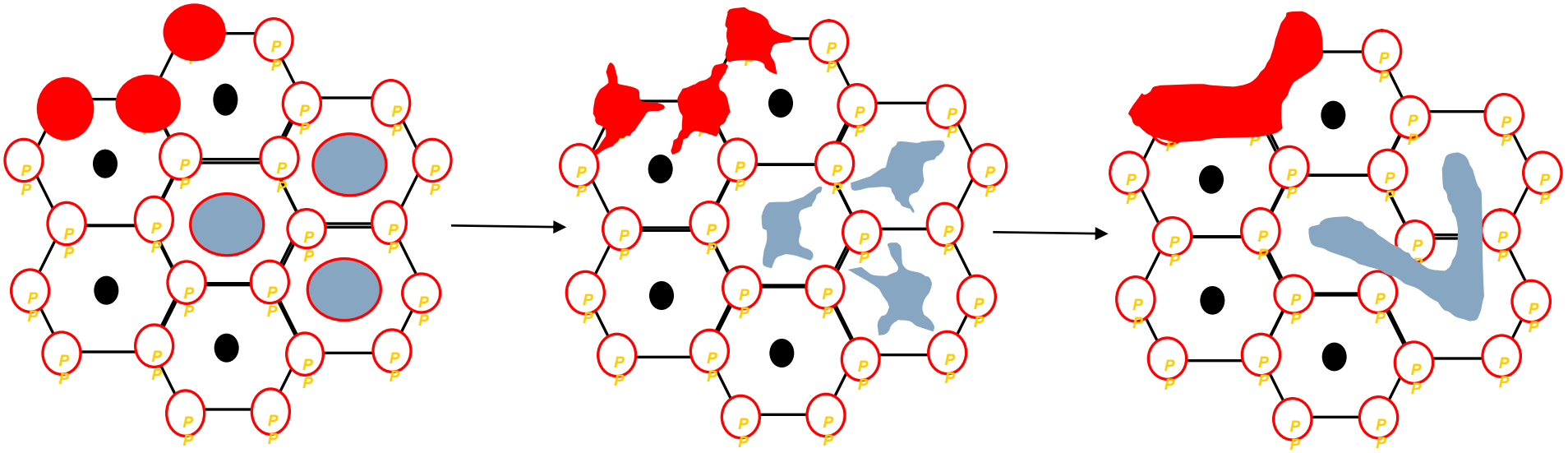

Hepatobiliární patologie

- vývojové vady
- metabolické vady
- záněty
- toxické poškození jater
- fibróza
- cirhóza
- pseudotumory a tumory

Cirhóza

- terminální stádium chronických jaterních onemocnění
- následek pokračujícího poškozování parenchymu a fibrózy
- kompletní ztráta původní architektoniky
- regenerující skupinky hepatocytů obklopeny fibrózní jizevnatou tkání
- reorganizace vaskulární architektoniky (arteriolizace oběhu)
  - ↑ krevního tlaku v sinusoidách, novotvorba arteriol v septech navazující na portální pole → shunty obcházející jaterní parenchym → farmakologicky obtížně korigovatelná dilatace splanchniku (snaha organismu snížit tlak v arterii na přítoku jater) → hypoperfúze orgánů dutiny břišní vč. ledvin
- změny intrahepatického biliárního traktu, vč. duktulární hyperplazie

Cirhóza

etiologie

- alkohol (60-70%)
- virové hepatitidy (10%)
- nemoci žlučového stromu – biliární cirhózy
  - vrozené (atresie)
  - získané: autoimmunitní (primární biliární cholangitida, primární sklerozující cholangitida), obstrukční (sekundární biliární cirhóza)
- autoimunitní hepatitidy (10%)
- metabolické hepatitidy (5%)
  - hereditární hemochromatóza
- kryptogenní cirhóza (10%)

MAKRO

- játra většinou zmenšená
  - mikronodulární
  - makronodulární

Cirhóza makronodulární

Cirhóza mikronodulární

Cirhóza

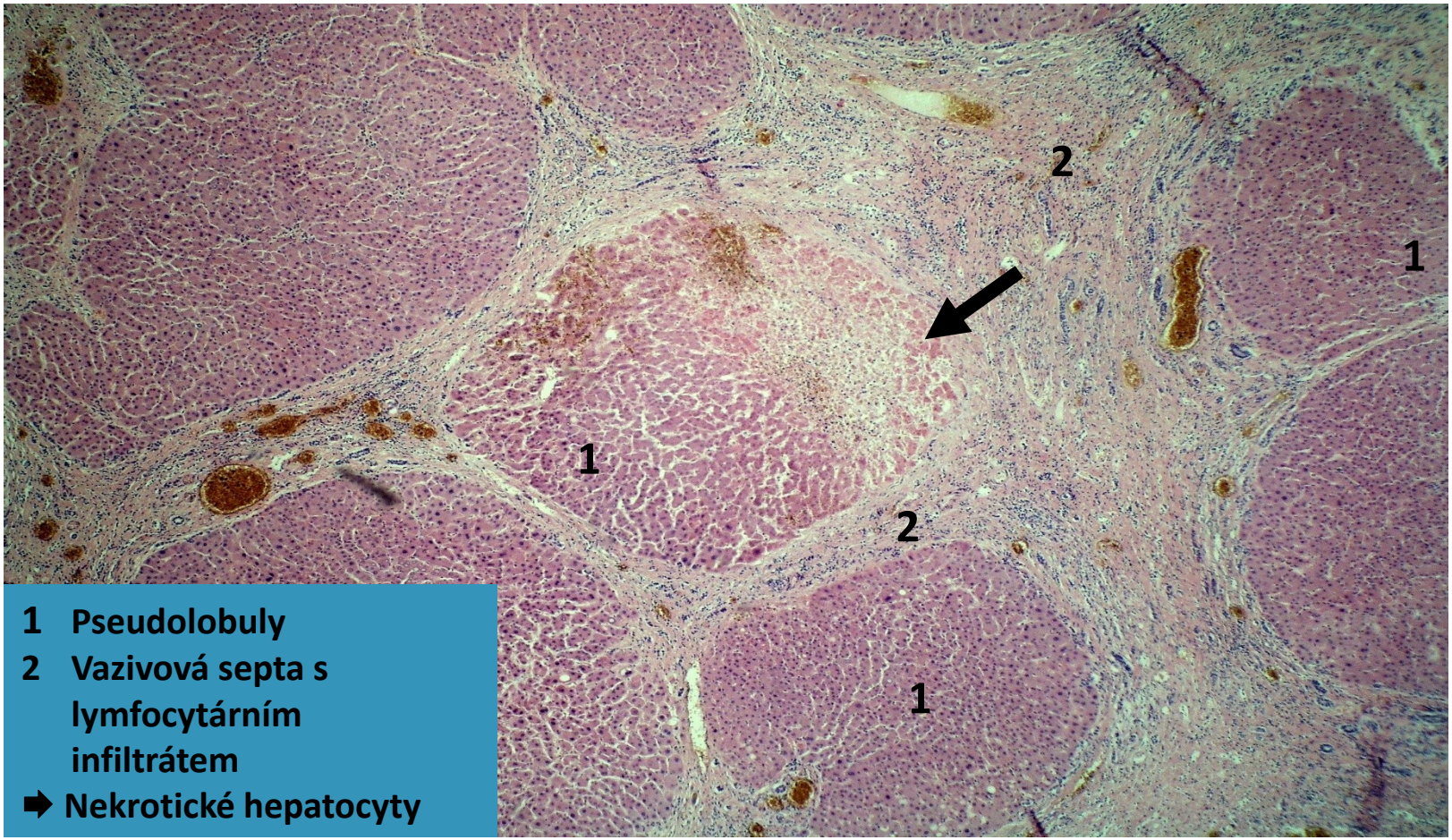

1 Pseudolobuly
2 Vazivová septa s lymfocytárním infiltrátem
➡ Nekrotické hepatocyty

Cirhóza – vazivo (barvení Van Gieson)

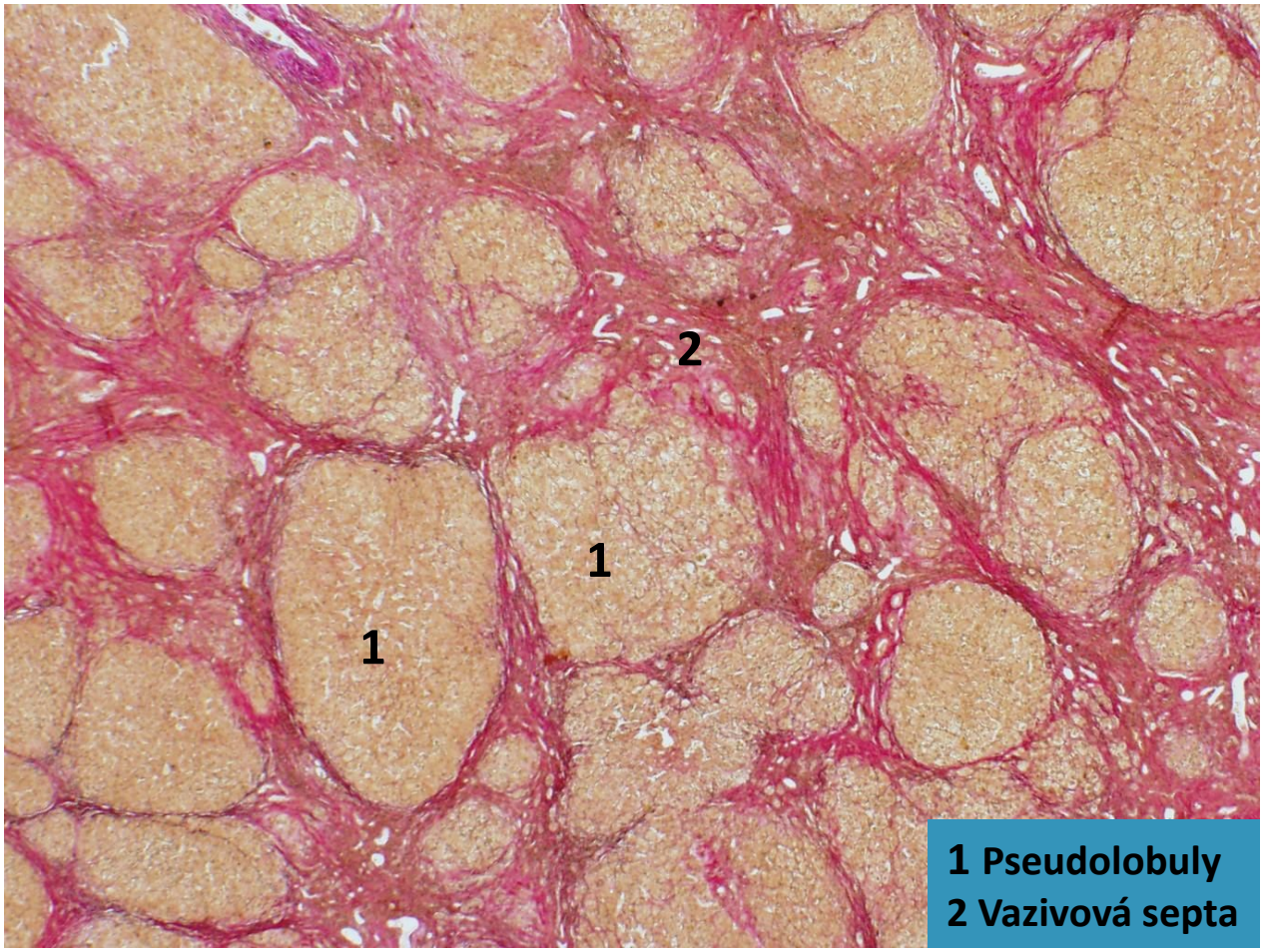

Cirhóza - duktuly

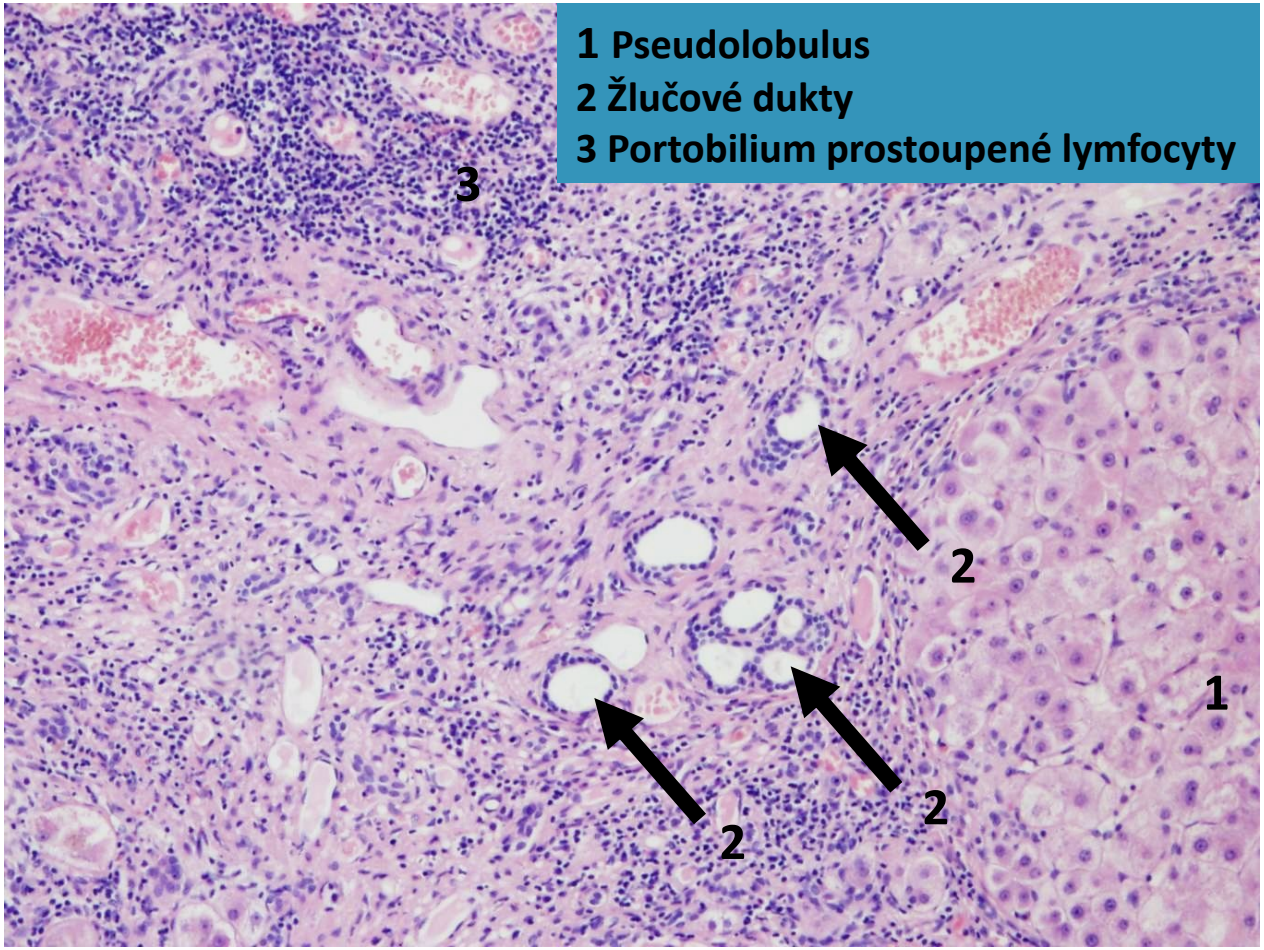

Komplikace cirhózy

selhávání jaterních funkcí

- ↓ syntéza (bílkoviny vč. koagulačních faktorů aj.)
- ↓ detoxikace – jaterní encefalopatie

portální hypertenze

- splenomegalie, intestinální venózní kongesce, trombózy vény portae
- ascites
- portokaválním anastomózy (!! jícnové varixy)
- infekce – indukovaná bakteriální peritonitida
  - bakteriální translokace z překrveného střeva + nerovnováha imunitního prostřední (produkce prozánětlivých cytokinů v játrech)

rozvoj hepatocelulárního karcinomu

Hepatobiliární patologie

- vývojové vady
- metabolické vady
- záněty
- toxické poškození jater
- fibróza
- cirhóza
- pseudotumory a tumory

Ložiskové léze a nádory jater

pseudotumorózní léze

benigní tumory

maligní tumory

- primární, sekundární

Pseudotumorózní léze

- **biliární hamartom (von Meyenburgův komplex)**
- **fokální nodulární hyperplazie (FNH)**
- **regeneratorní uzly**
- **cysty**

Biliární hamartom (von Meyenburgův komplex)

vrozené ložisko dilatovaných duktů

makro:

- subkapsulární, často multiplicitní světlá ohraničená léze

dif. dg.:

- metastatický rozsev karcinomu v játrech

Biliární hamartom (von Meyenburgův komplex)

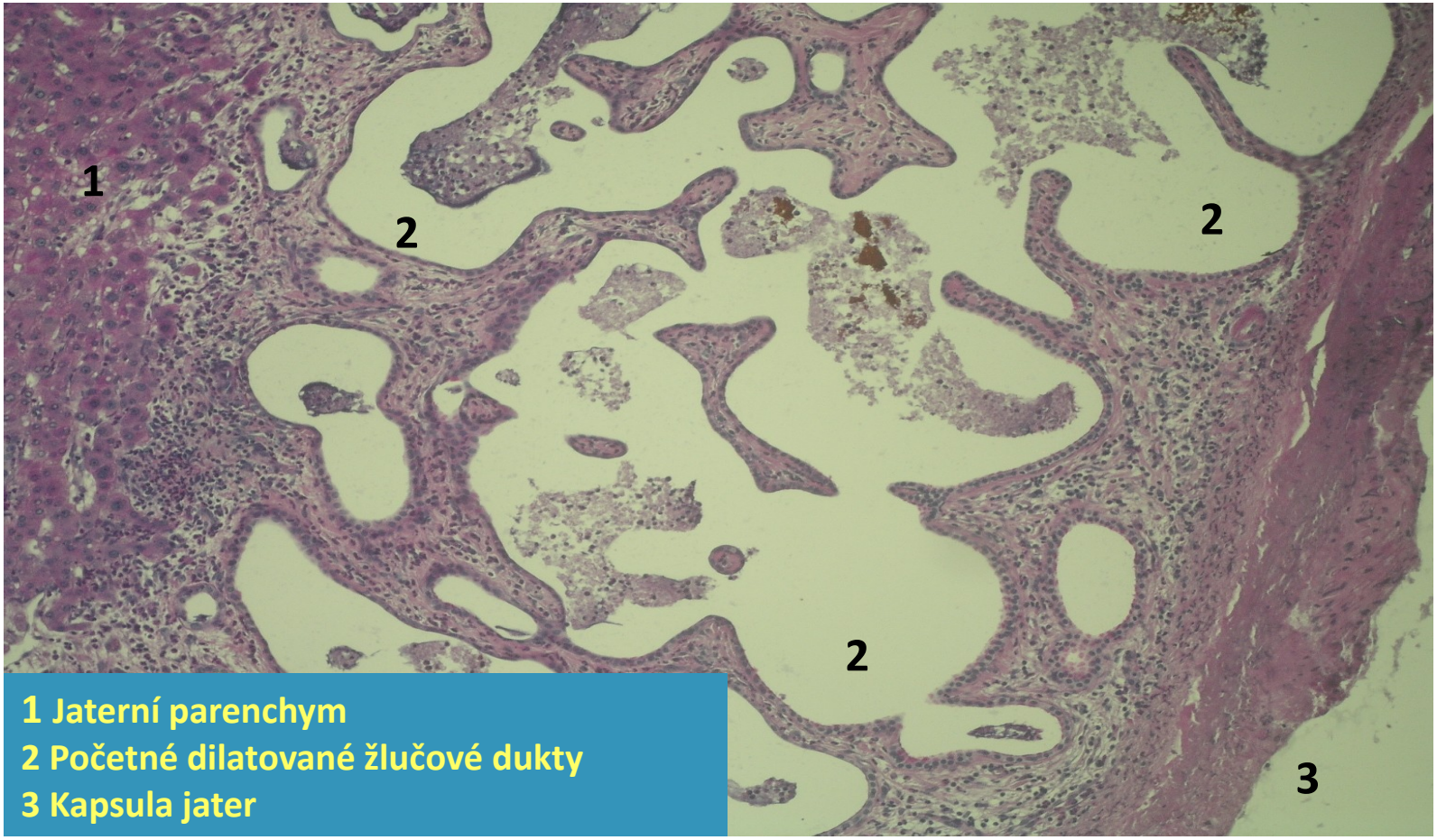

Fokální nodulární hyperplazie

- reaktivní hepatocelulární uzel s centrální vazivovou jizvou
- odpověď tkáně na cévní malformaci
- v diff. dg nutné vyloučit jiné tumory

Fokální nodulární hyperplazie

© Elsevier Inc 2004 Rosai and Ackerman's Surgical Pathology 9e

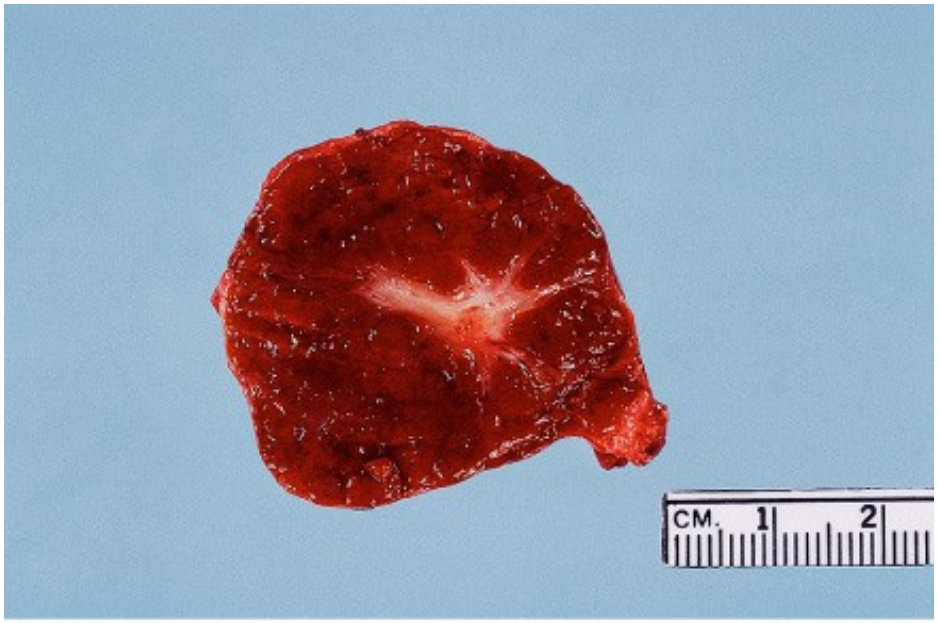

© Elsevier Inc 2004 Rosai and Ackerman's Surgical Pathology 9e

Kavernózní hemangiom

- benigní nádor, i mnohočetný
- 2 mm – 15 cm
- riziko ruptury + krvácení, *syndrom Kasabach-Merritové*

(sekvestrování trombocytů → trombocytopenie)

- časté regresivní změny – atypický obraz UZ, CT
  - dif. dg. x malignita
- tmavé subkapsulární ohraničené ložisko
- vazivová septa + vaskulární prostory

Kavernózní hemangiom
(v terénu cirhózy jater)

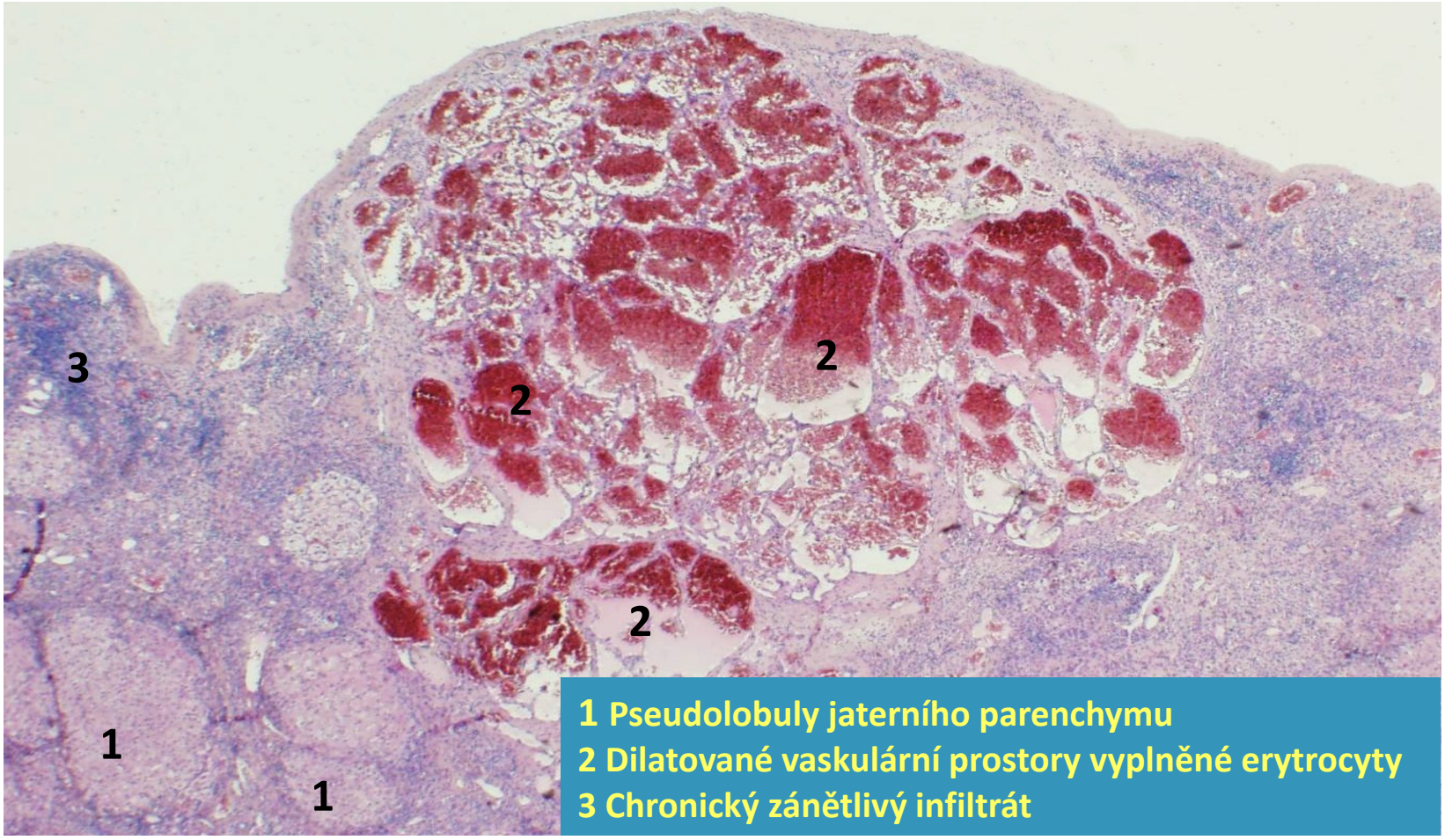

1 Pseudolobuly jaterního parenchymu
2 Dilatované vaskulární prostory vyplněné erytrocyty
3 Chronický zánětlivý infiltrát

Kavernózní hemangiom

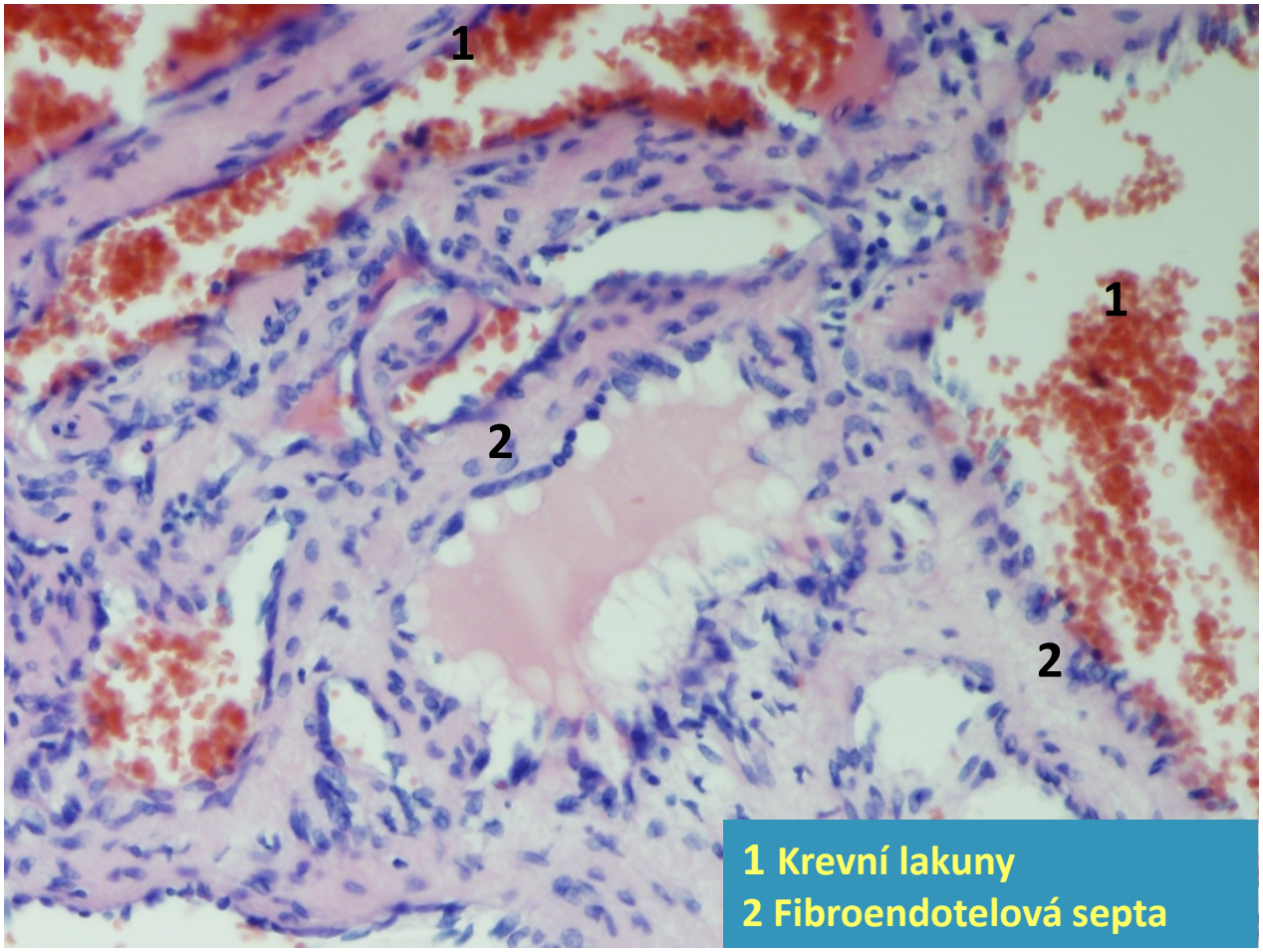

Malignní tumory

primární

- hepatocelulární karcinom
- intrahepatální cholangiokarcinom
- hepatoblastom
  - děti
- angiosarkom
  - chemické karcinogeny (vinylchlorid, arzén,…)
- smíšené (hepatocelulární-cholangiokarcinom)

Maligní tumory

sekundární

- metastázy karcinomů jiného origa
  - **nejčastější maligní tumory v játrech** (GIT, plíce, mamma, ledvina, melanom…)
- přímé prorůstání tumorů z okolí
  - žlučník, pankreas, …
- neoplázie hemopoetické a lymfatické tkáně
  - leukemické infiltráty, lymfomy

Hepatocelulární karcinom

5. nejčastější maligní nádor mužů, 7. u žen

incidence se liší dle geografie / příčiny

- vyspělé země: t.č. nižší incidence, v terénu cirhózy (alkohol, NASH/NAFLD, HCV)
- Asie + Afrika (HBV, HCV, aflatoxiny) – většina případů

Hepatocelulární karcinom

jeden či více uzlů odlišných od okolí (měkká, světlá, prokrvácená či nekrotická ložiska)

- multifokální vznik, nebo intrahepatální metastázy přes invazi do žil
- uzly > 2 cm lze identifikovat pomocí UZ
- uzly < 2 cm nebo atypické – nutnost bioptické verifikace

angioinvaze

- zvláště venózní

metastázy

- do plic, kostí, LU

léčba

- kompenzovaná cirhóza a menší tumory → transplantace jater
- ostatní pacienti → chemoterapie, jiné ablační metody

Hepatocelulární karcinom

MIKRO

- dobře diferencovaný HCC s obdobnou architektonikou jako okolní jaterní parenchym
- HCC s vyšším gradem morfologicky pleomorfní (výrazná rozmanitost typů růstu - trabekulární, acinární +/- pseudoglandulární, solidní; okrsky s dobrou diferenciací a téměř nediferencované okrsky)
- cytoplazma s akumulací různých substancí (proteinové kapky, tukové kapky, žluč,…)

Hepatocelulární karcinom

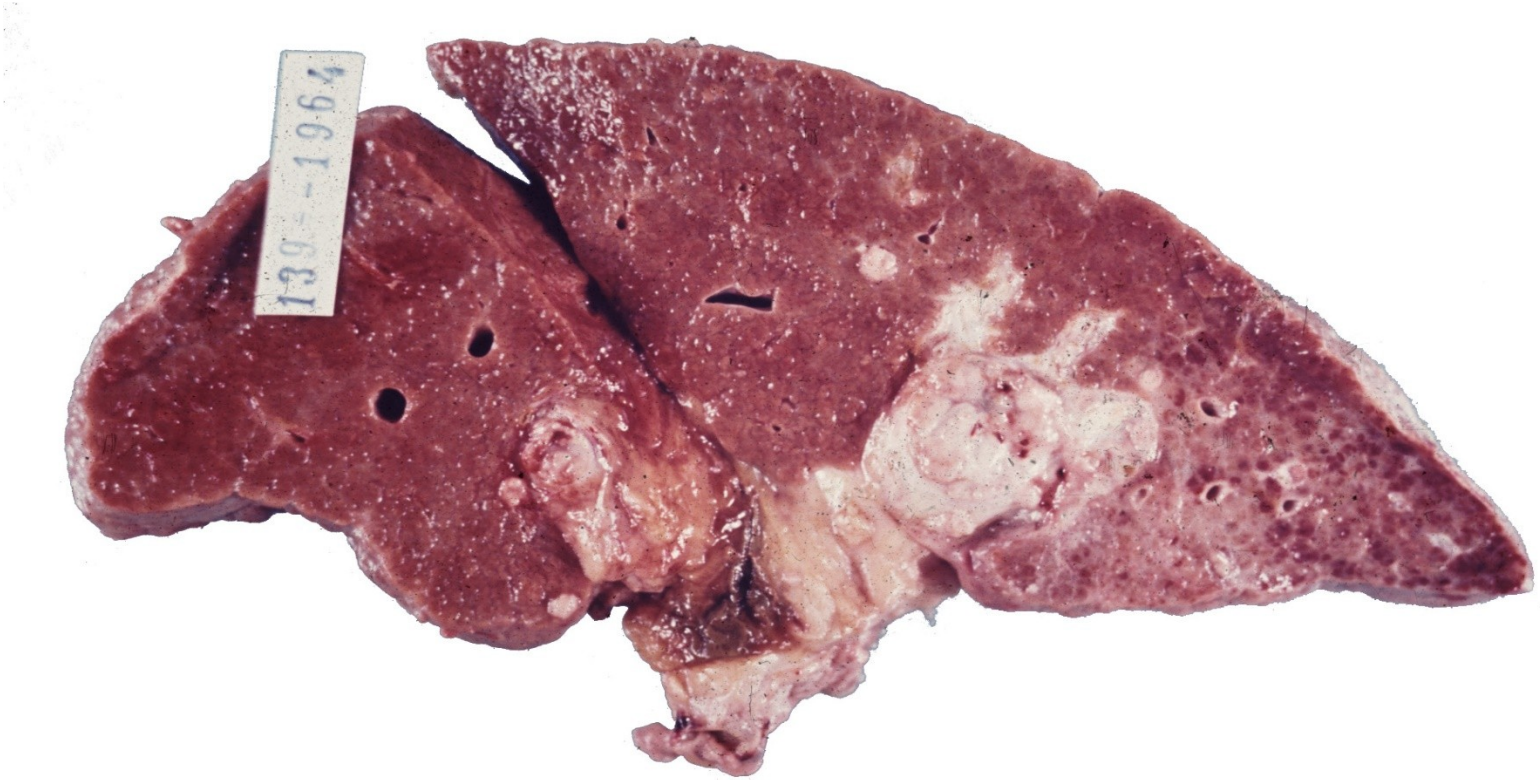

Hepatocelulární karcinom

Hepatocelulární karcinom

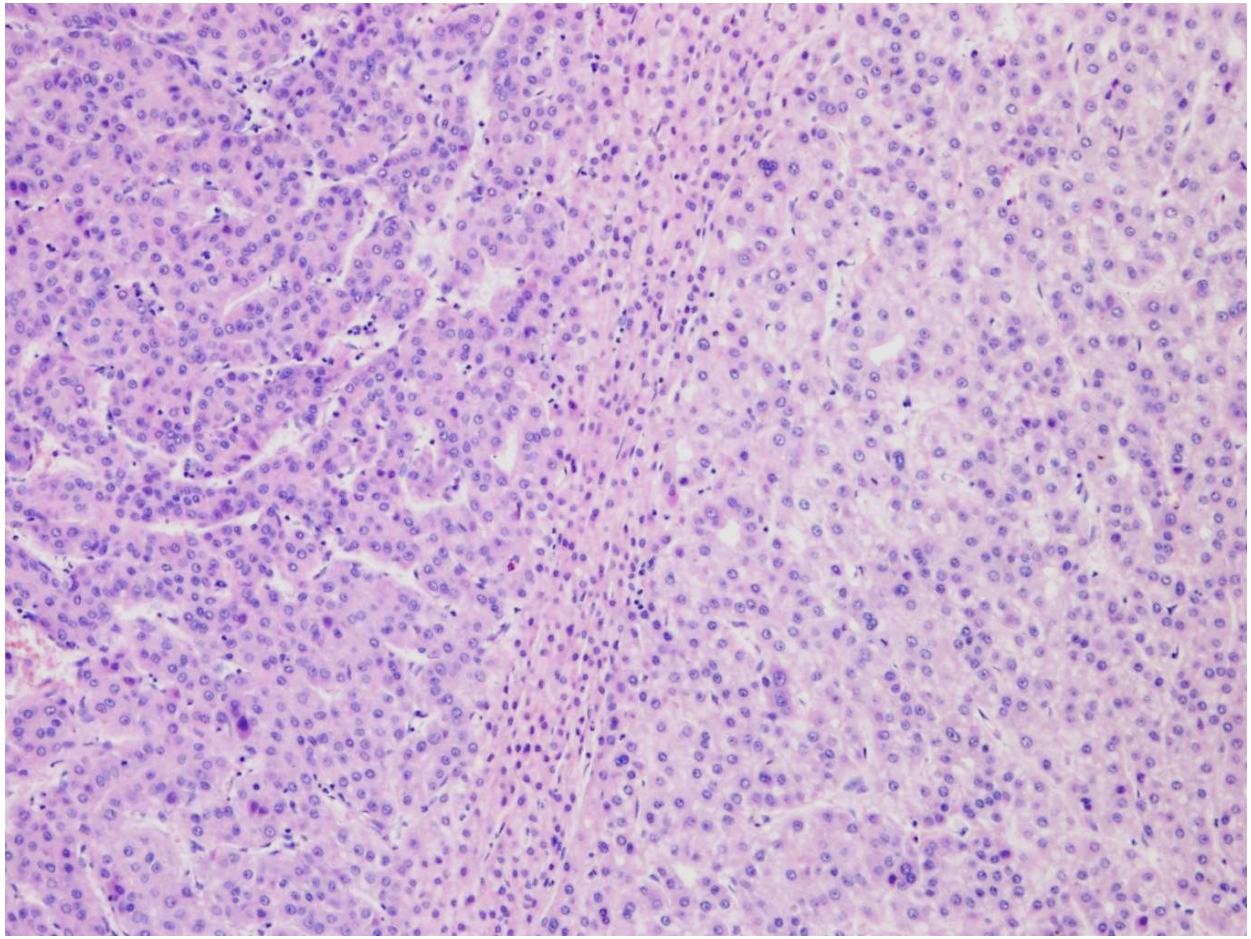

Hepatocelulární karcinom

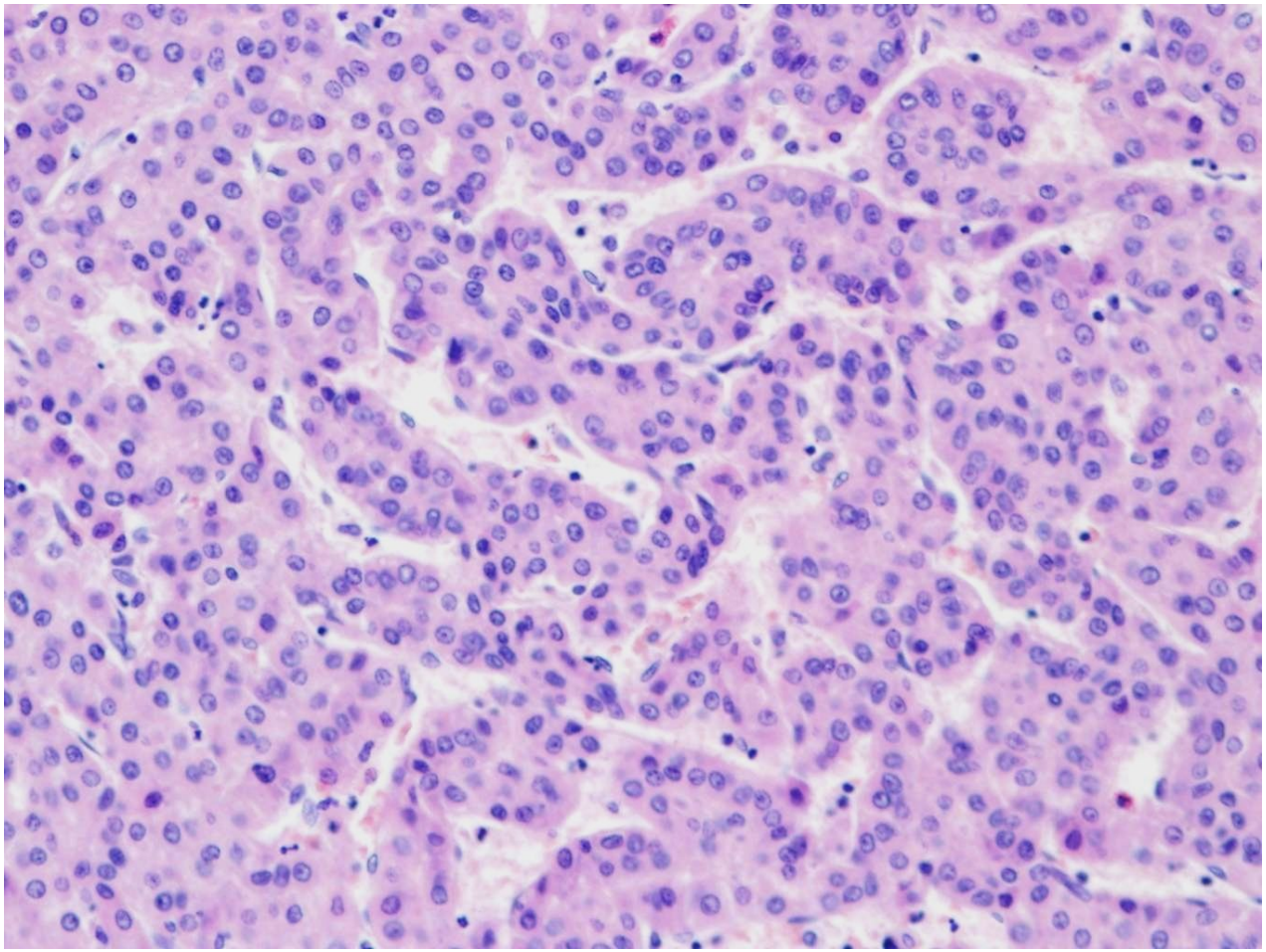

Metastáza kolorektálního karcinomu

1 Tubulární formace kolorektálního adenokarcinomu
2 Jaterní parenchym

Nenádorové onemocnění intrahepatálních a extrahepatálních žlučových cest

vrozené defekty – biliární atrézie

cholelitiáza

záněty

- infekce – cholangitida převážně ascendentní
- sekundární biliární cirhóza (při obstrukci extrahepatálních žlučovodů)

chronické zánětlivé léze imunitně zprostředkované

- primární biliární cholangitida (PBC)
- primární sklerozující cholangitida (PSC)

Nádory intrahepatálních a extrahepatálních žlučových cest

Cholangiokarcinom

- intrahepatální
- v oblasti hilu jater – Klatskinův tumor
  - nejčastější extrahepatální lokalizace cholangiokarcinomu (75%)
  - ikterus + bolest
  - časná angioinvaze a lymfangioinvaze – velice špatná prognóza
- mezi hilem a Vaterskou papilou (vzácné)

- nádory Vaterské papily = společný vývod ductus choledochus a pankreatického vývodu
  - benigní (ampulom), maligní (tubulární adenokarcinom)
  - diff. dg. duktální adenokarcinom hlavy pankreatu

Intrahepatální cholangiokarcinom
(dříve cholangiocelulární karcinom)

- z intrahepatálních biliárních duktů
- ↑ riziko při primární sklerozující cholangitidě
- různé varianty adenokarcinomu (nejčastěji tubulární)
- smíšené hepatocelulární-cholangiokarcinomy
- velmi špatná prognóza

Intrahepatální cholangiokarcinom

(dříve cholangiocelulární karcinom)

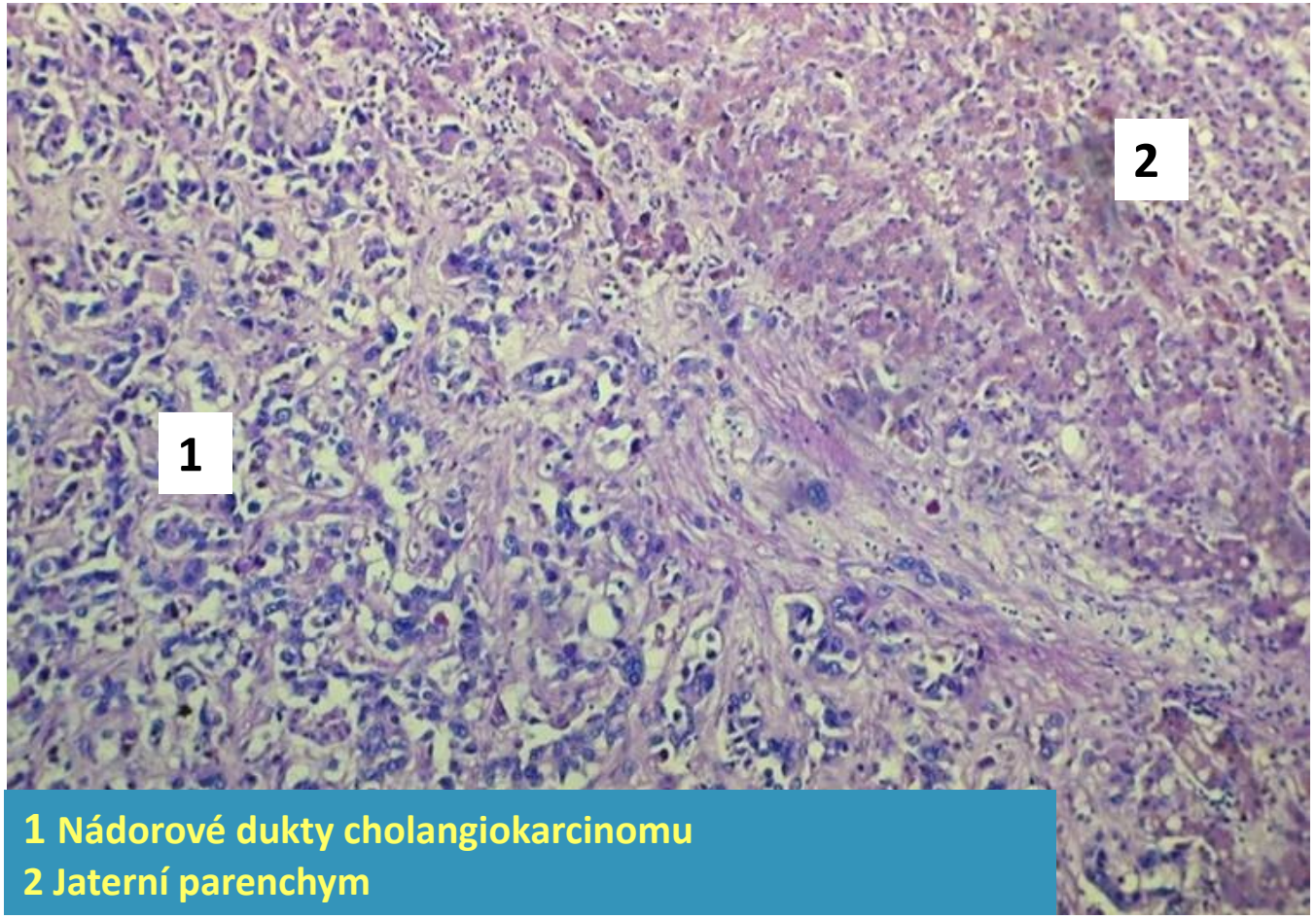

1 Nádorové dukty cholangiokarcinomu
2 Jaterní parenchym

Intrahepatální cholangiokarcinom

(dříve cholangiocelulární karcinom) IHC CK7

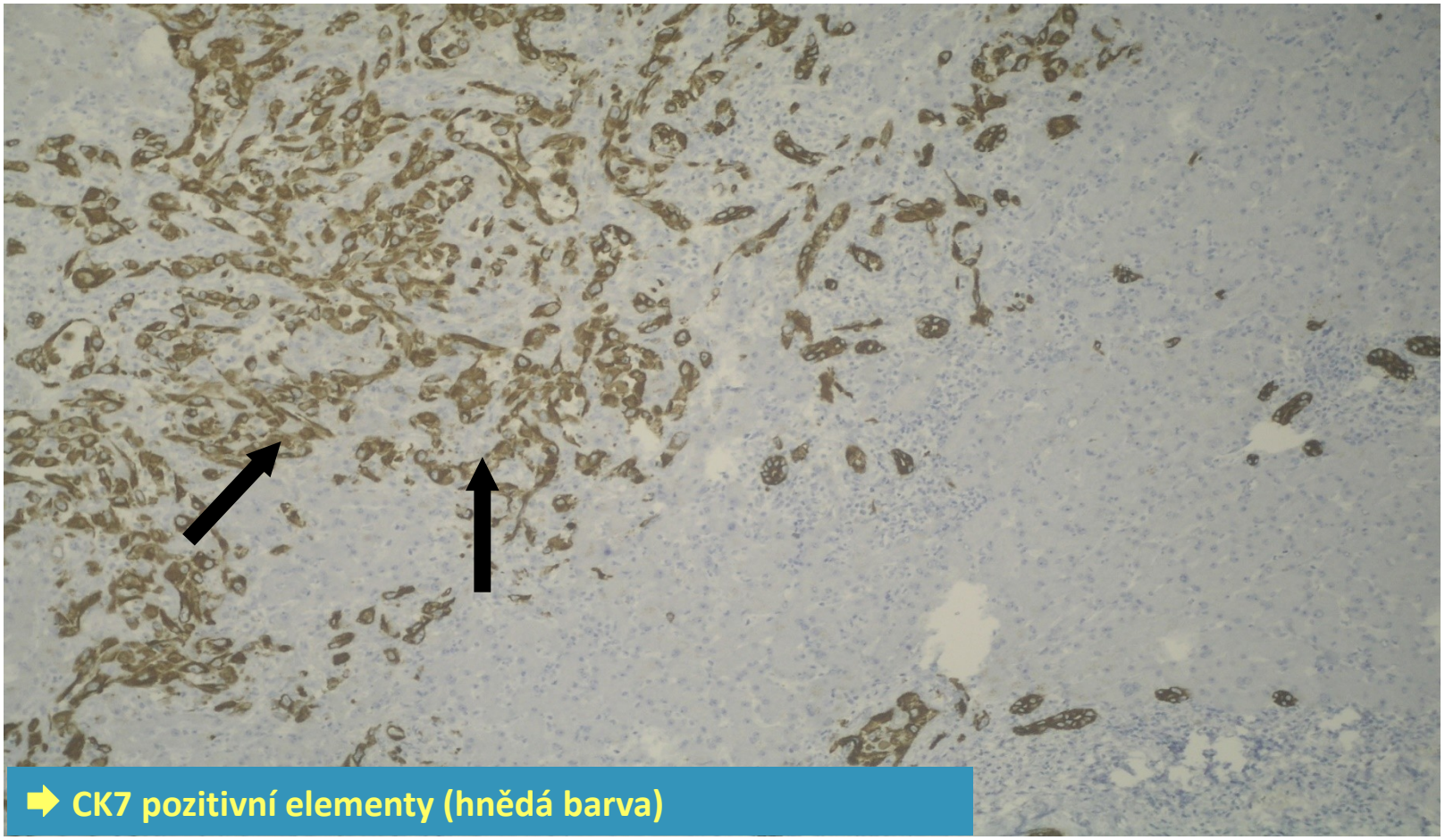

➡ CK7 pozitivní elementy (hnědá barva)

Patologie žlučníku

- cholesterolóza sliznice („jahodový žlučník“)
- cholecystolitiáza
- záněty
- nádory

Cholelitiáza

cholesterolové kameny (80%)

- ↑ sekrece cholesterolu do žluči
- Ž > M
- obezita, incidence stoupá s věkem

pigmentové kameny (20%) – bilirubinát vápníku

- častější u Asiatů než Evropanů
- chronické hemolytické syndromy (hemolytické anémie, srpkovitá anémie)

Cholelitiáza

- asymptomatické
- biliární kolika
- cholecystitida
- perforace, fistula
- obstrukce střeva, ileus
- akutní hemoragická nekróza pankreatu

© Elsevier Inc 2004 Rosai and Ackerman's Surgical Pathology 9e

© Elsevier Inc 2004 Rosai and Ackerman's Surgical Pathology 9e

Cholecystolitiáza

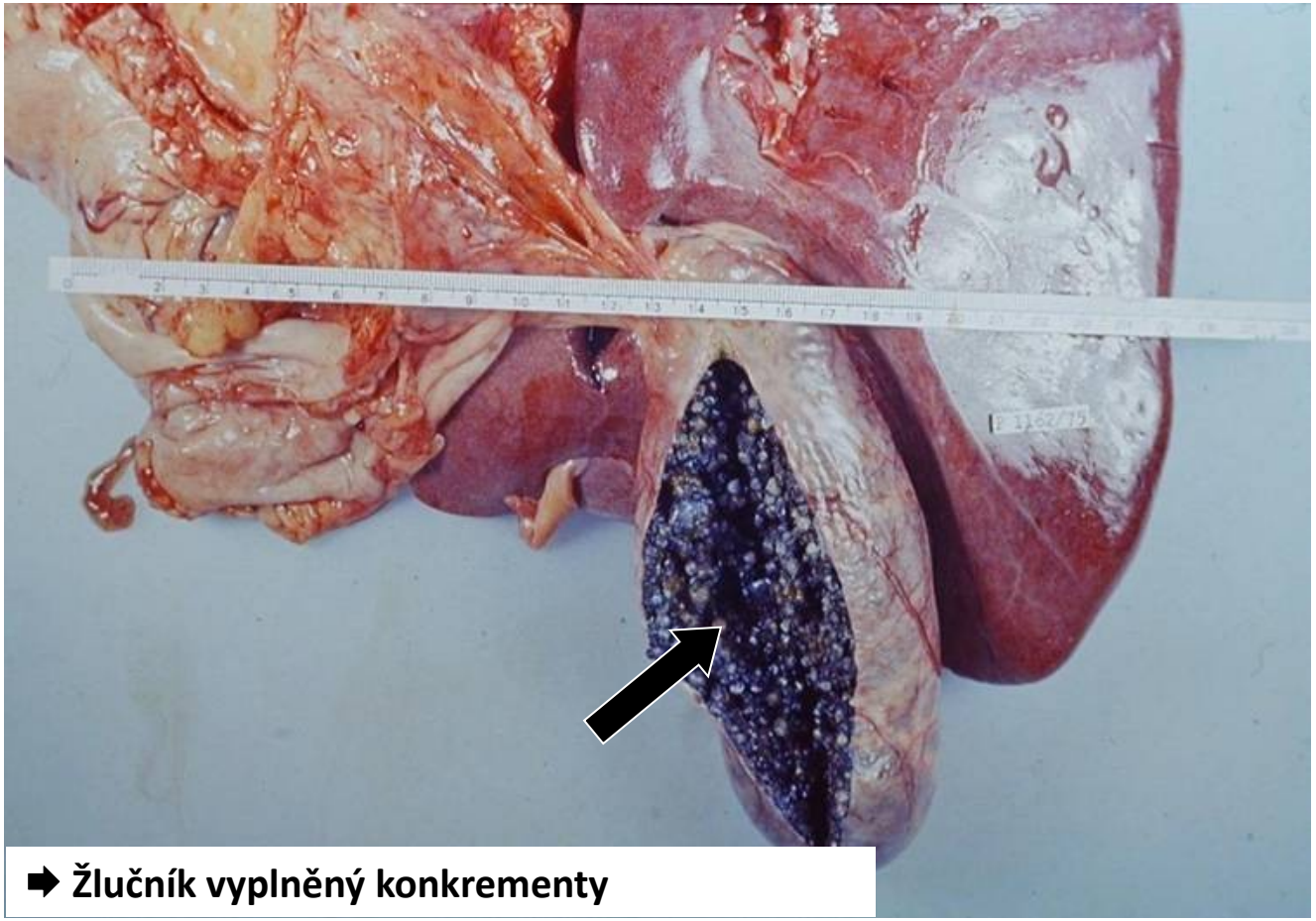

➡ **Žlučník vyplněný konkrementy**

Cholecystitida

akutní kalkulózní

- obstrukce krčku žlučníku nebo cystiku
- místní bolest vyzařující do pravého ramene (spasmy stěny při pohybu ramene)
- horečka, nausea, leukocytóza
- často nutný chirurgický zákrok

empyém žlučníku

gangrenosní cholecystitida

Cholecystitida

akutní akalkulózní

- vzácná, při MODS (trauma, popáleniny, sepse,…)

chronická

- opakované ataky akutní cholecystitidy / asympt. při cholecystolitiáze
- rekurentní záchvaty bolesti
- nausea +/- zvracení
- exacerbovaná tučnými jídly aj.

Cholecystitida

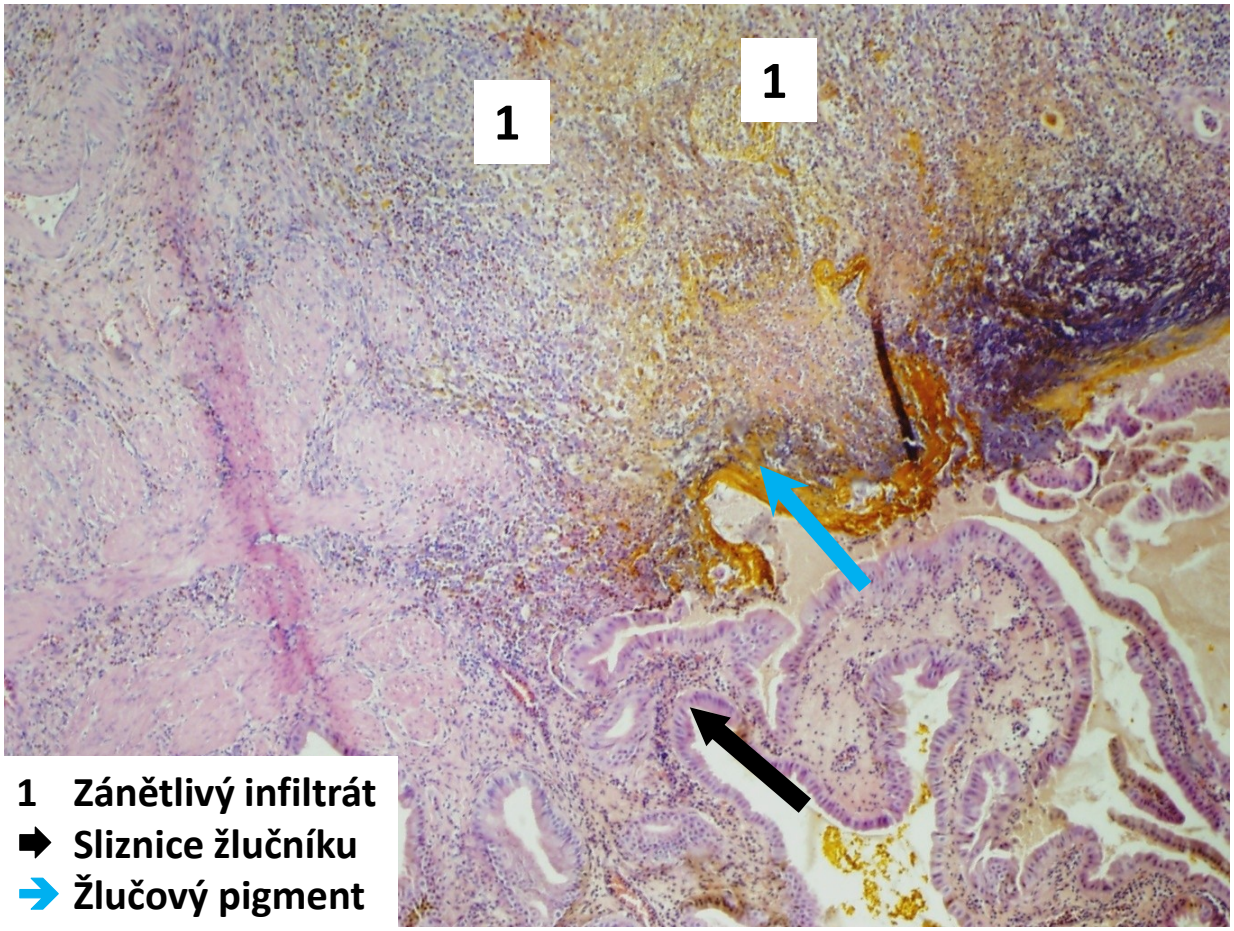

1 Zánětlivý infiltrát
➡ Sliznice žlučníku
➔ Žlučový pigment

Gangréna žlučníku

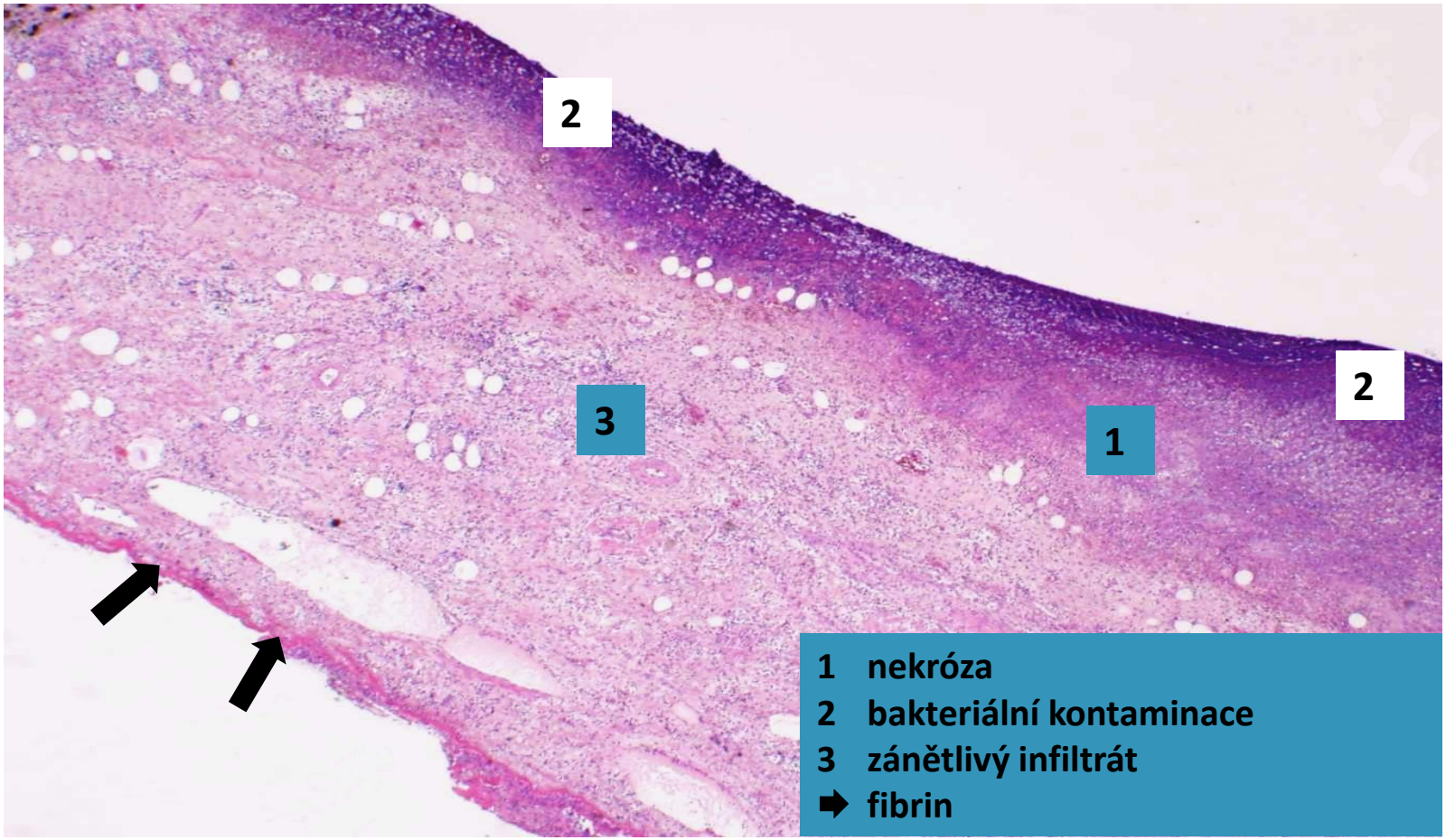

Chronická cholecystitida

- fibroprodukce
  - zesílení stěny, adheze, dif. dg. karcinom žlučníku
- chronická zánětlivá infiltrace
- reaktivní atypie a metaplázie epitelu
- možná dysplázie
  - riziko rozvoje karcinomu
- dystrofická kalcifikace („porcelánový žlučník“)
- hydrops žlučníku (hlenovitá tekutina v žlučníku po vstřebání žluče)

Chronická cholecystitida

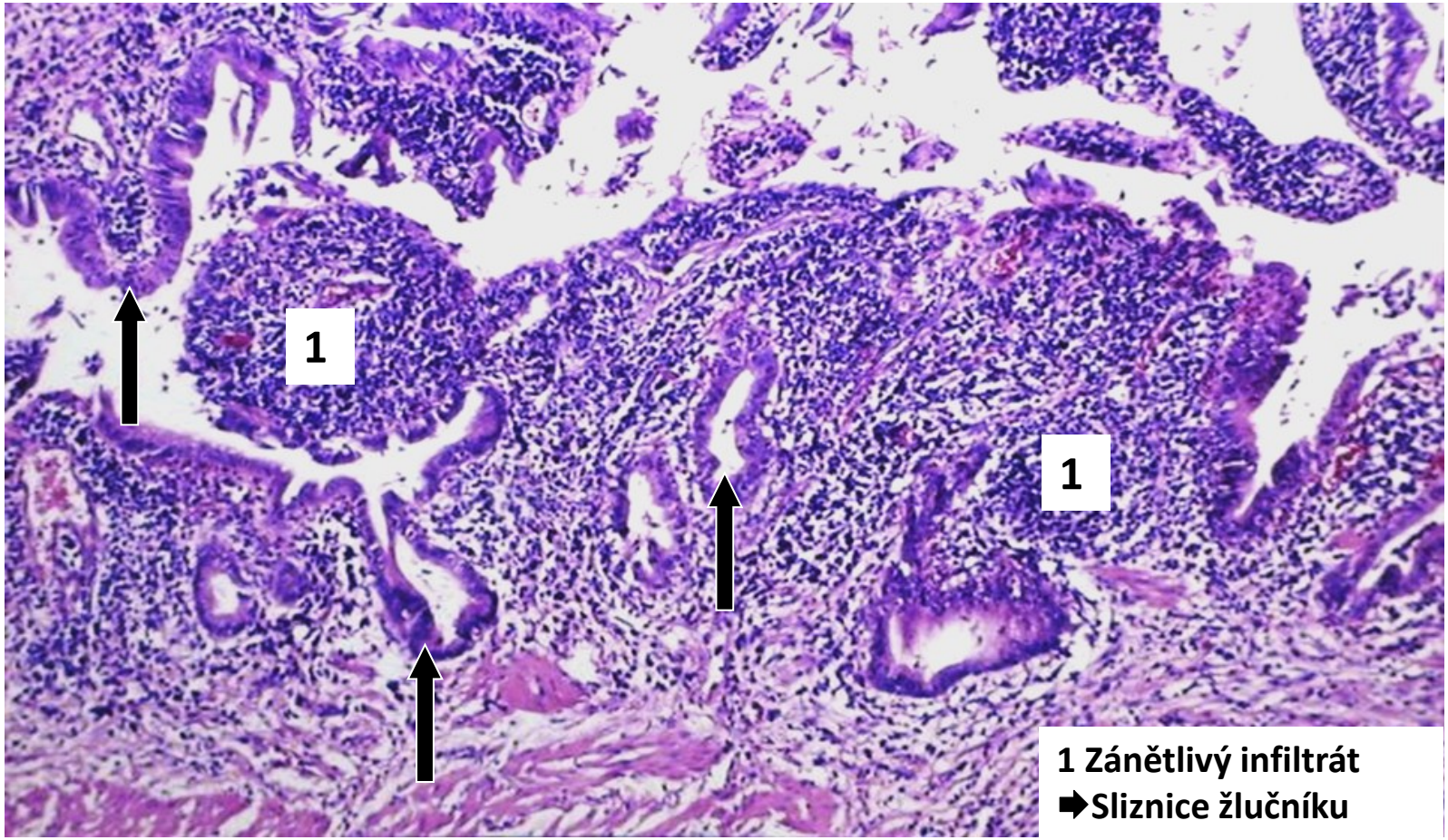

1 Zánětlivý infiltrát
➡Sliznice žlučníku

PATOLOGIE PANKREATU

exokrinní složka

endokrinní složka

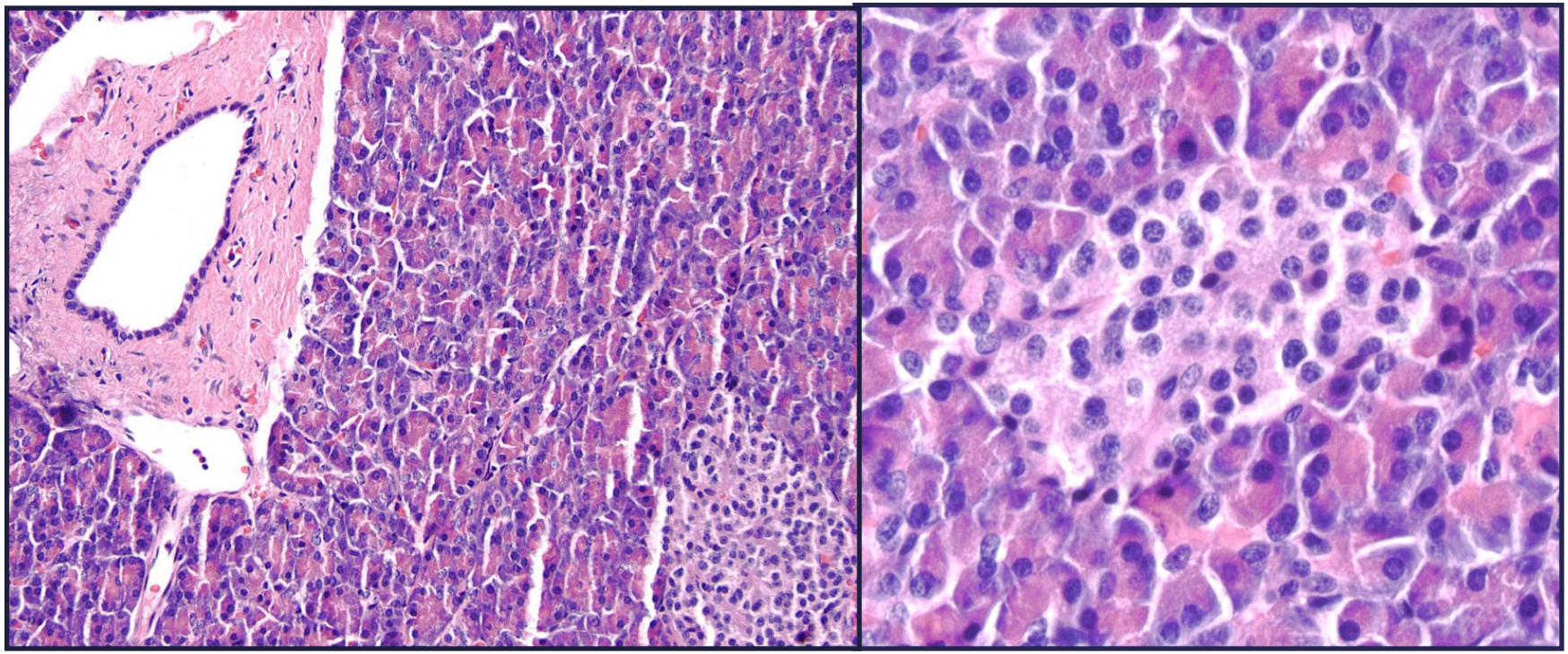

Cystická fibróza

- AR onemocnění s produkcí abnormálně viskózních sekretů exokrinních žláz (incidence 1/2500 osob)
- Způsobeno mutacemi v *CFTR* genu → abnormální fuknce chloridového kanálu v epitelových buňkách + vliv na funkci jiných iontových kanálů (Na, K) a buněčných procesů (transport ATP, bikarbonátů, sekreci hlenu,…)
- funkce *CFTR* tkáňově specifická → vliv mutací v *CFTR* je tkáňově specifický
  - potní žlázy – produkce hypertonického potu s vysokým obsahem NaCl („slané děti“)
  - epitel GIT a dýchacích cest – chybějící/snížená sekrece chloridů do lumina + zvýšená reabsorpce Na a vody → zahuštění sekretu se zvýšenou viskozitou

Cystická fibróza - genetika

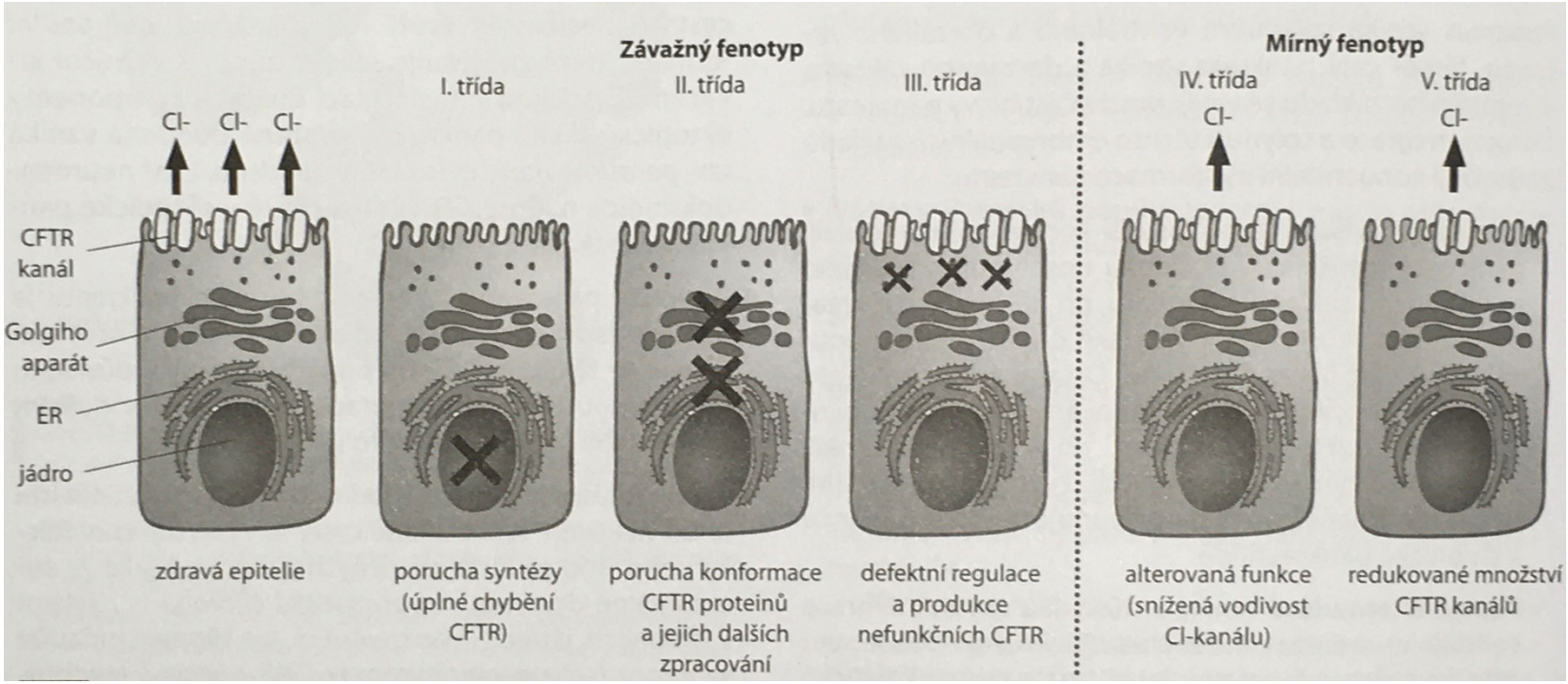

- kombinace dvou „závažných“ mutací obvykle asociována s klasickým klinicky závažným fenotypem CF

zdroj: ZÁMEČNÍK, Josef, ed. Patologie. Praha: LD Prager Publishing, 2019. ISBN 978-80-270-6457-1.

Cystická fibróza - klinické projevy

- pankreas – 85-90% pacientů, akumulace vazkého hlenu ve vývodech pankreatu s obstrukcí a cystickou dilatací → atrofie a fibrotizace exokrinního pankreatu → malabsorpce hl. tuků se steatoreou; hypo- až avitaminóza vitamínů rozpustných v tucích (A,D,E,K); rozvoj DM
- plíce – obstrukce a opakované infekce DC – bronchiektázie, chronická bronchitida, recidivující bronchopneumonie s abscesy; infekce P. *aeruginosa*, *H. influenzae*, *S. aureus*, *Burkholderia cepacia*, *Stenotrophomonas maltophilia*; perzistující infekce + obstrukční plicní choroba + cor pulmonale = nejčastější příčina úmrtí pacientů s CF
- obstrukce žlučovodů – cholestáza, biliární cirhóza
- azoospermie a infertilita – až 95% dospělých
- tenké střevo u novorozenců – mekóniový ileus
- slinné žlázy – cystická dilatace + atrofie žlázy

Akutní pankreatitida

= systémová zánětlivá odpověď na samonatrávení pankreatu a peripankreatických tkání vlastním neadekvátně aktivovaným enzymovým aparátem

- primární poškození acinárních buněk s uvolnění a aktivací proenzymů
- obstrukce vývodů s poklesem perfúze a ischémií
- primární porucha intracelulárního transportu proenzymů v acinárních buňkách s jejich aktivací lyzozomálními hydrolázami

➢ Klíčový spouštěč → předčasná a masivní aktivace trypsinogenu → aktivace proenzymů
  - ➢ proteázy – rozvoj zánětu, intersticiální edém, destrukce parenchymu
  - ➢ lipázy – nekrózy peripankreatické tukové tkáně
  - ➢ fosfolipázy – ARDS v plících
  - ➢ elastázy – destrukce cév, krvácení
  - ➢ DIC a šokový stav (aktivace komplementu, koagulačního a fibrinolytického systému)

Akutní pankreatitida

etiologické faktory:

- metabolické
  - **alkohol**
  - hyperlipoproteinémie (typ I a V)
  - hyperkalcémie (hyperparatyreoidismus)
  - léky
  - genetika
- mechanické
  - **obstrukce (lithiáza),** spasmy
  - iatrogenní poškození (ERCP, perioperační)
- vaskulární, ischemické
  - šok, trombózy, embolie
- infekční
  - spalničky
  - coxsackieviry
  - mycoplasma pneumoniae

Akutní pankreatitida

klinický obraz

- bolest v epigastriu/horním mezogastriu, zvracení – náhlá příhoda břišní
- DIC
- šok, multiorgánové selhání, ARDS, selhání ledvin
- elevace sérových amyláz a lipáz, hypokalcémie
- infekční komplikace
- pseudocysty

Akutní pankreatitida

morfologie

- intersticiální edém způsobený poruchou mikrocirkulace
- destrukce pankreatického parenchymu proteolytickými enzymy
- destrukce cév způsobená elastázou a krvácení
- akutní zánět
- Balserovy nekrózy tukové tkáně
  - žlutobělavá ložiska křídovitého vzhledu s kalcifikacemi

dle závažnosti

- akutní intersticiální pankreatitida
- akutní nekrotizující pankreatitida
- hemoragická pankreatitida

Akutní pankreatitida

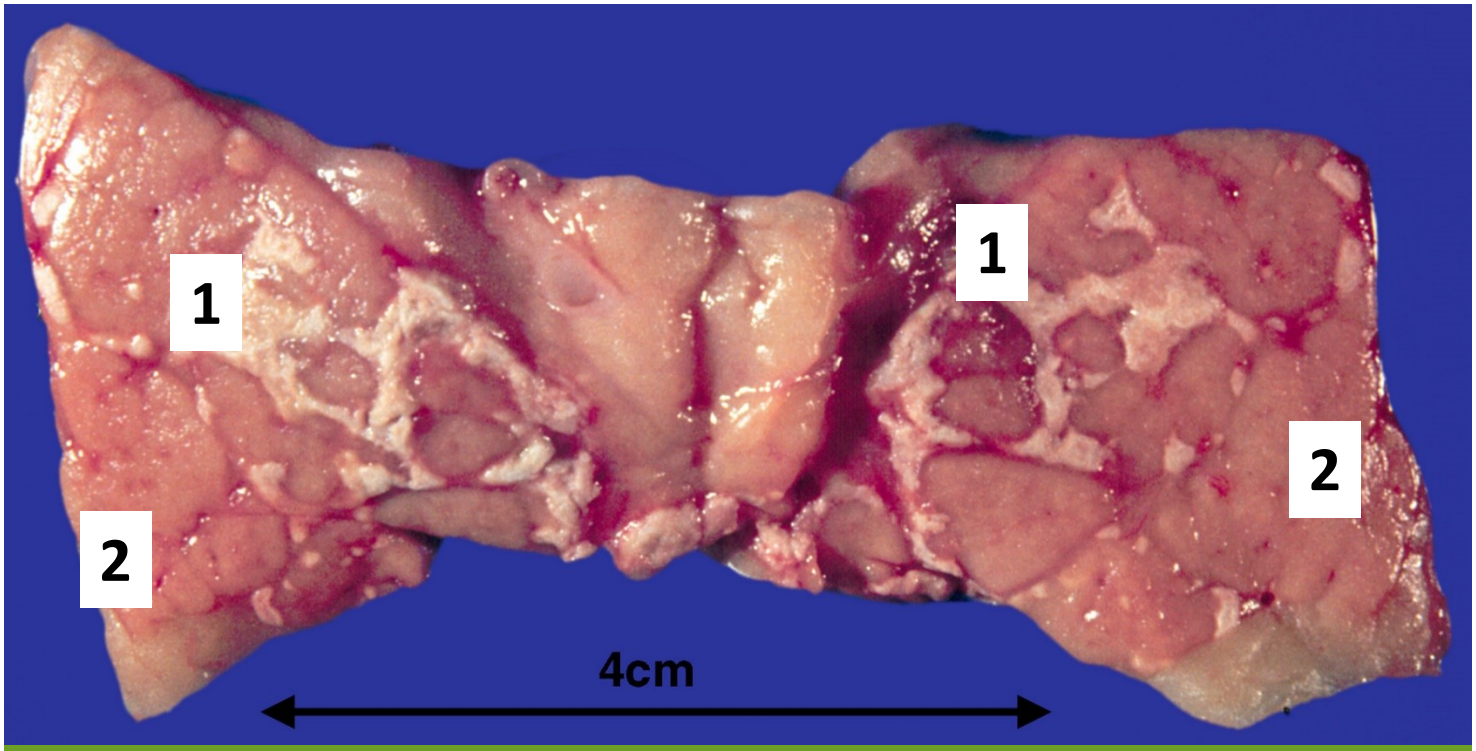

1. Ložiska nekróz s hemoragickým lemem

2. Okolní parenchym

Balserovy nekrózy tukové tkáně

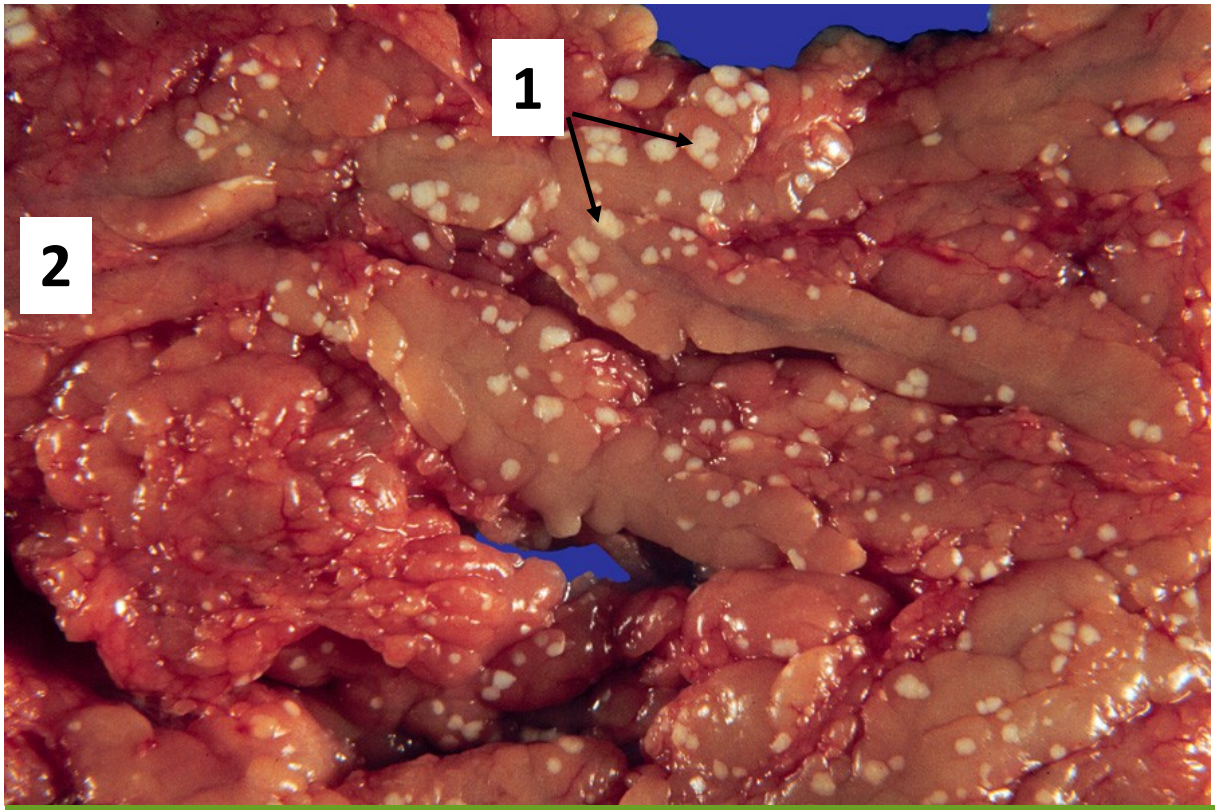

1. Ložiska Balserových nekróz tukové tkáně

2. Okolní tuková tkáň

Akutní pankreatitida

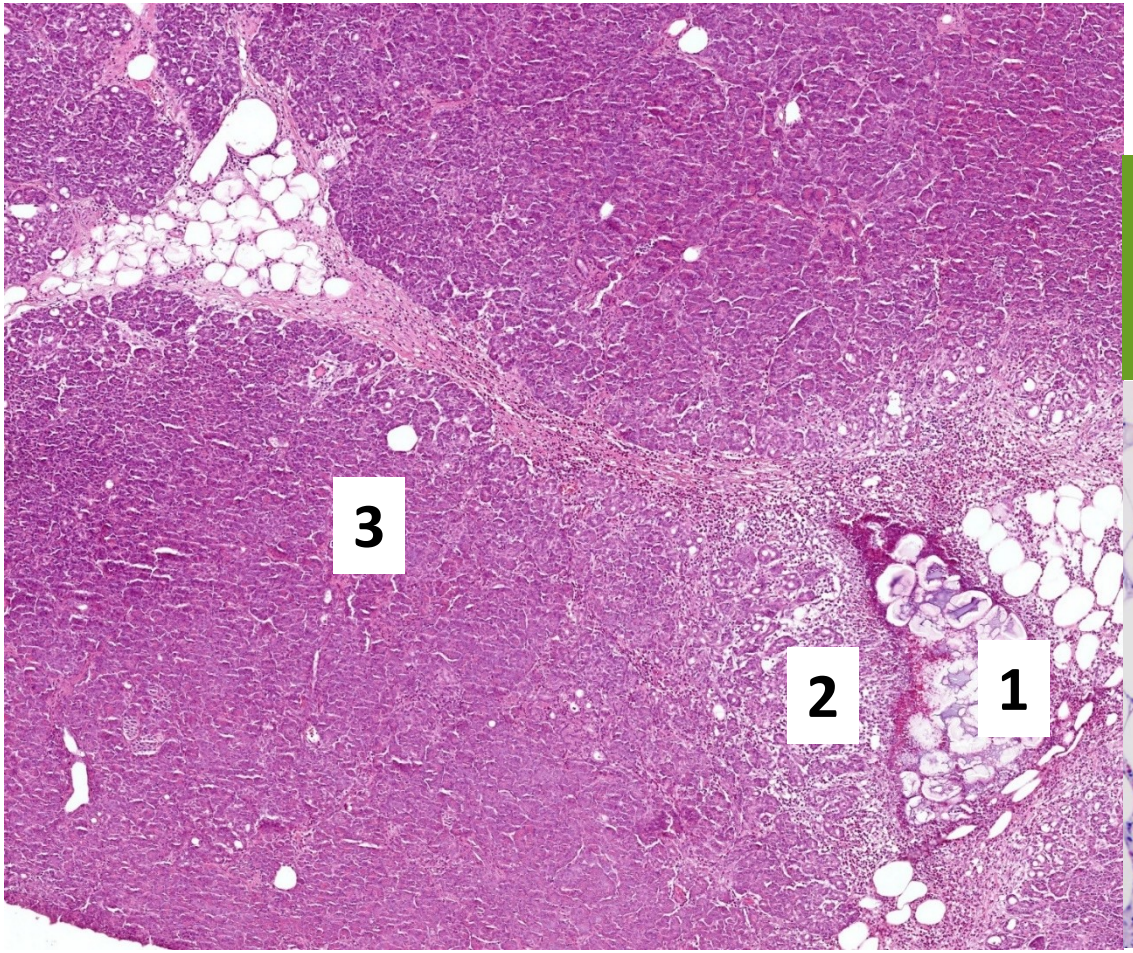

1. Ložisko nekrózy

2. Demarkační lem neutrofilů

3. Okolní tkáň pankreatu

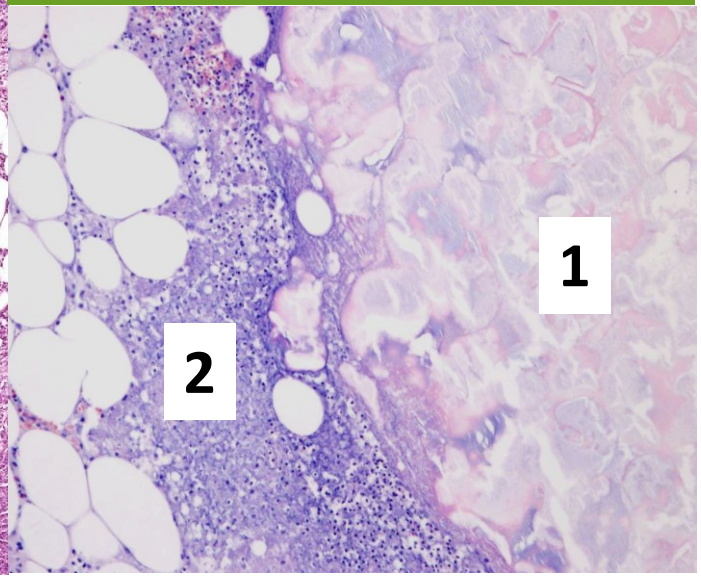

Chronická pankreatitida

Klasifikace TIGAR-O (2001):

- Toxicko-metabolická (alkohol, urémie, léky)
- Idiopatická
- Genetická (hereditární)
- Autoimunitní
- Rekurentní
- Obstrukční

Chronická alkoholická pankreatitida

histologické znaky:

- chronická kalcifikující pankreatitida
- fibrotizace pankreatu zejména perilobulární
- přítomnost autodigestivních nekróz a postmalatických pseudocyst
- dilatace vývodů, vývody nepravidelné
- inspisace sekretu ve vývodech, kalcifikace
- hyperplázie a metaplázie duktálního epitelu
- zvýšené riziko rozvoje karcinomu pankreatu

Chronická alkoholická pankreatitida

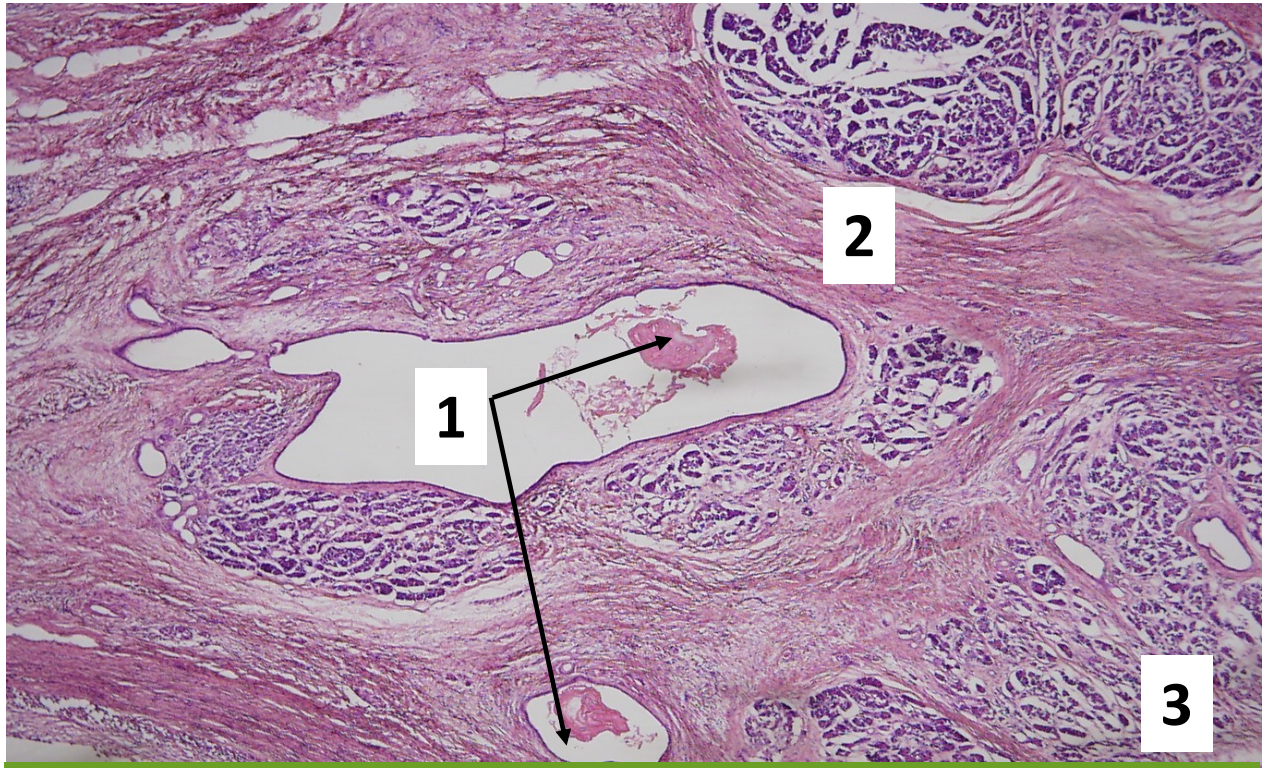

1. Dilatace nepravidelných vývodů, inspisace sekretu

2. Perilobulární fibrotizace

3. Lobulárně formovaný pankreas

Obstrukční pankreatitida

histologické znaky

- difúzní perilobulární a intralobulární fibróza
- dilatace duktů bez obstrukce, nepravidelností a známek destrukce duktálního epitelu
- bez známek inspisace sekretu v luminech duktů a kalcifikací
- hyperplazie duktálního epitelu
- nekrózy a pseudocysty nepřítomny

Autoimunitní pankreatitida

- imituje klinicky/radiologicky/makroskopicky karcinom pankreatu
- asociace s jinými autoimunními chorobami
- imunosupresivní léčba
- **Typ 1 – lymfoplazmocytární sklerotizující pankreatitida**
  - častá asociace s jinými sklerozujícími lézemi ve vztahu k IgG4
- **Typ 2 – idiopatická duktocentrická pankreatitida**
  - neutrofilní infiltrace epitelu pankreatických duktů
  - obvykle izolovaně (u 15% současně s UC)

NÁDORY PANKREATU

epitelové

neepitelové – zralý teratom, mezenchymální nádory, lymfomy

sekundární - metastatické

EPITELOVÉ NÁDORY PANKREATU

Benigní	Prekurzorové a premalignní léze	Maligní
	Pankreatická intraepitelová neoplázie (PanIN)	Duktální adenokarcinom a jeho varianty
Serózní cystadenom		Serózní cystadenokarcinom
Cystadenom z acinárních buněk		Karcinom z acinárních buněk
	Intraduktální papilární mucinózní neoplázie (IPMN)	IPMN asociovaná s invazivním karcinomem
	Mucinózní cystická neoplázie	MCN asociovaná s invazivním karcinomem
		Solidní pseudopapilární nádor
		Pankreatoblastom
		Smíšené nádory (acinární-duktální-neuroendokrinní)
Neuroendokrinní nádory		

Prekurzové léze karcinomu pankreatu

pankreatická intraepitelová neoplazie (PanIN)

- prekurzor PDAC mikroskopických rozměrů

mucinózní cystická neoplazie (MCN)

intraduktální papilární mucinózní neoplazie (IPMN)

- cystické prekurzorové léze makroskopických rozměrů

Pankreatická intraepitelová neoplázie

Low grade PanIN

- PanIN-1 a 2
  - dříve odlišování PanIN 1A a 1B

High grade PanIN

- PanIN 3

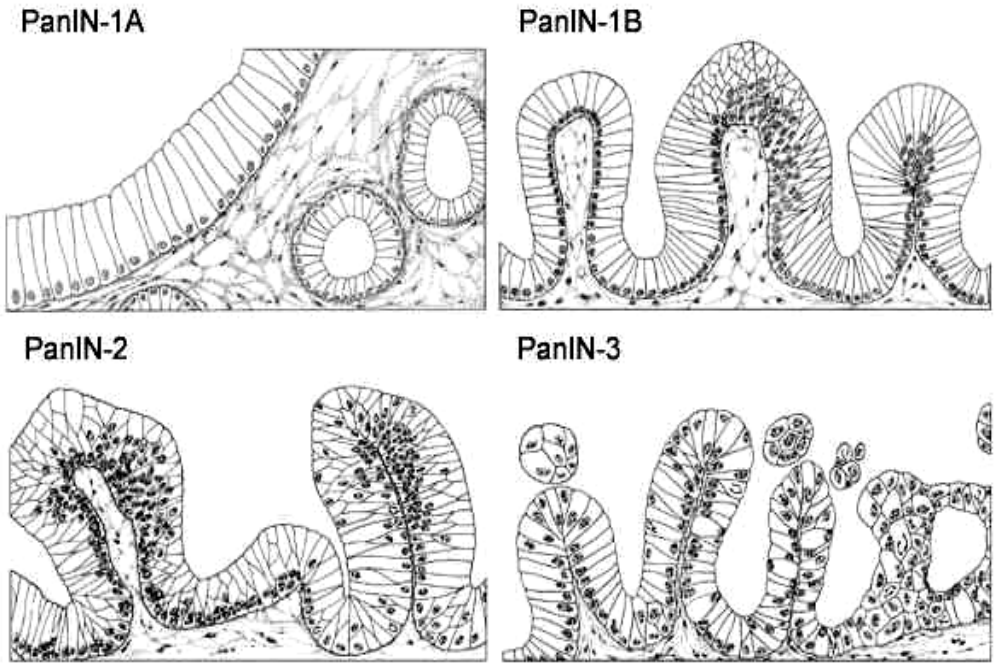

Pankreatická intraepitelová neoplázie

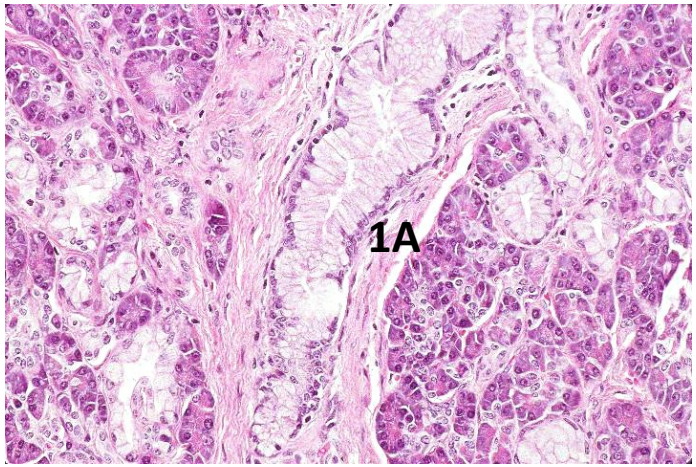

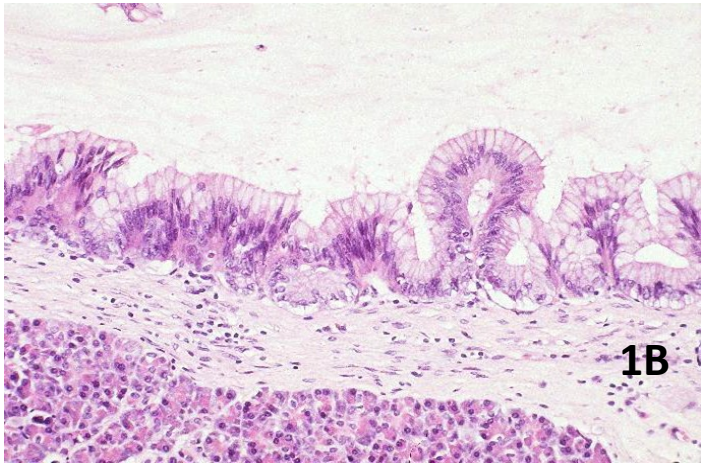

Karcinom pankreatu

duktální adenokarcinom tvoří 85-90% všech pankreatických neoplázií s vysoce nepříznivou prognózou (absence screeningu, dg. v pozdních stádiích, agresivní chování)

- 4.-5. nejčastější příčina úmrtí v souvislosti s nádorovým onemocněním
  - GIT 2. po kolorektálním karcinomu

rizikové faktory

- vyšší věk (60-80 let)
- genetické faktory
- faktory životního stylu:
  - **kouření** (2-3x), dieta s vysokým obsahem tuku, obezita a nízká fyzická aktivita, expozice chemikáliím
- chronická pankreatitida (hereditární i sporadická); (CP)
- diabetes mellitus (1,5-2x)
- alkohol nepřímo (indukuje vznik CP)

Duktální adenokarcinom

klinika

- lokalizace v hlavě pankreatu (60-70%)
- dlouhý asymptomatický interval
- náhle vzniklý nebolestivý ikterus
- bolest břicha či dyskomfort až v pozdních stádiích!
- ztráta hmotnosti
- pruritus, diabetes mellitus
- migrující tromboflebitida
- příznaky vyplývající z metastáz a postižení okolních orgánů

Duktální adenokarcinom

biologické chování:

- metastázy lymfogenní do regionálních lymfatických uzlin
- hematogenní metastázy v játrech, plicích, kostech
- karcinomatóza peritonea
- perineurální propagace, šíření podél velkých cév

Duktální adenokarcinom

MAKRO

- ve většině případů solidní, neostře ohraničené ložisko v hlavě pankreatu
- nejčastěji průměr 2-3cm
- stenóza ductus choledochus
- nekrózy nejsou typické
- bez přítomnosti kalcifikací či pseudocyst

Karcinom hlavy pankreatu

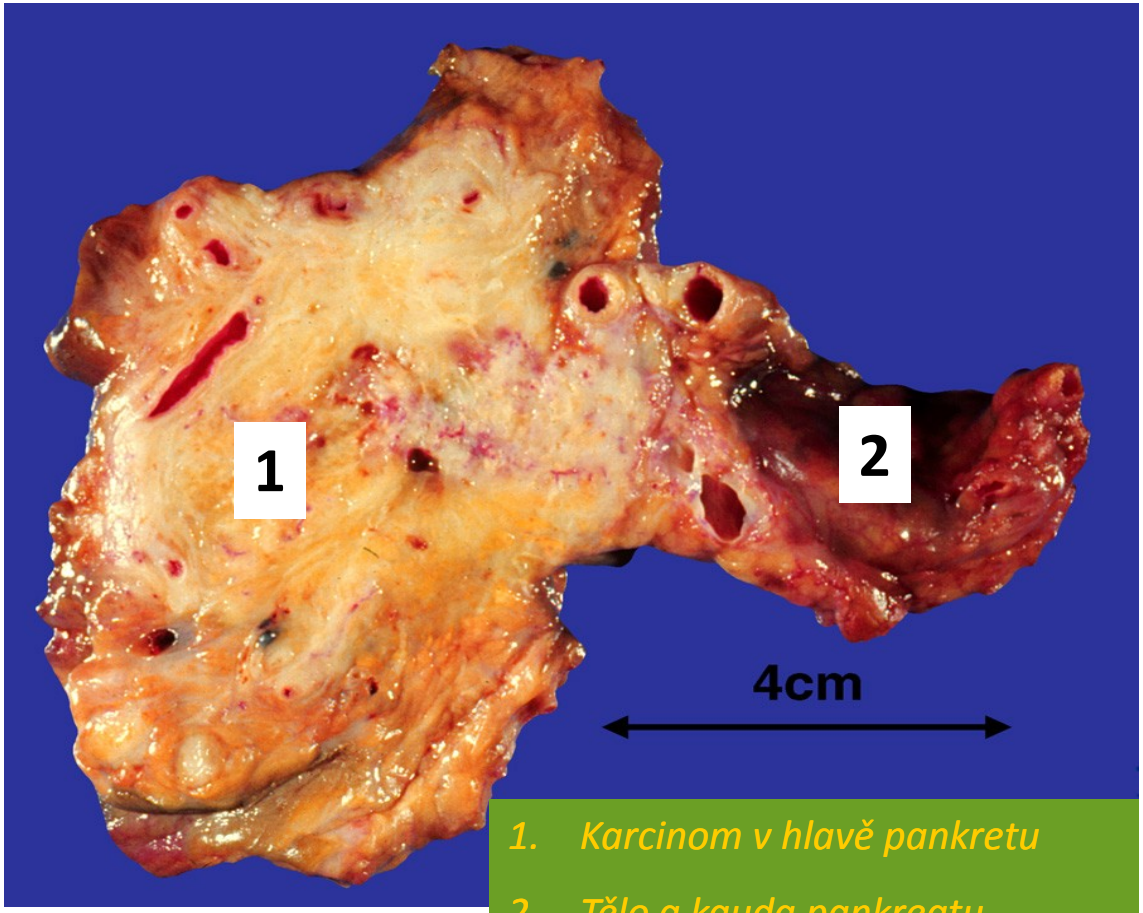

1. *Karcinom v hlavě pankretu*
2. *Tělo a kauda pankreatu*

Karcinom hlavy pankreatu

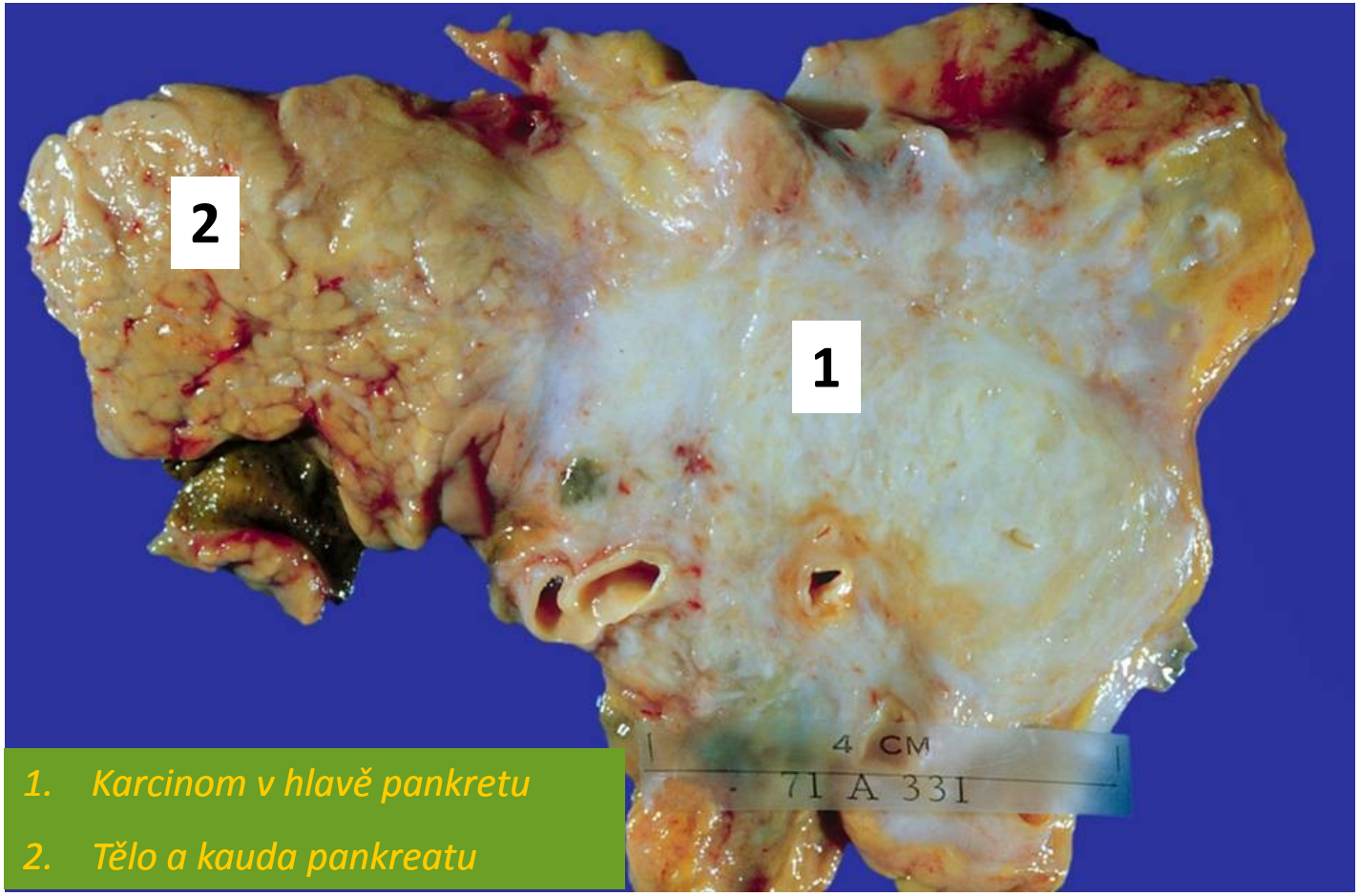

1. *Karcinom v hlavě pankretu*
2. *Tělo a kauda pankreatu*

Duktální adenokarcinom

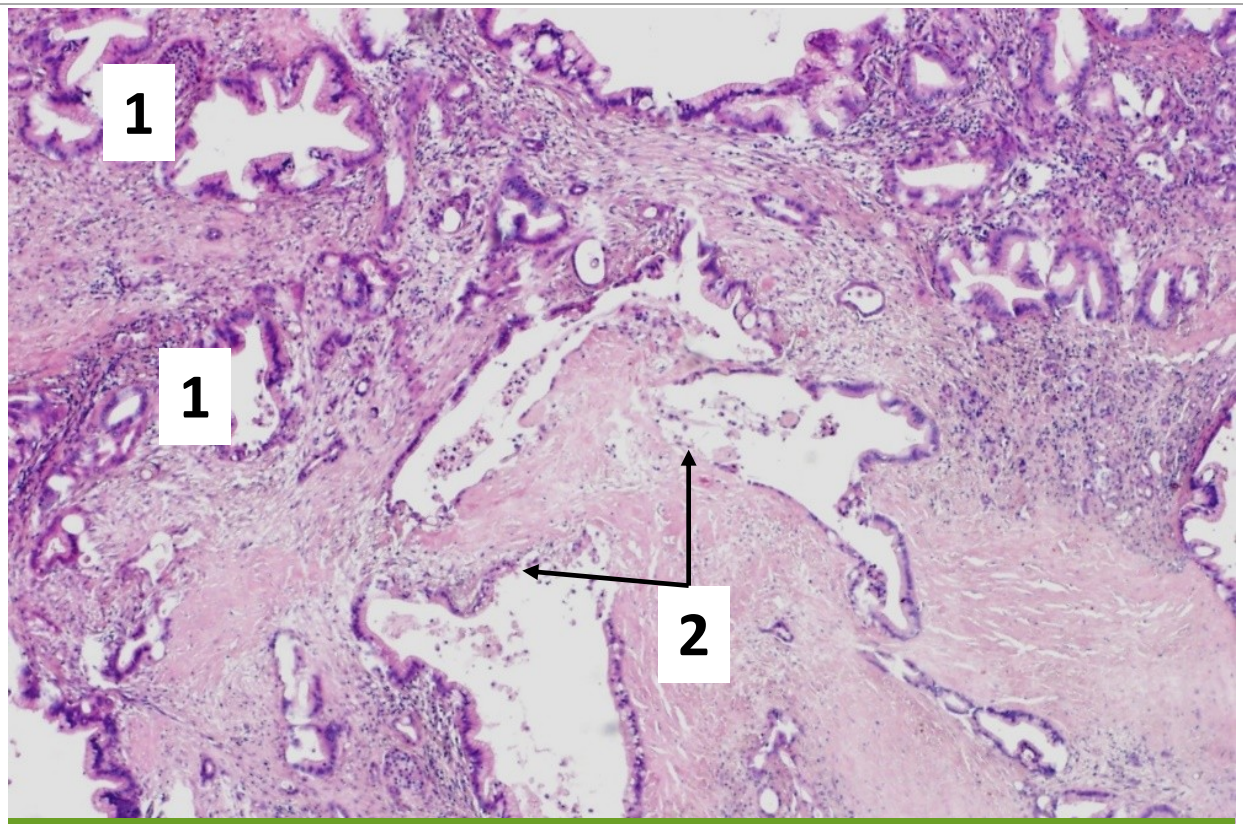

1. Neoplastické duktální formace

2. Fokálně ruptura duktů s makrofágy a detritem intraluminálně

Duktální adenokarcinom – nízce diferencovaný (G3)

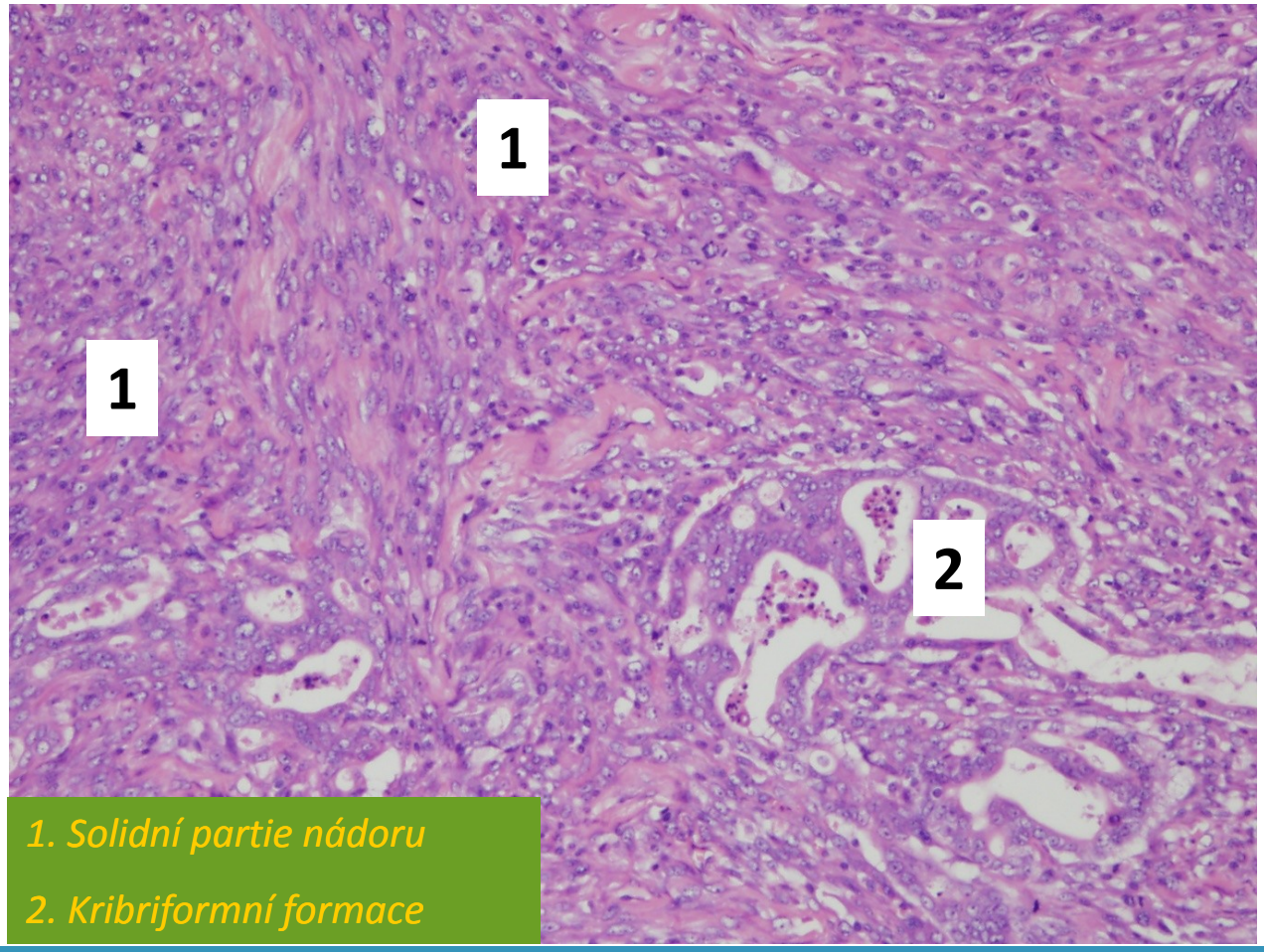

1. Solidní partie nádoru

2. Kribriformní formace

Diferenciální diagnóza duktálního adenokarcinomu a chronické pankreatitidy – klinické faktory

adenokarcinom

- starší pacienti
  - vzácně před 40 rokem věku
- anamnesticky bez známek pankreatitidy či alkoholismu
- náhlý bezbolestný ikterus

chronická pankreatitida

- často u mladších pacientů
- anamnesticky:
  - dlouhodobé obtíže
    - relabující akutní pankreatitida
  - abúsus alkoholu
- ikterus až po několika letech onemocnění

Diferenciální diagnóza duktálního adenokarcinomu a chronické pankreatitidy – mikroskopické nálezy

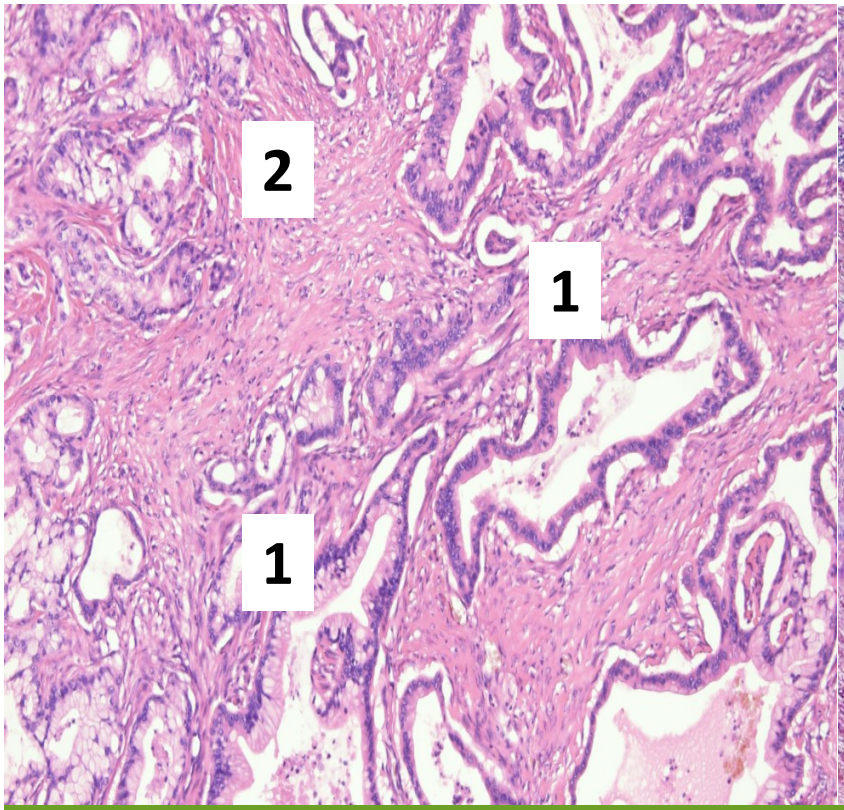

1. Nepravidelné iregulární dukty

2. Stromální dezmoplázie

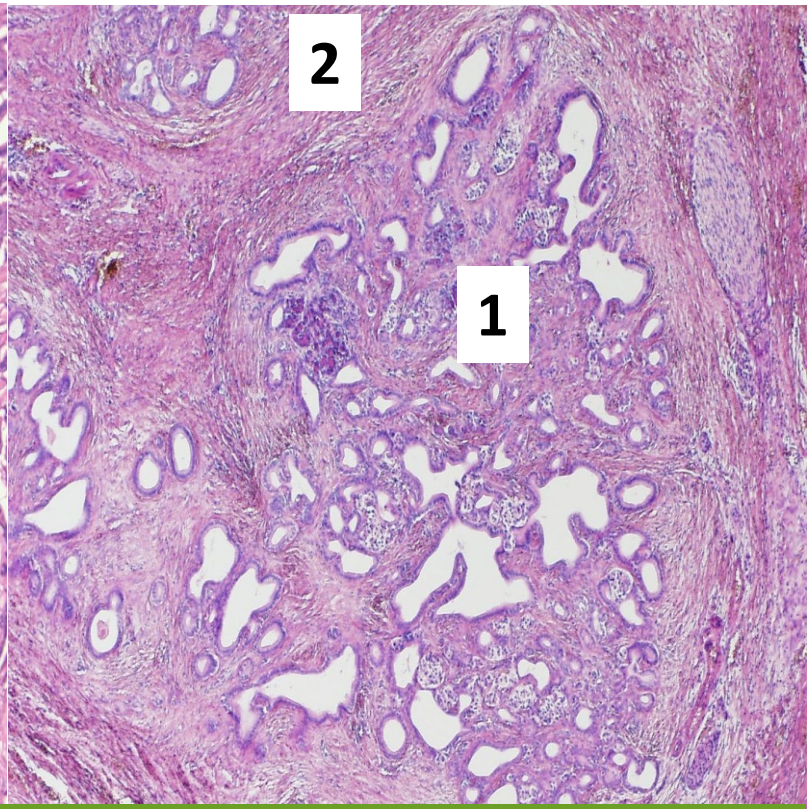

1. Lobulární uspořádání

2. Denzní hyalinizované stroma

Solidní pseudopapilární tumor pankreatu

- low-grade maligní neoplázie
- mladé ženy
- u pacientů pod 40 let představuje třetinu nádorů pankreatu
- chirurgická resekce léčebnou modalitou

MIKRO

- monomorfní populace buněk, solidní a pseudopapilární uspořádání, hemoragicko-cystické změny, vazivovité pseudopouzdro
- variabilní exprese epiteliálních, mesenchymálních a endokrinních markerů

Neuroendokrinní neoplázie pankreatu

2 % pankreatických tumorů

3.-6. decénium

- Mladší s genetickou predispozicí
  - syndrom mnohotné endokrinní neoplázie -1 (MEN-1) a von Hippel-Lindauova choroba

klasifikace:

- neuroendokrinní tumor (NET)
  - **NET G1**
  - **NET G2**
  - **NET G3**
- neuroendokrinní karcinom (NEC grade 3)
  - **velkobuněčný NEC**
  - **malobuněčný NEC**
- smíšené neuroendokrinní-neonneuroendokrinní nádory (MiNEN)
  - obsahují vždy nejméně 30% z každé komponenty

Neuroendokrinní neoplázie pankreatu

funkční (hormonálně aktivní)

- insulinom
- glukagonom
- somatostatinom
- gastrinom
- VIPom
- serotonin secernující tumor
- jiné – secernující ektopické hormony (ACTH, calcitonin,…)

nefunkční (klinicky němé bez asociace s příslušným hormonálním syndromem)

tumory menší než 0,5 cm:

- mikroadenomy
- zpravidla klinicky němé

Neuroendokrinní neoplázie pankreatu

MAKRO

- částečně nebo zcela opouzdřené
- různé barvy (v závislosti na množství stromatu, cév a lipidů):
  - šedé, hnědé, červené, žluté
- rovnoměrná distribuce v jednotlivých částech pankreatu

Neuroendokrinní neoplázie pankreatu

MIKRO

- Trabekulární a insulární (= v solidních hnízdech) uspořádání
- uniformní kulaté či polygonální buňky se světlou až eosinofilní cytoplazmou
- jádra se zrnitým chromatinem („sůl a pepř“)
- množství stromatu velmi variabilní
- IHC:
  - synaptophysin, chromogranin, CD56, NSE
  - průkaz příslušných hormonů:
    - **insulin, glukagon, serotonin, somatostatin, gastrin**

Neuroendokrinní neoplázie pankreatu

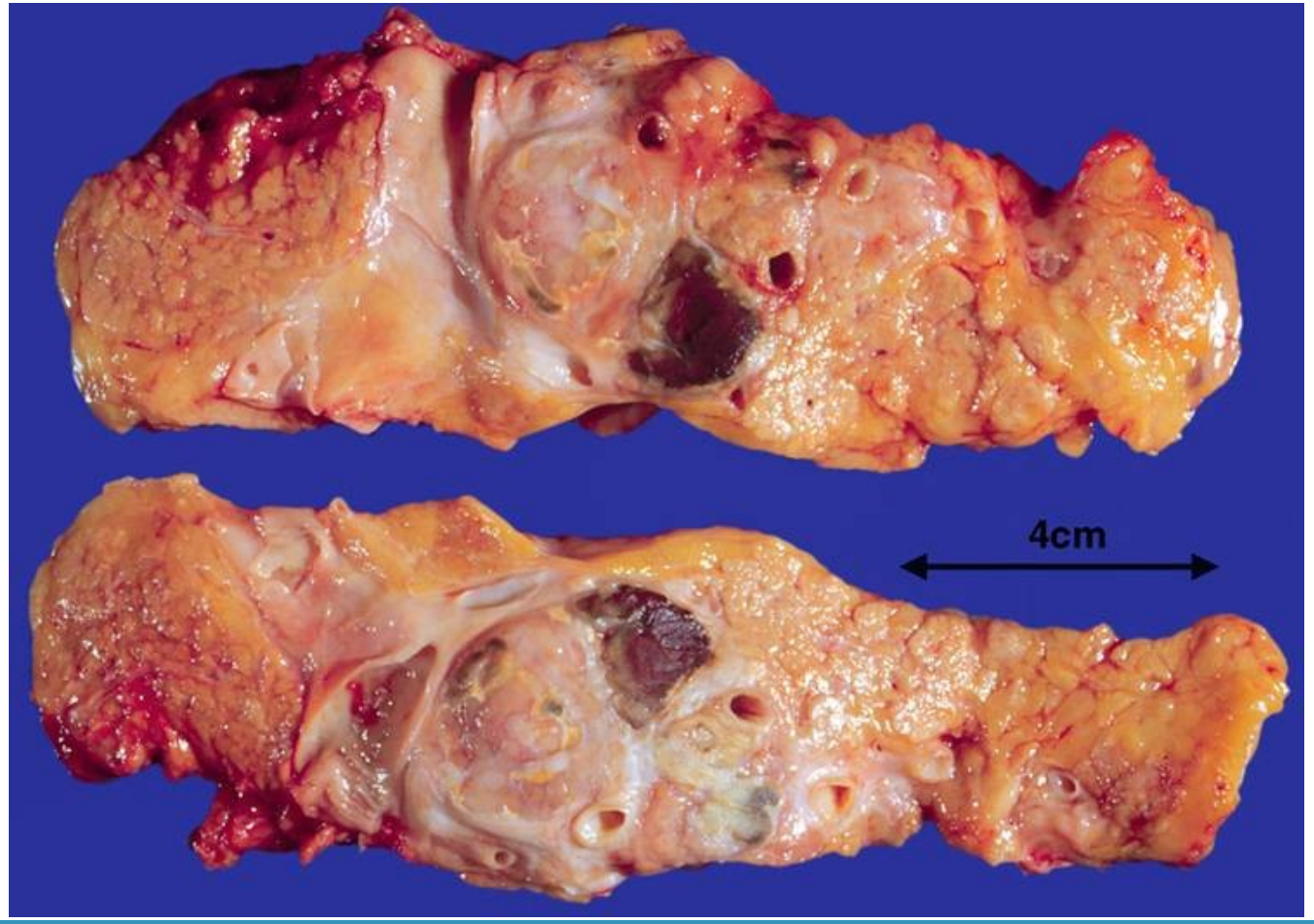

Neuroendokrinní neoplázie pankreatu

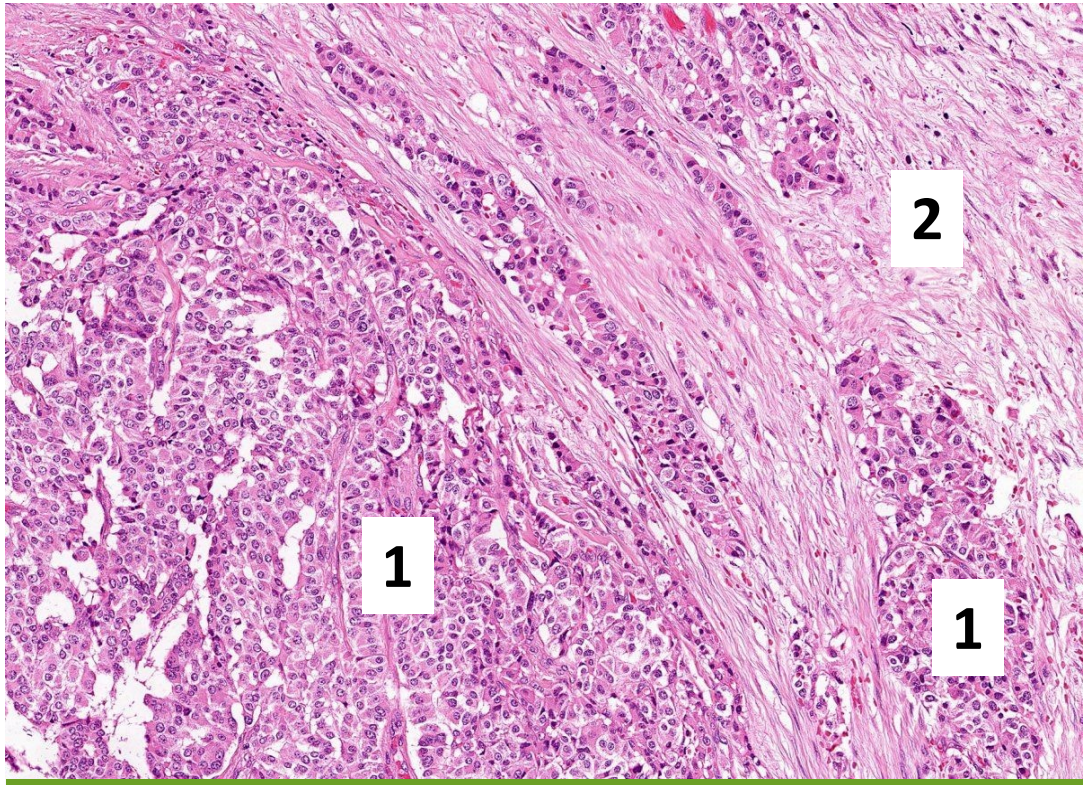

1. *Trabekulární formace nádoru*
2. *Denzní vazivové stroma*

Neuroendokrinní neoplázie pankreatu

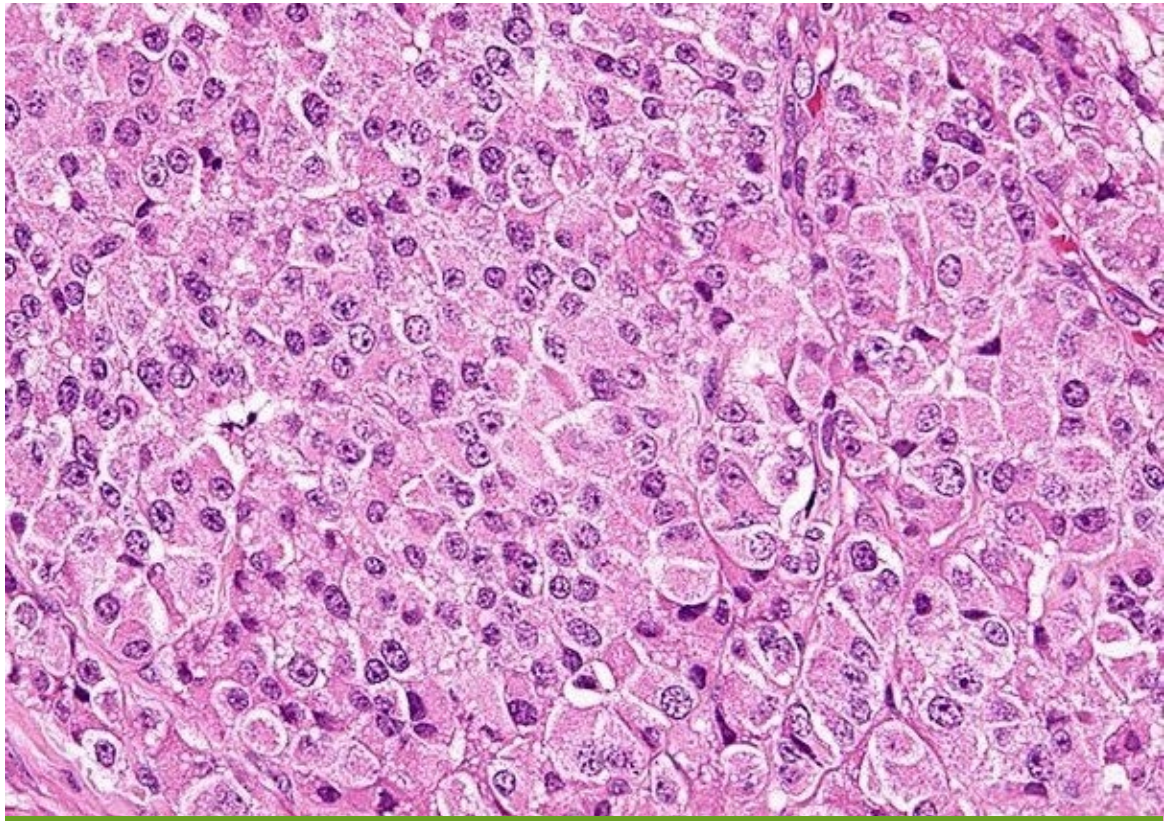

Polygonální buňky s granulární světle eosinofilní cytoplazmou, kulatými jádry se zrnitým chromatinem

Diabetes mellitus

= chronické onemocnění vznikající v důsledku absolutního či relativního nedostatku inzulinu → chronická hyperglykemie (> 5,6 mmol/l)

- nedostatečná produkce inzulinu (dysfunkce β-buněk)
- nedostatečný efekt inzulinu ve tkáních (tzv. periferní rezistence k inzulinu)

- polygenně podmíněné onemocnění s podílem faktorů zevního prostředí
  - existují i monogenně podmíněné typy (vzácnější)

Diabetes mellitus - typy

- Prediabetes = hraniční poruchy homeostázy glc
  - porušená glukózová intolerance (IGT - “impaired glucose intolerance“)
  - zvýšená glykémie nalačno (IFG – “impaired fasting glucose“)
- DM 1. typu (10 % případů, mladší, absolutní nedostatek inzulínu)
- DM 2. typu (80-90%, starší, porucha sekrece inzulinu + inzulinová rezistence)
- „Ostatní specifické typy“
  - monogenní diabetes (novorozenecký, MODY diabetes – nejčastěji glukokinázový diabetes, MODY 2)
  - sekundární diabetes (onemocnění pankretu, endokrinopatie, infekce, polékové formy – steroidní diabetes)
- Gestační DM

Akutní komplikace diabetu

- diabetická ketoacidóza – hl. DM 1.typu
  - absence inzulinu → zvýšená lipolýza → mastné kyseliny oxidovány na ketolátky → acidóza
  - hyperglykémie → osmotická diuréza → dehydratace, hypokalémie
- hyperosmolární syndrom – hl. DM 2.typu
  - hyperglykémie → dehydratace + hyperosmolarita plazmy
  - bez acidózy (inzulin v těle přítomen → blokáda ketogeneze)
  - u starších osob pozor na komorbidity a léky (diuretika)!
- hypoglykémie – nerovnováha mezi příjmem cukrů a hypoglykemizující léčbou („pacient se zapomněl najíst“)
- laktátová acidóza – DM 2. typu s léčbou biguanidy (Metformin) při nedodržení jejich kontraindikací

Chronické komplikace diabetu

- Specifické – změny na úrovní tkáňové mikrocirkulace (diabetická mikroangiopatie)
  - Diabetická nefropatie
  - Diabetická retinopatie
  - Diabetická neuropatie
- Nespecifické – akcelerace aterosklerózy (diabetická makroangiopatie)
  - ICHS, CMP, ICHDK
- sklon k infekcím
- rozvoj diabetické nohy – kombinace výše uvedených

Patologie dalších endokrinních orgánů

hyperfunkce

hypofunkce

neoplázie (+ případné funkční změny)

Štítná žláza

HYPERTHYREÓZA:

- nadprodukce, ↑ sekrece do krve, extrathyreoidální sekrece
- hyperplazie
  - Graves-Basedowova ch., nodozní struma
- hyperfunkční tumor
  - adenom, ca
- incipientní autoimuitní thyreoiditida
- dysregulace endokrinní osy

Štítná žláza

HYPERTHYREÓZA:

↑ tonus sympatiku a metabolismus

- exoftalmus; chybí souhyb víčka při pohledu dolů (Graefeho příznak)
- hubnutí, průjmy, třes, nervozita, nespavost
- tachykardie, palpitace, atriální fibrilace („uštvané srdce“), hypertenze
- teplá kůže, pocení, nesnášenlivost tepla
- osteoporóza
- možná tyreotoxická krize, selhání oběhu

Štítná žláza

HYPOTHYREÓZA:

forma vrozená (kretenismus)

forma získaná/adultní (myxedém)

Kretenismus:

- nedostatek jódu (kr. endemický), faktory individuální - hypoplázie, ektopie, enzymatický defekt (kr. sporadický)
- porucha diferenciace a vyzrávání fce tyreoid. hormonů ve fetálním období → poruchy vývoje mozku s neurologickými defekty
- tupý výraz s hypomimií, velký jazyk, poruchy dentice, růstu (thyreoidální trpaslictví), sexuální retardace

Štítná žláza

MYXEDÉM:

M:Ž 1:10

- akumulace mukosubstancí v koriu (i v myokardu, endokardu, cévách), hypercholesterolemie, akcelerace AS
- suchá, chladná pokožka, tupý výraz, hrubý hlas
- nesnášenlivost chladu, svalová hypotonie, slabost, sekundární oligo- až amenorea
- myxedémové kóma, kardiovaskulární insuficience

Thyreoiditida

akutní záněty - vzácné

- abscedující bakteriální, tbc

subakutní granulomatózní thyreoiditida (de Quervainova)

- bolestivé zvětšení, mikro smíšená zánětlivá celulizace + obrovskobuněčná reakce
- pravděpodobně virového původu (rozvoj po proběhlé respirační infekci)

chronická sklerozující (invazivní) thyreoiditida (Riedelova struma)

- většinou v rámci IgG4 asociovaných nemocí
- denzní fibrotizace přestupující přes pouzdro do okolních struktur
- dif. dg. x ca (anaplastický)

Chronická autoimunitní thyreoiditida Hashimotova thyreoiditida

- orgánově specifický autoimunitní zánět
- různé protilátky
  - proti peroxidáze, thyreoglobulinu, aj.
- časná fáze zvětšení + hyperfunkce („hashitoxikóza“)
- později hypofunkce

↑ riziko malignit

- MALT lymfomy, papilární karcinom štítnice

Chronická autoimunitní thyreoiditida Hashimotova thyreoiditida

MAKRO

- nehomogenní, tužší, se světlými úseky

MIKRO

- denzní lymfoplazmocytární infiltrát, novotvorba lymfatických folikl
- onkocytární transformace epitelií folikulů („Hürtleho buňky“)
  - oxyfilní cytoplazma, větší jádro, nápadnější jadérko
- různý stupeň fibrotizace

Chronická autoimunitní thyreoiditida
Hashimotova thyreoiditida

Chronická autoimunitní thyreoiditida
Hashimotova thyreoiditida

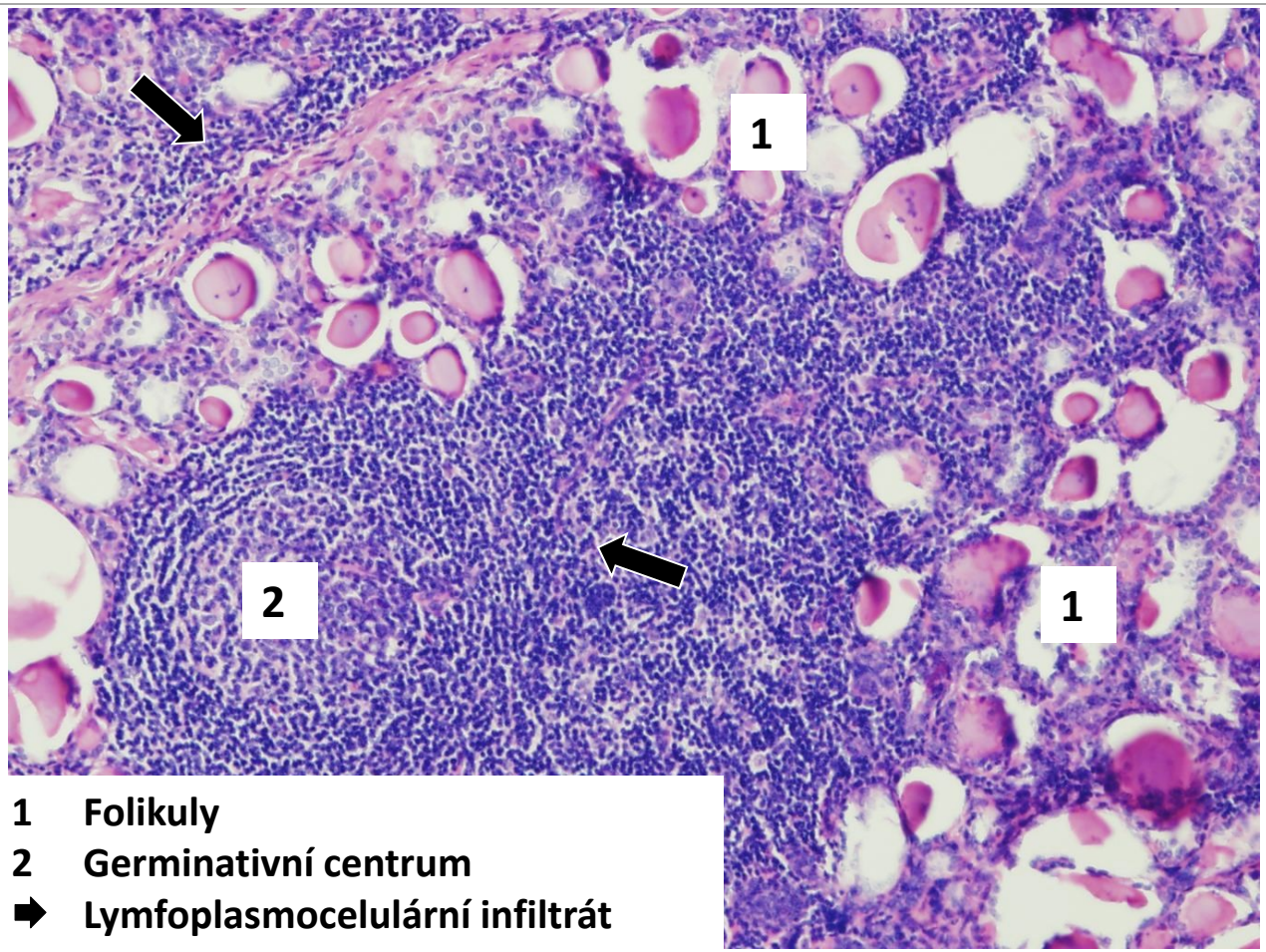

1 Folikuly
2 Germinativní centrum
➡ Lymfoplasmocelulární infiltrát

Chronická autoimunitní thyreoiditida
Hashimotova thyreoiditida

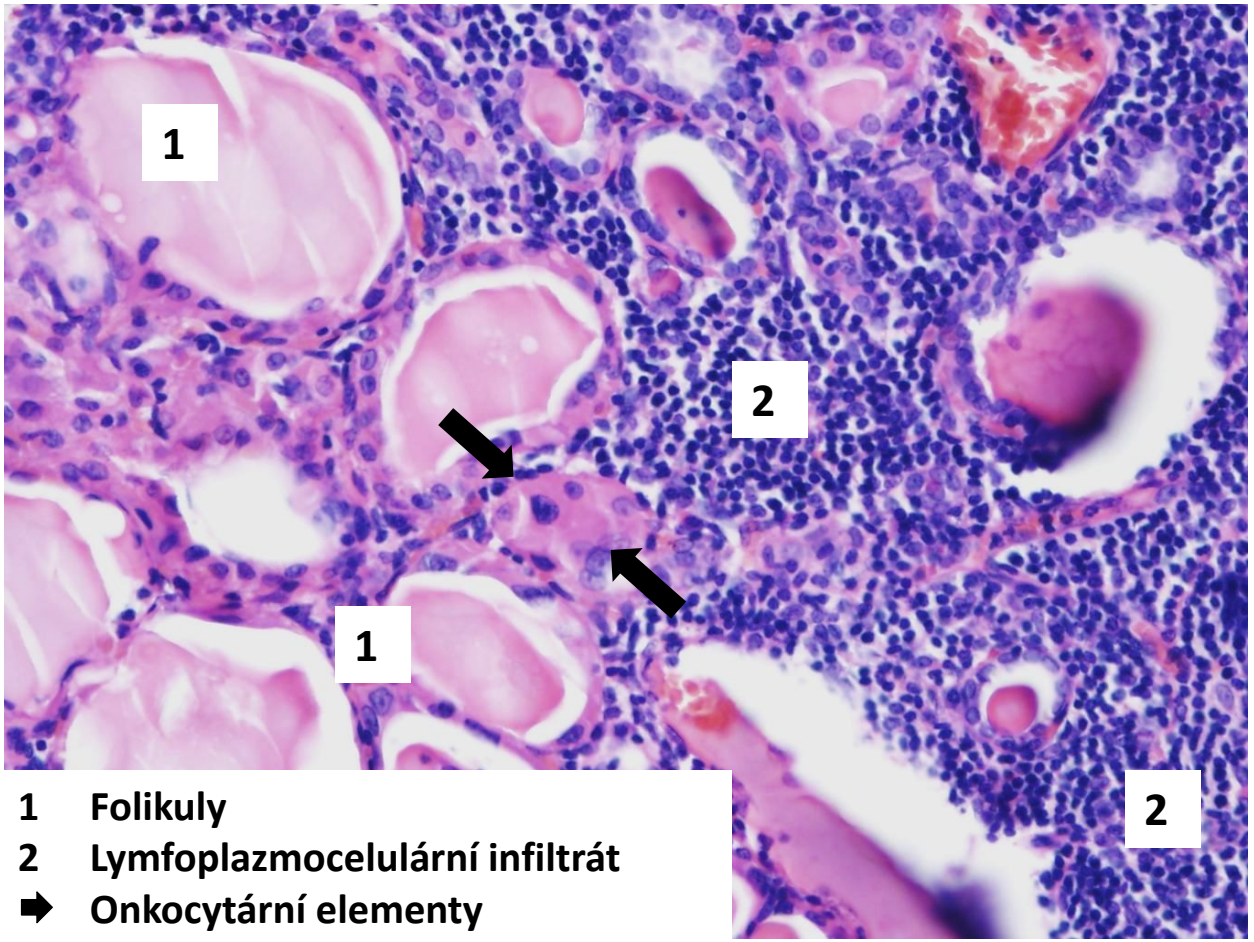

1 Folikuly
2 Lymfoplazmocelulární infiltrát
➡ Onkocytární elementy

Hyperplazie štítné žlázy *parenchymatózní struma*

- autoimunitně zprostředkovaná Graves-Basedowova choroba

- difuzní parenchymatózní toxická struma (struma > 60g, převaha tkáně)

- IgG autoprotilátka („TRAK“) se váže na receptor pro TSH – LATS (long-acting thyroid stimulator)

adenomatoidní uzly

- v terénu nodozní strumy, neopouzdřené, někdy obtížně odlišitelné od adenomu

Hyperplazie štítné žlázy *parenchymatózní struma*

MAKRO

- symetrické difuzní zvětšení, červenohnědá, „masitá“

MAKRO

- vysoké hyperplastické folikulární bb., papilární formace, ↓ množství koloidu, četné resorpční vakuoly, ložisková lymfocytární infiltrace

Hyperplazie štítné žlázy *parenchymatózní struma*

Hyperplazie štítné žlázy *parenchymatózní struma*

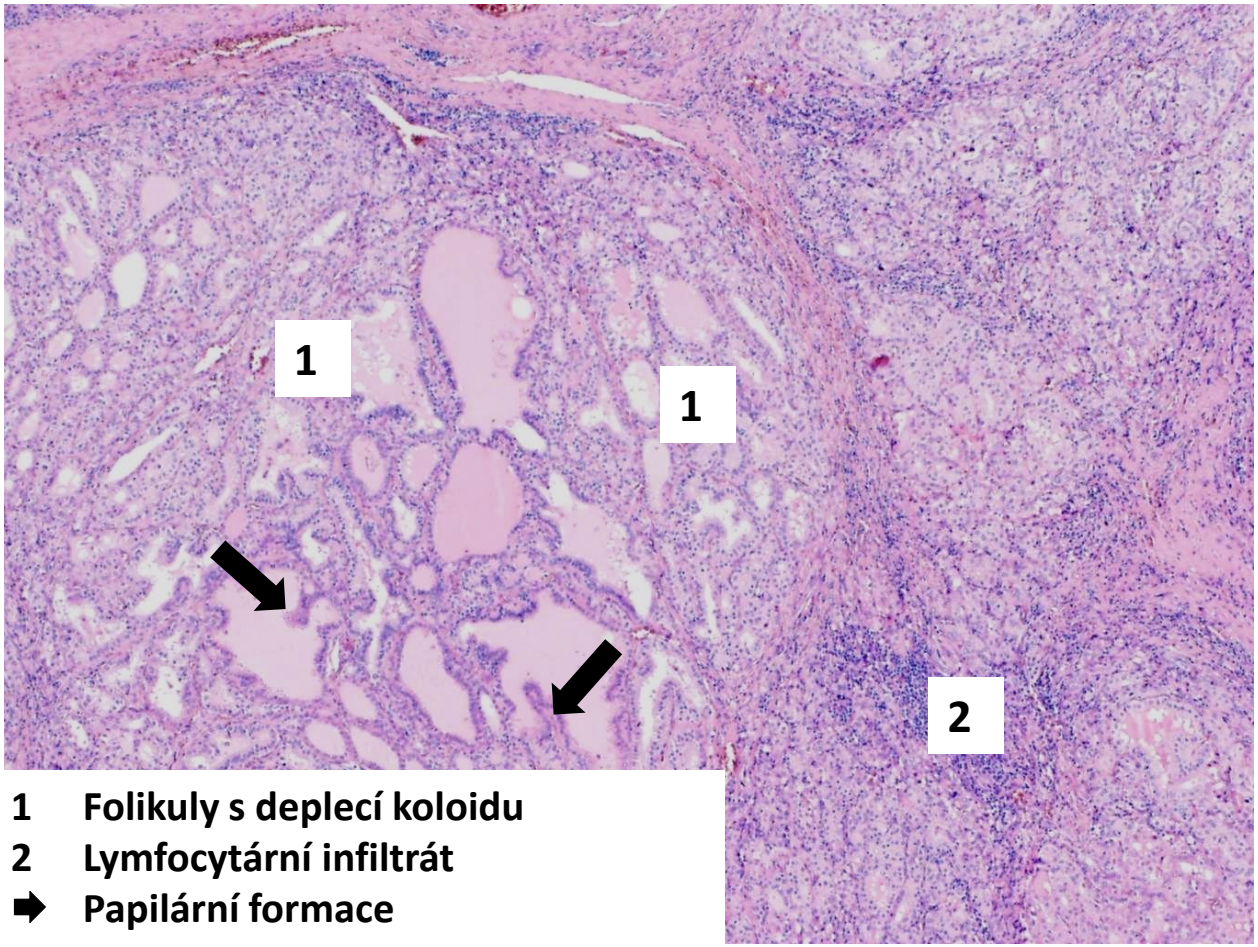

1 **Folikuly s deplecí koloidu**
2 **Lymfocytární infiltrát**
➡ **Papilární formace**

Hyperplazie štítné žlázy *parenchymatózní struma*

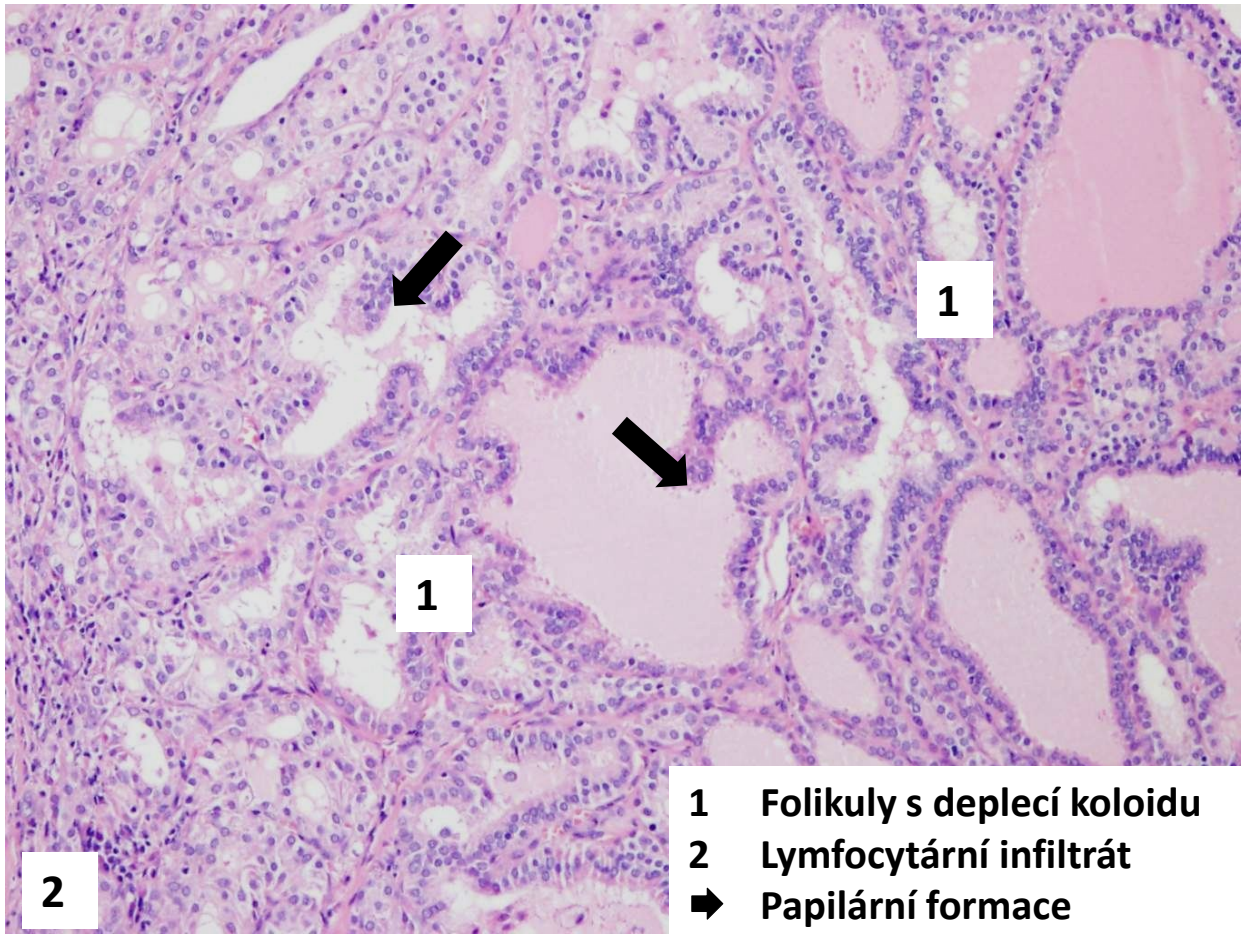

Hyperplazie štítné žlázy
nodózní koloidní struma

- nedostatek jódu, strumigeny aj. → aktivace hypothalamo-hypofyzárně-thyreoidální osy
- nepravidelná aktivace, reaktivní a regresivní změny
- nodózní transformace
- převážně eu- či mírně hypofunkční

Hyperplazie štítné žlázy
nodózní koloidní struma

MAKRO

- nepravidelně uzlovitá, zrnitá, nažloutlá (dilatované folikuly – „medová“ struma),
- četné regresivní změny – hemoragie, cysty, fibrotizace, kalcifikace

MIKRO

- dilatované folikuly vyplněné koloidem, minimum resorpčních vakuol, oploštělé epitelie

Hyperplazie štítné žlázy
nodózní koloidní struma

Hyperplazie štítné žlázy
nodózní koloidní struma

1 **Folikuly vyplněné koloidem**

➡ **Vazivová septa oddělující jednotlivé noduly**

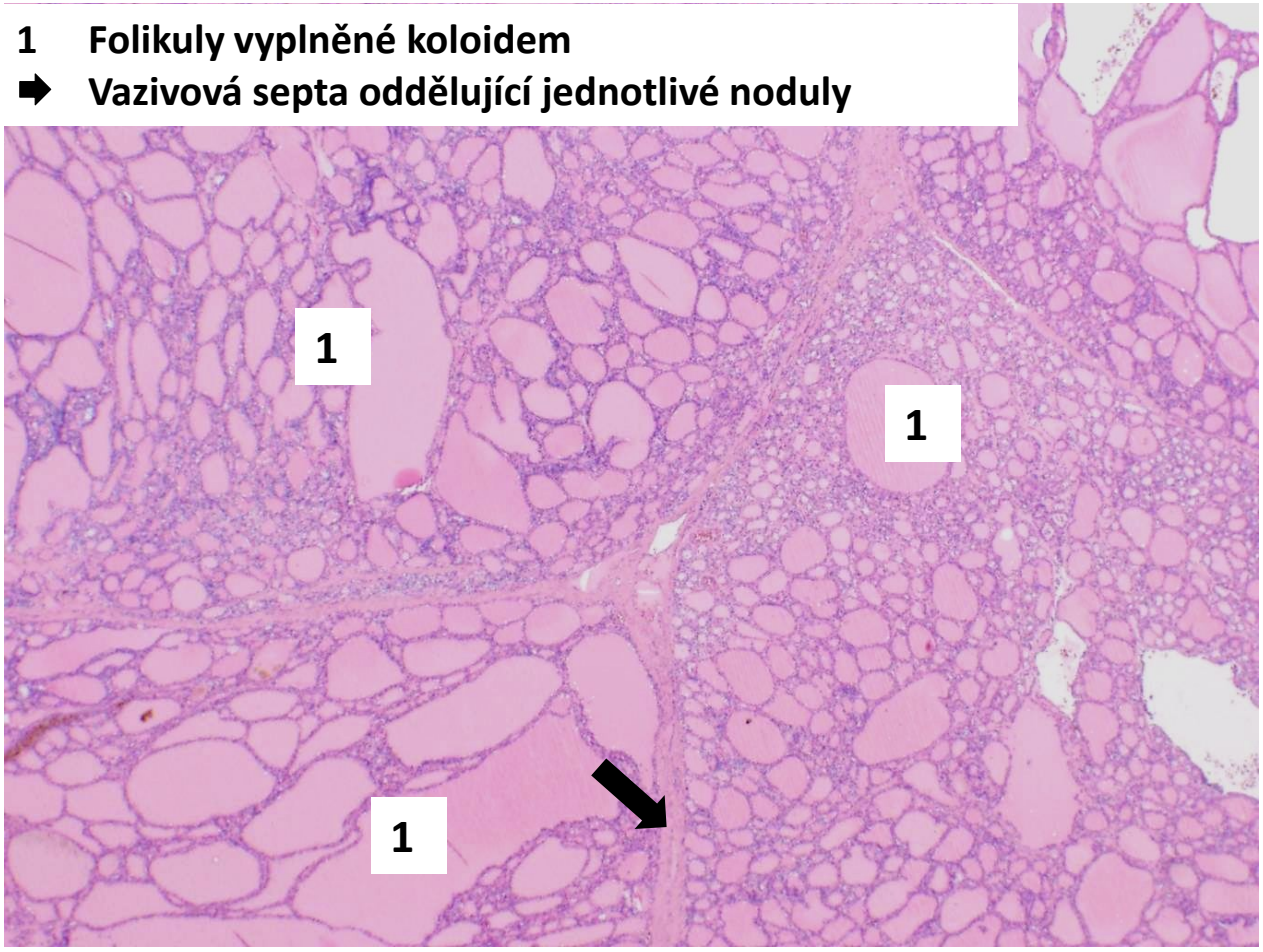

Nádory štítné žlázy

adenom

- folikulární

karcinomy

- papilární, folikulární, medulární (z parafolikulárních C-buněk), anaplastický

nádory z Hürthleho buněk (onkocytární)

maligní lymfomy, sekundární tumory, aj.

Folikulární adenom

- převážně solitární
- kompletně opouzdřený
- tlaková atrofie okolního parenchymu
- dif. dg. x folikulární karcinom
  - histologická struktura obdobná, nutný průkaz transkapsulární invaze do okolní tkáně štítnice a/nebo angioinvaze
- diagnóza pouze z kompletní biopsie
- cytologie – dobře diferencovaná folikulární neoplázie

Folikulární adenom

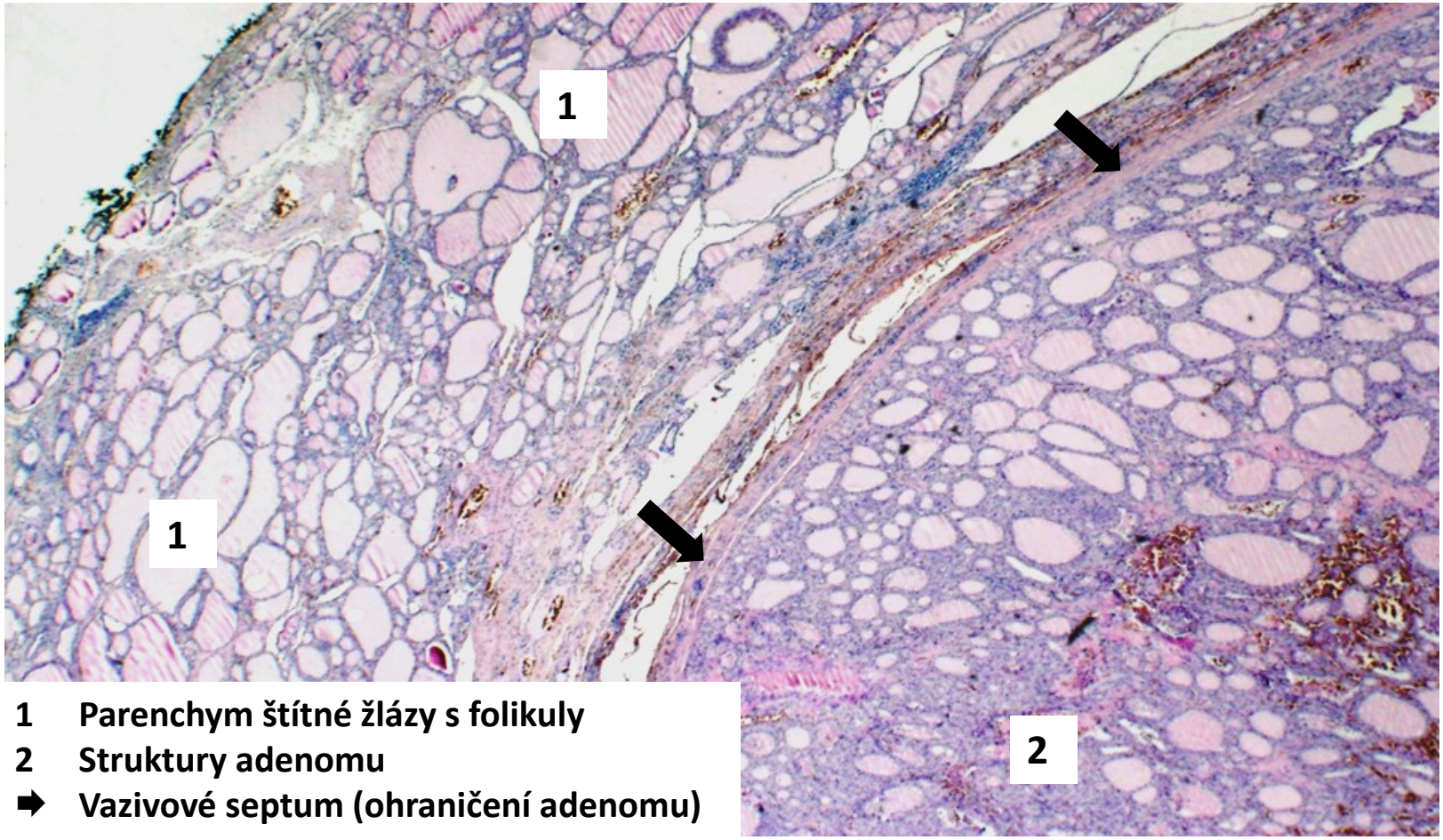

1 Parenchym štítné žlázy s folikuly
2 Struktury adenomu
➡ Vazivové septum (ohraničení adenomu)

Papilární karcinom

- nejčastější maligní nádor štítné žlázy (85%)
- ženy 25-50 let, i u dětí, adolescentů
- ↑ incidence (lepší diagnostika)
- solitární i multifokální
- subtypy dle histologické struktury
  - papilární, folikulární, enkapsulovaný, aj.
- diagnostika dle cytologické morfologie (pozn: dle Bethesda klasifikace)

Papilární karcinom

MAKRO

- světlé opouzdřené/neopouzdřené ložisko

MIKRO

- matnicová jádra (v angličtině ground-glass/Orphan Annie eye nuclei)
  - světlejší, excentrické drobné jadérko, často „naštípnutá“ jádra (kávové zrno), překrývání jader
- papilární formace s oj. mikrokalcifikacemi

Papilární karcinom

mikrokarcinom

- náhodně zachycený, < 1 cm, velmi dobrá prognóza

horší prognóza

- u mužů
- starších pacienti
- karcinom se šířením mimo štítnou žlázu

metastázy do regionálních LU, plic

Papilární karcinom

Papilární karcinom

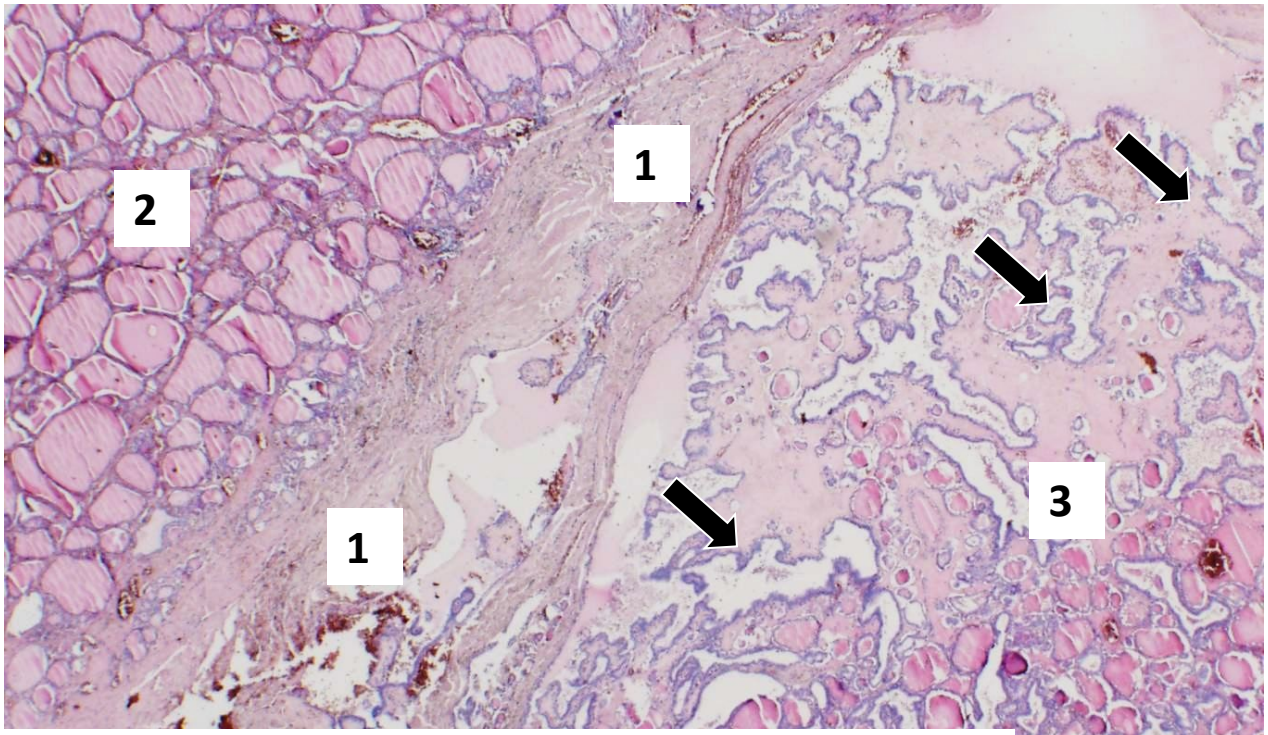

1 vazivové pouzdro
2 nomální parenchym štítné žlázy
3 struktury adenokarcinomu
➡ papilární formace

Papilární karcinom

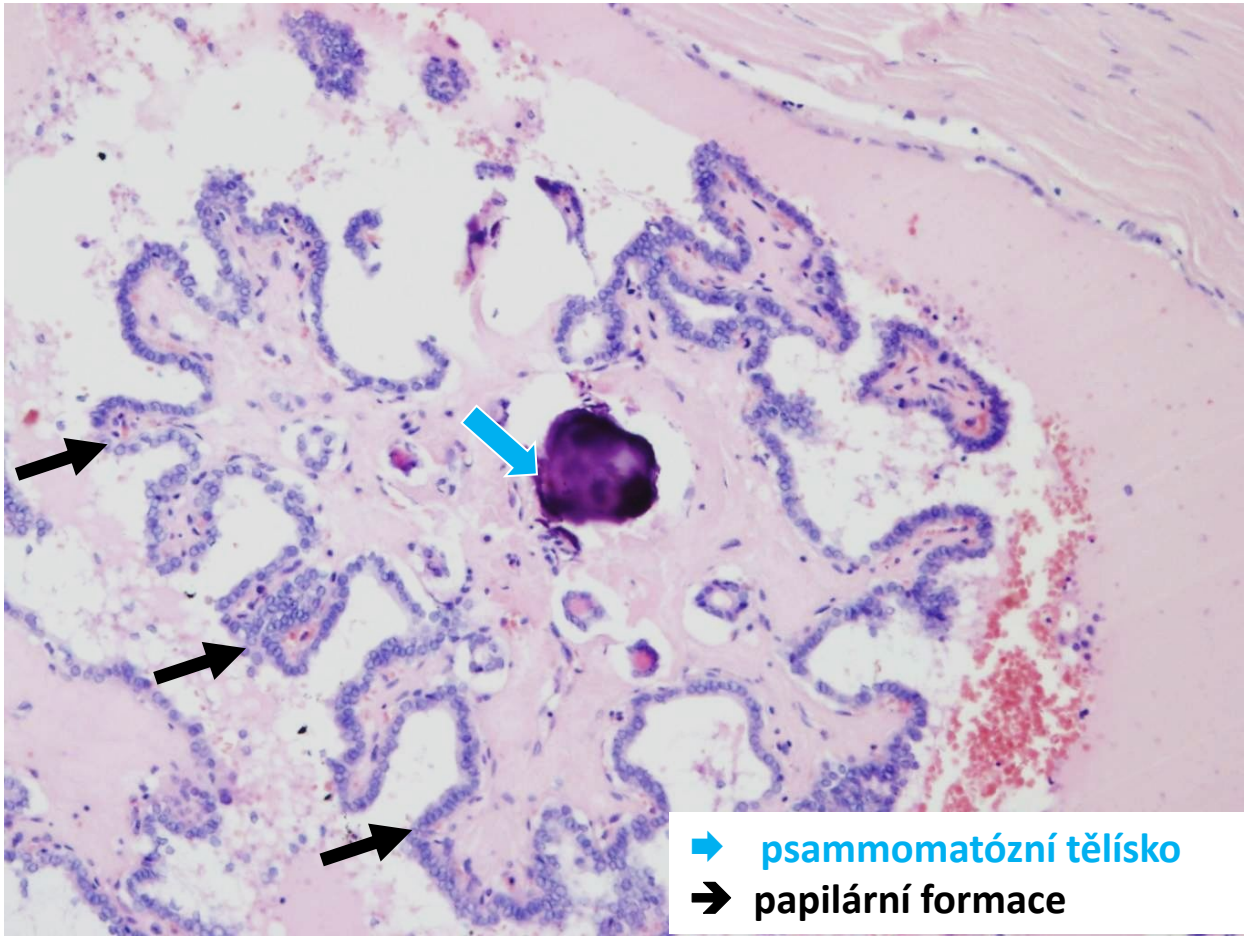

Papilární karcinom

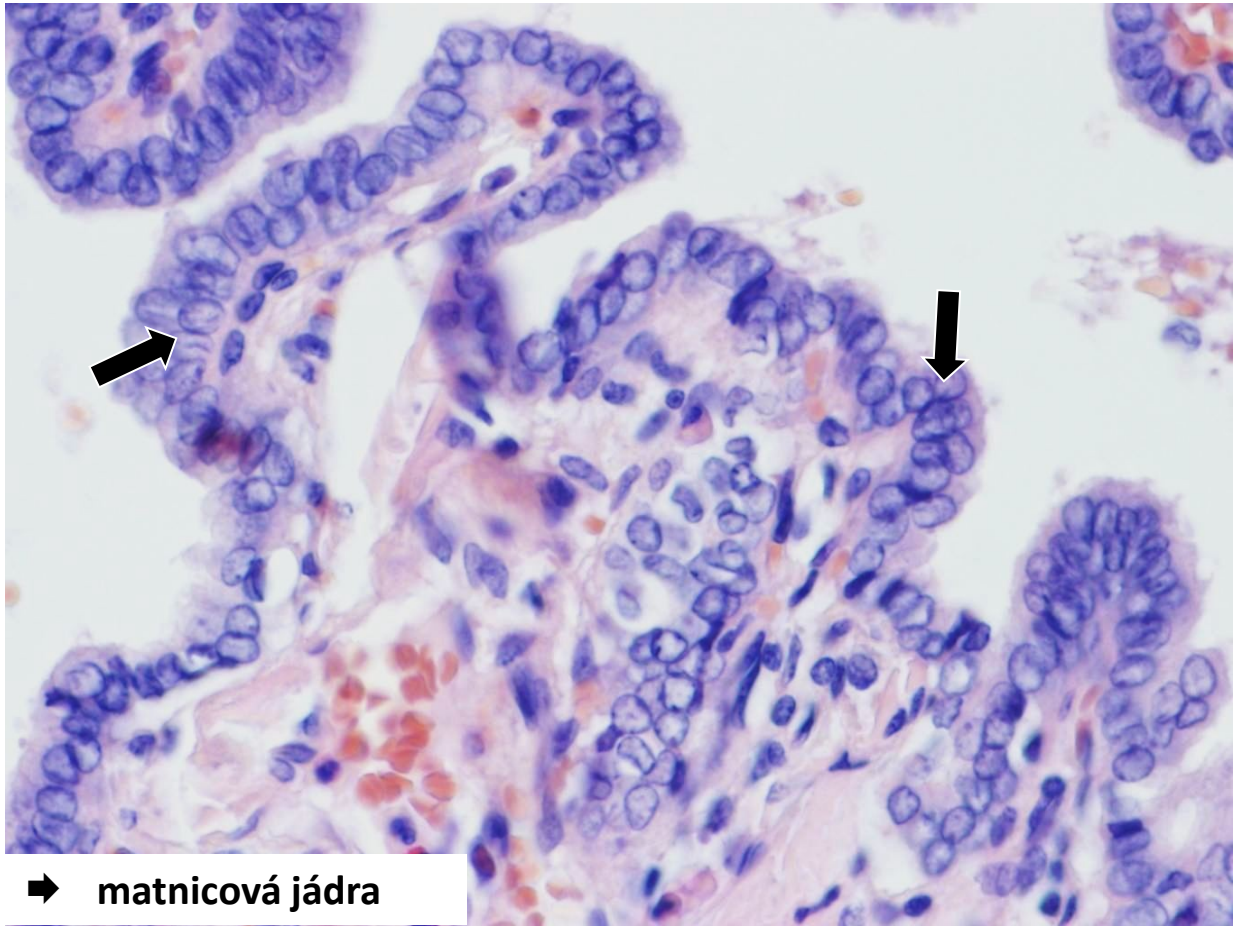

➡ **matnicová jádra**

Papilární karcinom „Orphan Annie eye“

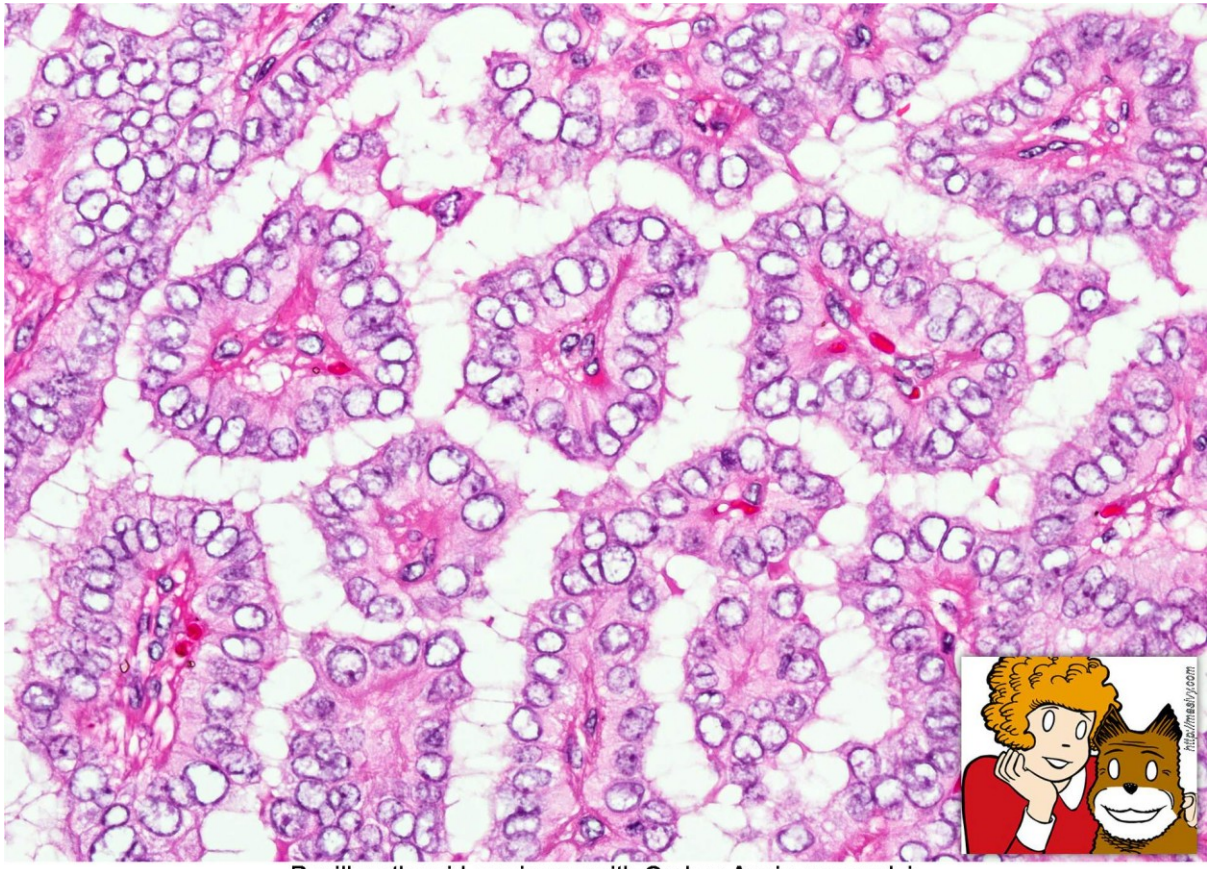

Papillary thyroid carcinoma with Orphan Annie eye nuclei:
optically clear (empty, ground-glass) nuclei with thick nuclear membrane (H&E, ×40)

Zdroj: http://www.pathologyoutlines.com/imgau/thyroid/thyroidpapillaryBychkov08.jpg

Patologie kůry nadledvin

- hypofunkce (Addisonova choroba) – hl. oboustranné postižení
  - metastázy ca plic, mammy, CRC,…
  - nekróza při krvácivých stavech, Waterhouse-Friderichsenův sy (DIC v rámci meningokokové sepse)
  - záněty (dříve tbc, nyní AI epinefritida)
  - poškození hypofýzy (Sheehanův sy, útlak nádorem, nitrolební hypertenze)
- hyperfunkce (hyperkortizolizmus, hyperaldosteronismus, adrenogenitální syndromy)
  - primární nádory kůry nadledvin
    - benigní (adenomy)
    - primární maligní (adrenokortikální karcinom)
  - hyperplazie (difuzní, nodulární)

Patologie dřeně nadledvin

- hyperplazie (u MEN 2 sy)
- nádory
  - neuroblastom
  - ganglioneurom
  - feochromocytom

Feochromocytom (intraadrenální sympatický paragangliom)

- z chromafinních buněk dřeně nadledvin
  - produkce katecholaminů
- symptomy:
  - hypertenze (i záchvatovitá), tachykardie, bledost, pocení, bolesti hlavy
- riziko mozkové hemoragie
- častější 4.-5. dekáda, lze i u dětí
- 90% benigní chování („nádor 3x10%“)
  - v 10% oboustranně, v 10% v extraadrenálních lokalitách, v 10% maligní chování

Feochromocytom (intraadrenální sympatický paragangliom)

MAKRO

- ohraničené světlé ložisko různé velikosti (30-50 mm), možné regresivní změny (hemoragie, nekrózy)

MIKRO

- jemné kapilarizované stroma
- trabekuly, solidní aciny
- objemné bb. s granulovanou cytoplasmou, neurosekreční granula
- invaze přes pouzdro a do cév, nekrózy, mitózy a nukleární atypie napomáhají stanovit biologický potenciál tumorů bez zřejmých metastáz

jednoznačná malignita až s metastázami

Feochromocytom (intraadrenální sympatický paragangliom)

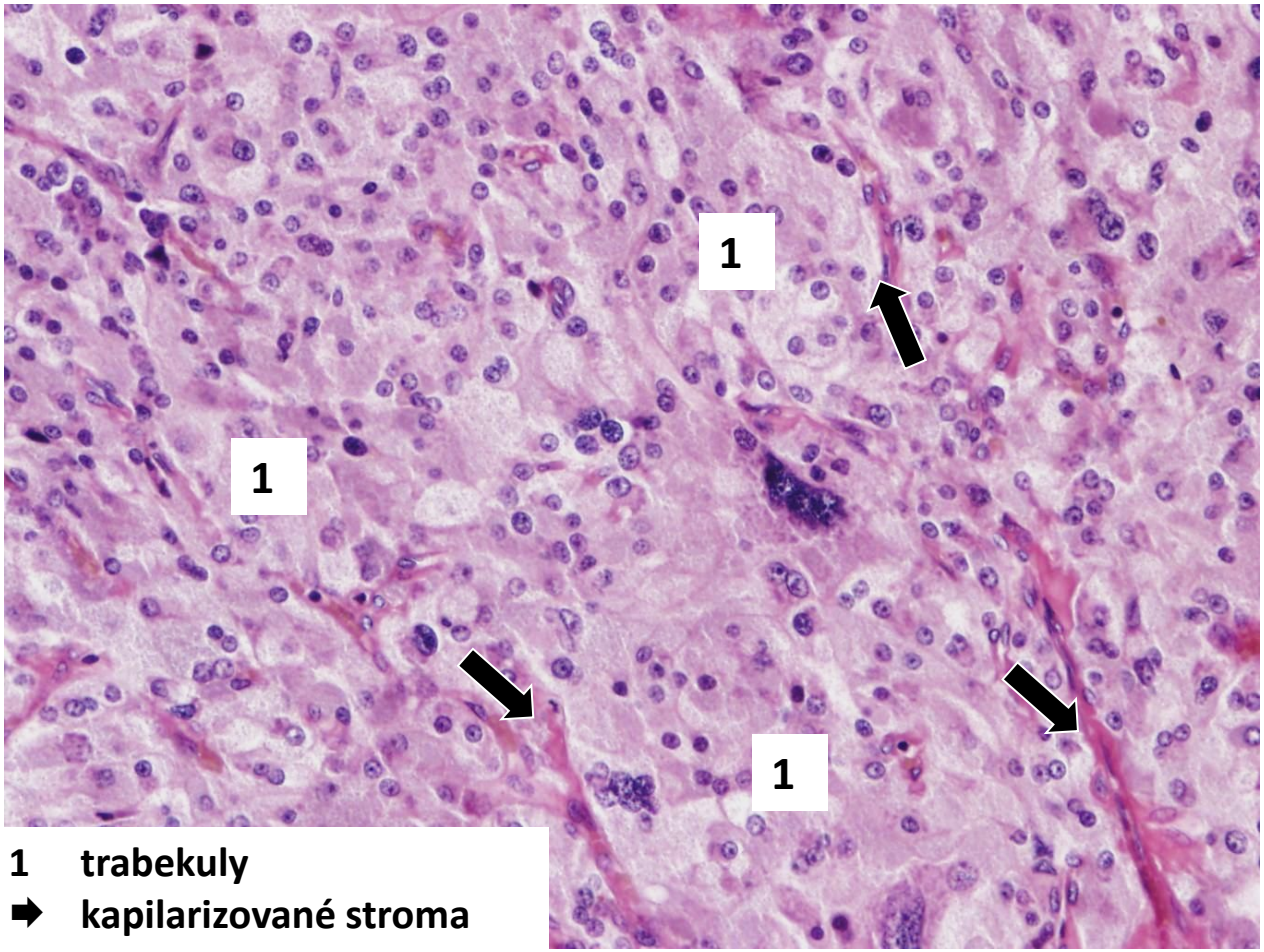

1 trabekuly

➡ kapilarizované stroma

Feochromocytom (intraadrenální sympatický paragangliom)

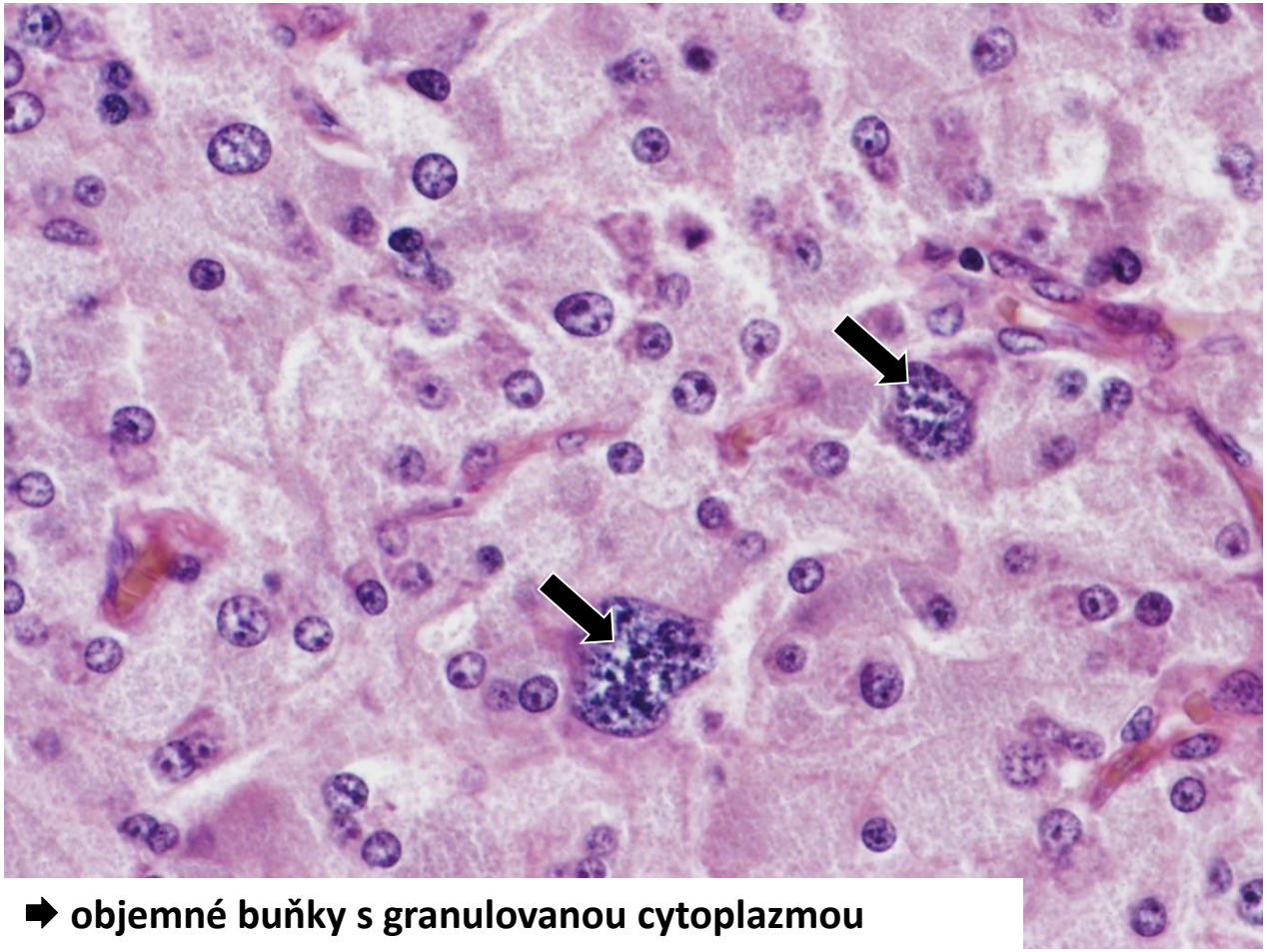

➡ **objemné buňky s granulovanou cytoplazmou**

Děkuji za pozornost…